Jan Myrdal

Söndagsmorgon

Nordisk trio

Nortstedt FAKTAPOCKET

Stockholm

Från baksidestexten

Konsten att formulera sig i slagkraftiga och drabbande betraktelser utvecklade Jan Myrdal till fulländning i sina "Söndagsmorgnar" i Stockholms-Tidningen.

Förord till den elektroniska utgåvan

Artikelsamlingen Söndagsmorgon utgavs första gången 1965 och ingick senare även i *Samtida* som utkom 1967. Här har utgåvan från 1989, som förutom Söndagsmorgon även innehåller *Nordisk trio*, digitaliserats. Den senare dock **separat**.

Ett personregister bl.a. till denna volym finns i **Skriftställning 14!**

NORSTEDTS -FAKTA POCKET—

Jan Myrdal

Söndagsmorgon

Nordisk trio

Jan Myrdal

Söndagsmorgon

Nordisk trio

Norstedts FAKTAPOCKET

Stockholm

Personregister upprättat av Marie-Louise Persson till Söndagsmorgon (förkortat SM) och Nordisk trio (NT) finns i Jan Myrdal 14! (Skriftställning 14, Kulturfront 1987). För den som vill använda detta finns i denna nyutgåva av Söndagsmorgon och Nordisk trio dels en löpande paginering och den gamla pagineringen till Nordisk trio inom parentes.

ISBN 91-1-883701-8 Norstedts Förlag, Stockholm Omslagsfoto: Gun Kessle Omslag: Lars E Pettersson Tryckt i Norge hos Aktietrykkeriet i Trondhjem 1989Apropå våra ideal hade jag en kompis som en dag fick ut en miljon dollar att förverkliga sina med. Han var lång och gänglig och käckt skrattande som en Coca-Colaaffisch. Idealen hade han skaffat sig i Korea under kriget. Dit hade han skickats (lång, gänglig och käck) och blivit fångvaktare på Koje. Det var nu inget trevligt jobb precis; hamnat på den kinesiska krigsförbry-tarlistan hade han också. Dock: han hade gjort anteckningar under sin lägertid. Vi satt en monsunnatt och gick igenom dem. Jag föreslog att han skulle publicera dem, han var tveksam. »Tiden var inte mogen än.» Och visserligen vore det gott att bli struken från den kinesiska krigsförbrytarlistan men utsikten att hamna bakom lås och bom på andra sidan var inte lockande. Detta är nu i vår värld av läger och försvar av stora värden ett inte alltför sällsynt moraliskt problem. I valet mellan att vara vakt eller intern väljer de flesta i alla länder att vara vakt. Det är ett uttryck för vår djupa frihetslängtan. I varje fall löstes detta hans moraliska problem alldeles av sig självt. Strax efter vårt samtal rånades han på sina anteckningar på bilvägen upp mot Katmandu. Det var synd på anteckningarna men detbefriade honom från ett ställningstagande.

Så till idealen från Koje. Han hade gått där som vakt och han hade tänkt på livet och kriget och att människor var onda mot varandra och att världen och verkligheten alls inte var som den beskrivits i skolor och colleges. Och han kom fram till att om man nådde förståelse mellan folken skulle man också nå fred och då skulle det varken bli krig eller läger, varken fångar eller fångvaktare. För denna förståelse fordrades kännedom. Om man hemma i Staterna visste hur det var att vara människa i andra länder så skulle man förstå. Detta är ett av de vackra idealen. Man sprider kunskap om hur folk lever och arbetar, tror och tänker, föds och dör och då förstår alla att vi är en mänsklighet och blir som bröder. När han demobiliserats flög han åter till Asien. På planet träffade han en veteran. De talade om krigets djävlighet. Min kompis talade om förståelsen och hur förståelsen kunde organiseras. Den andre hade just ärvt en tobaksfabrik och när resan var slut stod min kompis med en check på en miljon dollar. Som han for hem och löste in.

Jag har sett miljonen. Eller den del som var kvar när han hunnit till Teheran. En handelsresandeväska proppad med sedlar bredvid en lång och gängligt käck amerikan som sökte skydda den mot en hord andra idealister. Ty idealen var svåra att förverkliga och idealisterna pinsamt materiella.Han hade börjat med förståelsearbetet i Jugoslavien. Han hade också fått fram ett material om hur det var att leva i Jugoslavien som skulle kunna ge amerikanska ungdomar förståelse. Men då ingrep de demokratiska skyddsinstinkterna i Staterna. Jugoslavien var kommunistiskt. Diktatur är diktatur. Förståelse i all ära men inte med kommunister. Det hade varit

demonstrationer och bråk och upprörda demokratiska ledarskribenter och så var jugoslavienförståelsen stoppad och idealen hade något reducerats. De omfattade nu fred genom förståelse av den icke-kommunistiska världen. Det var mindre, men det var alltid något.

När han kom till Iran drog det ihop sig till kris. Idealisterna han arbetade med var inte blott amatörer och inkompetenta (så som hjärtegoda människor ofta är) utan ville därtill leva gott på sina ideal. Jag hade blivit orolig när jag såg honom med sin handelsresandeväska full med sedlar, men jag hade nog med mitt eget och utom det att jag förklarade livets verklighet och penningens makt för honom ville jag inte ta ansvar. Hade inte tid att skydda honom. Strax söder om Isphahan hade idealisterna sedan gjort revolt. De hade tagit bilen och kamerorna och väskan med pengar, lämnat honom i öknen, trampat gasen i botten och börjat köra mot norr, mot Teheran och flygfältet. Men de körde för fort, bilen gick av vägen och min kompis fick tillbaka bil och kameror och sedelväska. Denna hade dock blivitlättare. Nästa gång jag träffade honom hade det käcka försvunnit och han var inte fullt så troskyldig längre. Nu hade han också börjat anställa folk på hårda kontrakt, yrkesmän som gjorde ett gott arbete, slet ont för lön och inte ställde krav på komfort.

Med den mellanfolkliga förståelsen gick det däremot sämre. Han hann inte mer än få sitt material färdigt (och vinna ett par pris på en festival) förrän de stora bolagen anade oråd. Columbia slängde ut en serie med samma inriktning och så var den förståelsechansen sum-pad. Nu var miljonen nästan slut och idealens möjlighet hade krympt till att bli en grunka om krukmakare i Indien. Men inte ens den hann bli klar innan valen kom och delstatsministern åkte ut och det hela inhiberades. Därmed var miljonen slut och där stod nu min kompis med bara resterna av sina ideal kvar.

Dock även restideal kan användas till någonting. Det sista förståelseförsöket togs om hand av Bonnregering-en. Den ställde allt till förfogande. Gratis (vilket behövdes då miljonen var slut), fotografer, textförfattare, allt. Och nu segrade äntligen den goda saken. I Staterna kunde spridas förståelse för det tyska undret, den tyska upprustningen, det nya Europa.

Så gick det med min kompis som fick en miljon dollar för att förverkliga sina ideal.Människan består — enligt det gamla ryska ordspråket

— av tre delar: kropp, själ och pass. För sjuttiofem år sedan kände sig svensken överlägsen ryssen ty svensken behövde inget pass. Nyss kände sig svensken överlägsen ryssen för att passet var svenskens rättighet. Häromdagen lyssnade jag till en dispyt mellan en ryss och en svensk där ryssen undrade om det kunde finnas passioner i ett så välreglerat land som Sverige och svensken bevisade att de samhälleliga dossierer som följer oss svenska medborgare från vaggan till graven (och sedan går till arkiven) utgör bevisen på vår frihet. Så skiftar perspektiven under det att överlägsenheten består.

Det är därför med djup tillfredsställelse alla rättänkande medborgare (som lyckligt hunnit förbi det nittonde året) hyllar riksdagens och statsrådet Ulla Lindströms vishet. Ty raggarparagrafen utgör en integrerande del av vår frihet. Legitimationen är för svensken en rättighet. Och en rättighet måste utnyttjas för att inte försjunka i glömska. Den nya lagen bör inte väcka oro hos någon. Den är bara en anpassning till rådande praxis.

Jag stack hemifrån när jag var sexton år. Under defyra åren därefter kom jag att se ett inte föraktligt antal polisstationer från insidan. I Olofström räckte det med att sätta sig på soffan i planteringen utanför Bruksho-tellet för att polisen skulle komma ut och hämta in mig för visitering och legitimering. Då togs jag enligt lös-drivarparagrafen. (Mitt påstående att jag skrev dikter gjorde mig dessutom än mer suspekt. Dikt, horsbrott, samhällsomstörtande verksamhet och yrkestiggeri är för den normale polismannen synonyma begrepp.) Ulla Lindström går i god för polisens behaglighet. Men hon kanske inte varit anhållen. Vad vet jag?

Men då jag anser att samhället i grund bör omvandlas och då jag är orolig för att människor med åren blir tillfreds med sig själva och glömmer att de en gång ville göra det stora och riktiga och då jag samtidigt själv vet att umgänget med poliser (för sådan verksamhet som ungdomligt hor och ungdomliga diktförsök) bidrar till en sund samhällsomstörtande inställning för hela livet är jag personligen riksdagen djupt tacksam. I sitt dialektiska

klivande genom historien fram mot frihetens rike händer det att världsanden manifesterar sig till och med genom Sveriges Riksdag.

Legitimationskravet har nu skrivits in i lagen. Parkerna är mot osedlighet övervakade. Bostadsbristen har sedan länge gjort det omöjligt för ungdomen att begå hor i säng. (Bortsett då från den ringa procent vars föräldrar har svartabörskapital för lägenheter eller sådanapolitiska relationer som har motsvarande värde.) Men ett sista steg krävs för att kröna vår svenska ungdomsvård. Och till statsrådet Lindströms och riksdagsmannen Rimmerfors' åtanke rekommenderar jag därför det förslag som läkaren och Professor der Chirurgie in Halle, den lärde och fromme Karl August Weinhold lade fram redan år 1827 och som av dr Broca livligt understöddes år 1846, obligatorisk infibulation av ungdomen.

Detta skulle inte bara lösa vårt ungdomsproblem, det skulle också kunna ge avlönade och reglementerade och till begravningskassor tryggade framtider åt våra ung-domsvårdare. Varje kommun skulle kunna ha sin in-fibulationsnämnd. (Och därmed skulle många svårigheter i kommunsammanslagningen övervinnas. Ty nya poster gavs att kämpa om.) Vi skulle få utexaminerade kommunalinfibulatorer och vi skulle få överinfibulato-rer och infibulationsinspektriser och byråchefer i in-fibulationsverk och vi skulle kunna utlysa infibulators-kongresser och få remissinstanser och få Sveriges infibu-latorers riksförbund och få schismatiska infibulators-organisationer och i dialektisk rörelse närma oss framtiden med stormsteg. (Vi skulle också kunna återuppliva släktsammanhållningen genom att i familjens regi ordna defibulationshögtider vid lämplig ålder.) Jag litar på Sveriges Riksdag.Min dotter är sju år och står vid fönstret. Det regnar över viken och blixten slår ned i transformatorstationen och det sprakar ur väggkontakterna. Min dotter är sju år och hon har ingen dödsbricka. Det behöver hon inte ty vi bor i Europa och av henne blir inte ens minnet kvar när kriget kommer och världsförsvaret utlöses av flyttfågelssträck eller felkoppling eller fredsförsvar.

Sju år är hon, kanske blir hon fjorton men aldrig blir hon tjugoett. Ty jag tillhör den generation som får barn men inte barnbarn. Och inte kommer jag med i någon regering och inte i någon stab och inte blir jag kung och inte blir jag en av de utvalda som får överleva så länge att de kan krypa upp ur sina hålor och se ut över vad som en gång var Europa innan pest och strålning förintar även dem.

Visst är det säreget att tillhöra denna generation. Säregnast att alla upplever detta som normalt. Men människan är ett anpassningsbart djur och de av mina vänner som satt i förintelseläger och överlevde berättar att även förintelselägren var normal miljö med dagliga sorger och dagliga glädjeämnen. Och vår generation har tagit inteckningar på den kommande förintelsenoch vi lever vår trygghet i rustningskonjunkturer och varje skruv vi drar åt och varje formel vi kontrollerar för oss ett steg närmare förintelsen och den som inser detta vill ändå inte inse det.

Vi fick lära oss sannolikhetsberäkning i skolan men viljan att begagna sig av de intellektuella redskap man givits uppvägs redan av mycket små tillfälliga fördelar. I sak finns ingenting att säga som inte redan är sagt och som inte alla redan vet. Men det korttänkta förnuftet regerar världen och medvetandet om att denna intellektuella synd straffar sig själv med matematisk oundviklighet är knappast ens tröst för ett tigerhjärta då de andras intellektuella och moraliska slapphet också leder till att man själv kremeras inom oförnuftets totalförin-telseradie.

Det har klarnat och min dotter — vars öde redan är skrivet, inte i stjärnorna utan på staberna — leker med en gul boll i det regnvåta gräset.

Men då vi som dömt oss själva så envist strävar efter att undvika det förnuftiga, varför inte åtminstone sätta oförnuftet i system? Jag tänker på alla de asiatiska barnen som bor utanför totalförintelsen. Kalkutta och Bombay och Dehli och Shanghai och Peking och Tokyo och Nagasaki och Hiroshima bränns ju upp så deras barn behöver vi inte ägna en tanke. Men barnen i alla byarna därute. Byar långt från varje centrum. För dessa barn skulle vi kunna göra någonting. De kommer attdö mer sakta. De behöver våra dödsbrickor.

Små vackra runda brickor med födelseår och blodgrupp och annat nyttigt att veta. Allt för statistikens skull. Och vi har vårt goda svenska stål.

Låt oss därför starta en humanitär kampanj för dödsbrickor åt Asiens barn. Låt dem uppleva sin medborgarrätt i vår kultur. Vi kan ha riksinsamling, vi kan hålla tal, vi kan ha dödsbrickeinsamlingskansli. Vi får heller inte glömma att detta stärker vår exportindustri. Swe-dish steel. Stainless. A gift from thé people of Sweden. Brickan kan också designas. Förslagsvis en vit hand som beskyddande klappar ett barn.

Giv åt Asiens barn en dödsbricka även!Apropå den goda medelvägen, det oförargliga och det stillsamt småborgerliga träffade jag en tobakshandlare i Xanthi en gång. Han var liten och luggsliten och hans mustasch slokade. Vi drack kaffe och talade om livet.

— Människorna skall vara snälla mot varandra, sade han. Om bara alla människor är vänliga så går allt bra. Ja, mig känner alla. Jag går in och ut i klubben däruppe som barn i huset. Jag är tobakskommissionär och jag köper tobak åt de stora firmorna. I sultanens seralj rökte man enbart tobak från Xanthi. Nu är marknaden lite hårdare. Men jag har ingen fiende. Mig känner alla. Människor skall inte tycka illa om varandra. Alla litar på mig. Jag är en helt vanlig människa och har alltid försökt göra mitt bästa. Men fyra gånger har jag fått fly från min hembygd och var gång jag kom tillbaka hade någon plundrat mitt hus. Jag har varit med om fyra och ett halvt krig. Och efter varje fälttåg har man stoppat mig i fängelse. Och ändå har jag aldrig gjort något ont. Balkankrig och världskrig och krig med Turkiet och världskrig igen och så inbördeskrig. Och alla vill de ha Trakien; Greker, turkar, bulgarer,tyskar, engelsmän, alla. Och varje gång någonting händer får man en uniform och sedan är kriget över och då kommer man i fängelse. Tyskarna var inte så dåliga. När jag släpptes ut ur krfgsfångenskap den gången arbetade jag åt dem. Min överste var en hygglig karl. »Överste», sade jag till honom när han kom, »nu skall jag tala öppet; jag vill inte ha det bråkigt här. Inte vill ni det heller. Låtsas ingenting om någonting. Bara blunda. Om ni inte skjuter så kommer partisanerna inte att skjuta er heller. De går bort och skjuter någon annan i stället.» Och sedan blundade han och vi hade det bra. Han var österrikare. Men sedan fick han förflyttning till östfronten och om det var för det eller för någonting annat vet jag inte men han sköt sig i alla fall. Så då kom en tysk hit. Men han var också resonabel. Fast han brände byar förstås. Men det måste han. Kommunisterna sköt en tysk och så brände han en by och så sköt kommunisterna fler tyskar och så brände han fler byar och så höll det på och det blev bara värre och värre hur jag än talade med honom och till sist satte han mig i fängelse. För att jag pratade så mycket. Sådant är kriget. När tyskarna försvunnit tog kommunisterna mig. Det var mina grannar. »Du har förrått Grekland», sade de och så ställde de mig mot väggen och skulle skjuta mig. Men jag bönföll dem om att få leva och sade: »Kära grannar, mig känner ni ju. Ni är dumma om ni skjuter mig. Jag är ju er bäste vän. Jagförrådde er inte. Jag visste ju vilka som var kommunister och vilka som inte var det. Jag skyddade er. Och om jag inte arbetat åt tyskarna hade någon annan gjort det och han kanske förrått er. Jag ville ju bara ha frid och ro.» Då sade kommunisterna att det var riktigt att jag inte förrått någon och inte lämnat ut någon så man skulle inte skjuta mig. Men jag skulle straffas i alla fall, sade de och så slog de mig. Och förut hade jag blivit slagen av turkar och greker och bulgarer men det var i min ungdom.

Ja, sedan var det inbördeskrig men jag deltog inte utan jag gömde mig. För jag kände ju både kommunisterna och de andra. De var ju alla mina grannar. När alla partisaner sedan försvann och armén kom satte man mig i fängelse igen. Sedan dömde man mig för att jag samarbetat med kommunisterna och jag hamnade på öarna. Där satt vi allihop utom de som skjutits förstås och jag kände de flesta. Sedan fick jag arbeta hos kommendanten och det var ett skönt arbete för det var inte trevligt annars ute på öarna. Men en natt samlades några av fångarna och slog mig. De sade att jag angett en av dem för kommendanten. Men jag hade bara försökt hjälpa honom. Sedan låg jag på sjukhus och när jag låg på sjukhus kom amnestin och jag tog mig hem igen. Och nu sitter jag här igen och jag är god vän med alla och alla känner mig och jag har inte en fiende i världen ooh jag har alltid gjort mitt bästa men

2—647582. Myrdal, Söndagsmorgon

17jag har varit med i alla krigen här i Trakien och alla arméer bar satt mig i fängelse och två gånger skulle man avrätta mig.För snart femtio år sedan, 28 oktober 1914, uteslöts unge kamrat Benito (»proletariatet behöver ett blodbad») ur Italiens Socialistiska Parti. Han hade variten av fredskämpens martyrer. Som redaktör för

partiorganet La lotta di classe i Forli hade han avslöjat krigs-hetsarna under Tripoliskriget och suttit fem månader i fängelse för folkets och fredens sak. Nu var han chefredaktör för partiets huvudorgan Avanti i Milano. En ung man, just trettioett fyllda.

Han uteslöts därför att han ett par veckor efter första världskrigets (då ännu ej känt under namnet »världskriget» än mindre »första världskriget») utbrott fördjupat sin ideologiska inställning till fredskämpen, revolutionen och socialismen. Han ivrade för Italiens inträde i kriget under parollen: »Krig i dag — revolution i morgon.» Det italienska proletariatet delade knappast denna uppfattning om krigets positiva betydelse och hans partikamrater kunde visserligen hålla med om (i vilket de också senare visade sig sannspådda) att ett världskrig skulle föra revolutioner med sig men de kunde dock inte se kriget och folkslaktningen, militarismen och världens nyuppdelning som en kamp för socialis-men. Kamrat Benito, chefredaktören för partiets huvudorgan, blev isolerad, han ansågs inte heller på ett tillfredsställande sätt kunna förklara sin ändrade inställning till kriget.

I sin slutplädering inför partiet förklarade unge Benito: »Tolv år av mitt liv i partiet är, eller borde vara en tillräcklig borgen för min tro på socialismen. Socialismen är något som slår rötter i hjärtat.

Tro inte att ni genom att ta ifrån mig mitt medlemskort kan ta ifrån mig min tro på saken, eller att ni kan hindra mig från att alltjämt arbeta för socialismen och revolutionen.»

Men partiet trodde inte att socialismen slagit verklig rot i hans hjärta och unge kamrat Benito uteslöts. Hur Benito Amilcare Andrea Mussolini senare arbetade för socialismen och revolutionen tillhör — borde tillhöra — vår allmänbildning.

Åren 1924 och 1925 uppsöktes olika ledande norska socialdemokrater och kommunister, Jakob Friis, Peder Furubotn, Alfred Madsen, Olav Scheflo och Martin Tranmael av en från Rådsryssland nyss återvänd före detta militär. Denne man, som bland sina namn också hade namnen Abraham Jonsson, hade, menade han, under sin verksamhet i Rådsryssland för Internationella Hjälpkommittén själv studerat hur man gör revolution och han erbjöd nu sina tjänster som militärteknisk ex-pert för att i Norge uppställa »Röda Garden» och militärt leda revolutionen i Norge.

Några år senare, den 2 oktober 1932, meddelade Oslo politi att Norges försvarsminister hade blivit överfallen och rånad på sitt tjänsterum i Försvarsdepartementet. Regeringsorganet »Nationen» framhöll att den ryska tjekan här hade varit i aktion. Försvarsministern själv framhöll i ett tal i Stortinget två månader senare att de båda norska arbetarpartiernas ledande män var betalda agenter för Sovjetunionen. En stortingskom-mitté tillsattes, dess borgerliga flertal underströk att försvarsministern i huvudsak hade rätt; Arbeiderpartiet och Kommunistpartiet leddes på olika sätt av utländsk makt. Senare på året fick försvarsministern marinekap-tein Olaf Bryn Kullman och redaktör Martin Tran-mael åtalade för »uttalelser rettet mot krig och forsvarsmakt.» Åtalet mot Tranmsel nedlades men marine-kaptein Kullman ansågs ovärdig sin ställning i den norske marine och ströks ur rullorna.

Den aktive försvarsministern lyckades visserligen varken med att åstadkomma ett brott av de diplomatiska relationerna mellan Norge och Sovjetunionen (blott femtusen namn samlades på petitionslistan) eller i kamp mot Danmark militärt ockupera Östgrönland. Han genomdrev dock att Norges förhandlingar med Danmark avbröts.

Det finns ett organiskt samband mellan den Abra-hain Jonsson som förgäves sökte förmå den norska arbetarrörelsen att uppställa röda garden och den försvarsminister som nästan lyckades driva Norge i krig med både Danmark och Sovjetunionen. Sambandet var i ordets egentliga mening organiskt. Det var samme man: Vidkun Abraham Lauritz Jonsson Quisling. Han kom ett decennium senare att åter spela en roll i Norges historia.

Varför berätta dessa gamla historier? Det är alltid nyttigt att komma ihåg vad som skett och minnas vem som sade vad.Ungdomsproblemen diskuteras. Nu som för tio år sedan. För tjugo, trettio, femtio år sedan. Det oroliga intresset för den yngre generationens liv, i synnerhet för dess könsliv, är knappast något nytt. Ganska många generationer har under denna diskussion hunnit ta språnget från den för vilka det ordas till dem vilka oroar sig.

Ungdomsperioden i en människas liv, den under vilken hon har att orientera sig, är kort; den görs också kortare

genom längre skolgång och tidigare familjebildning. Medelåldern däremot är lång; den görs också längre genom hälsovård, uppskjuten fysisk senilitet och minskad dödlighet i de produktiva åldrarna. Under nittonhundratalet har på detta sätt andelen ungdomsår i en människas liv blivit allt mindre och mindre samtidigt som samhället som helhet allt mer och mer kommit att präglas av idealbildningar och beteendemönster man kan beteckna som medelålders, för att inte säga pre-senila. Medelåldersproblemet i Sverige tycks mig bra mycket mer väsentligt och bra mycket mer oroande än ungdomsproblemet och tonåringarnas kärleksliv.

Problemet är naturligtvis inte ett biologiskt problem. Det vore visserligen ganska lätt att bygga upp en bestickande konstruktion som gick ut på att ett bättre hälsotillstånd leder till en de pre-senilas övervikt i samhället. Denna konstruktion skulle senare kunna användas mot hälsovården. När det gäller svenska problem vet jag mig inte ha träffat på mycket av det slagets konstruktioner; de är dock desto vanligare när det gäller världsproblem — överbefolkning, hunger etc. (se våra vanligaste ledarartiklar).

Men konstruktionen är naturligtvis falsk. Det finns ingen biologisk determinism. Större fritid, bättre hälsa, ökade ekonomiska möjligheter borde tvärtom »rimligen» leda till en längre ungdomsperiod, en »öppnare livsstil» för att tala med trettiotalet. Att vi inte fått den utvecklingen betingas av att samhället inte är rimligt (i ordets egentliga betydelse). Lösningarna rimmar inte med behoven; möjligheterna (de tekniska att t. ex. ge åt alla människor hälsa, fritid, utbildning, frihet) är omöjliga inom det räntablas ram.

Pre-seniliteten blir därför inte en biologisk fråga utan en social fråga, det samhälleligt lämpliga beteendemönstret i en samhällsform som inte längre förmår utveckla sig. Honnörsorden i detta samhälle blir också sådana som: »anpassning» »trygghet» (det är tryggt med pipa, för att tala med Tobaksmonopolet), »måttfullhet». De stora frågorna skjuts undan, de förs mer på en »teknisk nivå». Man handlar inte, man »opererar».När barnpsykologen Mirjam Israel i AB råder föräldrar hur de skall svara när barnen frågar om Gud finns råder hon dem att alls inte svara; ty vissa tycker så och andra si och allt är aktningsvärt. Det som i realiteten är en mycket stor livsåskådningsfråga reduceras till »förståelse och anpassning». Idealen — som de trummas i press och TV blir det lilla livet; familjen, egna-hemmet, båten, barnen. Barnens rätt, som talas och skrivs om, blir inte den hisnande rätten till män-niskoblivande, utan den lilla rätten att få ett barnslig-hetsreservat i en styrd och av ogripbara makter programmerad värld.

I litteraturen speglas också denna tidigt inträdande och tydligen eftertraktade senilitet (även en annars levande ung författare som Stig Claesson kan tala om sig själv som en man i »den yngre medelåldern»). Idyllen, stenar där barn jag lekt, hela denna de trånga horisonternas idyll där Knäpp-upp nästan kom att uppfattas som satir. Författarna själva (i varje fall en stor grupp bland dem) kräver att bli betraktade som ansvariga och nyttiga samhällsmedlemmar. De kräver sin rätt att underordna sig. Att bli omtyckta, accepterade, anpassade och avlönade.

Själv har jag svårt att se detta annat än som en form av andlig impotens; en bristsjukdom. Socialt betingad visserligen men inte deterministiskt nödvändig. Det är otäckt att komma hem efter några års bortovaro. Såmånga av ens vänner som man lämnade som kraftmed-vetna och spännande med rika fonder av framtid, återfinner man fem år senare som försiktigt välanpassade. Småförnuftiga men i realiteten oförnuftiga. Och de talar med mig om att det är så mycket man inte kan och inte hinner och inte orkar och det är skönt i familjelivet och världen klarar sig nog.

Och i denna trygga tillvaro av anpassning och förståelse blir alla de stora frågorna så ogripbara. Överlevandet i en kärnvapenhotad värld; världshungern i en överflödsvärld; förtrycket och massmorden i en fras-månglande värld blir till problem vilkas lösning hotar att spränga denna lilla trygghet och som därför bör glömmas, skjutas undan. Och man talar i stället om ungdomens kärleksliv.

Men detta tidiga svenska medelåldrande är inte biologiskt betingat, det är snarast en beteenderubbning och då mänskligheten har att välja mellan att förintas eller överleva och då överlevandet måste spränga den samhällsform som av räntabilitetsskäl dömer världsbefolk-ningens majoritet till hunger, sjukdom och död, går också utvecklingen i Sverige mot en situation där den goda hälsovården och den långa fritiden ger åt människan

en varaktig, fri och spännande ungdomsperiod. Då det inte längre betraktas som normalt att ynglingens första fråga i vuxenlivet blir efter adressen till begrav-ningskassan.På tal om författaren och hans uppgift säger vännen N.: — Det avgörande, det i egentlig mening traumatiska och chockerande i mitt liv var upptäckten att andra inte alls tänkte som jag. Allt annat som varit avgörande och smärtsamt var dock acceptabelt. Nära vänner dog och man kände sorg och sorgen var bitter men man hade dock alltid vetat att födelsen innebar död och att liv och död utgjorde en odelbar enhet; och man visste att även sorgen var en naturlig, nästan fysiologisk reaktion, och att även den skulle gå över. Man var kär och man blev bedragen och man grät men man hade dock alltid vetat att även passionen blott är tillfällig och att en varaktig passion är en självmotsägelse och mitt i gråten visste man att man snart skulle ha glömt det hela. Men att andra inte tänkte på samma sätt, det är något jag aldrig kommit över.

När jag var barn såg jag omvärlden på ett mycket bestämt sätt. Det fanns en verklighet, ett skeende och ett skeendets verkliga sammanhang man kunde se och iaktta lika påtagligt som man såg att höstlöven var röda och kände parkernas höstlukt i näsborrarna. Sedan fanns också ett vuxenljugande om denna verklig-het. En systematiserad samling fördomar, som jag senare i tolvårsåldern med lånade ord kallade »konventionella och officiella lögner». Till detta vuxenljugandc måste man anpassa sig. Ty man var icke stark nog, icke fri nog. Men allt detta, det officiella, var något utanför, något som ingen riktigt tog på allvar. Och jag hade en barnslig förvissning om att de vuxna själva var medvetna om att de blott spelade roller. Detta gav trygghet. Det var som ett frimureri; ibland när skolundervisningen blev alltför påtagligt förnuftsvidrig glimmade det till i lärarnas ögon och jag tänkte: »Han vet att jag vet att han vet att jag vet att detta bara är vad han måste säga för att få sin lön.»

Det är möjligt att denna uppdelning av omvärlden i verklighet och roller blev speciellt lätt att göra under krigsåren då klyftan mellan vad som sades ske och vad som skedde var uppenbar för alla (alla?); i varje fall var uppenbar för varje barn.

Det var, som sagt, en trygghet. Och jag såg fram mot vuxenblivandet då jag skulle få rörelsefrihet och kunna övertyga folk om att de inte behövde spela, uppriktigheten vore möjlig. Pubertetsårens stora chock blev att rollerna inte var roller. De vuxna ljög inte medvetet. De spelade inte. De trodde faktiskt ofta vad de sade. De tänkte faktiskt som de sade sig tänka. Att också en del vänner och bekanta strax efter pubertetsåren anslöt sig till en roll och växte samman med den varmindre chockerande. Ty det traumatiska var att uppleva att de vuxna inte var så förnuftiga bakom masken. Jag hade ju rätt, det såg jag ju, det borde ju var och en kunna se. Men var och en såg det inte. Och människor slog ihjäl varandra, och plundrade varandra, ljög, rånade och stal allt under det de fes fram alla de gamla fraserna och de tycktes inte uppleva denna klyfta mellan verklighet och fras.

Då, och först då, blev mig verkligheten otrygg och ångestfylld. När jag var sexton år var jag ute och seglade på västkusten med några fyllbultar. Och ju längre dagen led ju fullare och gladare blev de. När det sedan blåste upp och vi skulle hem sökte jag tala med dem. Men de satt skrattande. Och orden nådde inte fram. Och de var lyckliga. Och jag visste att vinden ökade och jag lirkade med orden och jag försökte nå fram till dem genom fyllans pansar. Och nu skulle hela livet bli sådant.

Men trots allt kommer jag fortfarande på mig själv med att tänka: »Detta är ju så enkelt, så självklart att alla människor måste inse det.» När jag tänkt det drar jag mig till minnes den gång jag var nitton år och förälskad och bodde ihop med en rar flicka. Vi levde på blodpudding, hårt bröd och mjölk ty jag hade bevisat att detta både var billigt och nyttigt. Vi eldade inte ty jag hade bevisat att om man sov tillsammans under ordentliga fällar höll man sig varm och frisk. Bredvidsängen hade jag böckerna. Under en vintervecka när yrsnön yrde runt sängbenen (frisk luft är nyttigt) gick jag med henne igenom grundvalarna för en förnuftig världsbild. Läste, citerade, diskuterade. Dessemellan åt vi blodpudding och älskade. När veckan var slut rymde hon från mig och reste till en annan stad. Man kanske inte bör utsätta sin publik riktigt för vad som helst.Svensken tar inte emot gäster — så som man gör på de flesta språk — han får främmande. »Främmandet står i dörren», säger den lilla flickan.

När svensken lämnar sitt land reser han ut. »Har du varit ute i sommar?» frågar A. och B. svarar: »Nej jag gick i fjällen.»

Språket är inte bara en fråga om konventionella symboler; det återspeglar också ett värderingssystem. Vi kan till

exempel tala hur vackert vi vill om vår urgamla bondefrihet; men även i Sverige blev torparen töl-pen. Precis som i engelskan där ordboken ger:

villain 1) skurk, bov, lymmel.

2) hist. livegen, träl.

3) åld. (bond)tölp.

Betydelseförskjutningen och värderingen kan avläsas i följden 2, 3, 1.

Samhällets förhärskande värdering av de arbetande i agrarsamhället var även i Sverige överklassens. Så förhärskande att jag inte tror att Centerpartiets män i dag skulle tåla att man sade att de var tölpaktighetens förespråkare. Personligen anser jag det dock som min uppgift att just vara tölp och villain. Icke i betydelsen torpare utan i den mer allmänna betydelsen av oheroisk underklass. Som — för att hålla sig kvar i de egentliga bondtölparnas era — när Bondeståndet på tal om officerare och hjältar vid 1720 års riksdag förklarade:

».. . så fly till Eders K. M:tt wij med underdånig bön och anhållande, at oss inga andra officerare til landets oundviklige undergång måtte påbördas, hwilcka wij aldrig emottaga eller oss deras lydno och anförande underkasta, uthlofwandes och upprikteligen försäkrandes däremot, dät wij, effterfölliandes wåre framfarne förfäders berömmclige exempel, skola aldrig underlåta wid slikt fienteligt infall, när högsta nöden så fordrar gå man uthur husen samt hafwa lif och blod ospart til rikets och fäderneslandetz försvar, ...»

Men om man således ständigt måste hålla i minnet att ord som tölp och villain är laddade av en officiellt död aristokratis förakt för dem vilka de levde av så bör man också vara försiktig i umgänget med uttryck som »främmandet» och »varit ute». Ty deras värdering är både stark och genom sin aningslöshet farlig. Det finns en mycket stor andel chauvinism i den förhärskande svenska inställningen.

I »u-länderna» bor u-folk (där »u-» snarast leder tanken till »u-båt»), fattiga nedtrampade autoktoner, för att använda den i Frankrike brukliga eufemismen för natif, inföding. Man kunde inte använda sig av ordet »natif» ty speciellt i den engelska formen »native»hade ordet blivit en av hundratals miljoner människor världen över som skymf uppfattad benämning. Men det var de normandiska herrarna i Wilhelm Erövrarens följe som förde in ordet i engelskan. Då använt enbart om angel-saxare och i betydelsen »träl» (villain, tölp). De brittiska imperiebyggarna förde sedan begreppet ut över världen.

Men dessa »u-folk» är till största delen tölpar och om experter och hjälpare säger de: »anhålla at oss inga andra officerare til landets oundviklige undergång måtte påbördas.» De har egna länder att erövra och utveckla. Vi behöver deras hjälp att bli fria. De är världens trälar och vi dess överklass. Och så länge trälarna är trälar är överklassen bunden, hämmad och hjälplös. I all sin förfining, i all sin tekniska färdighet är den lika uppfrätt och förlamad av sin herreställning som den franska aristokratin (i all sin förfining, sin bländande intellektuella utveckling och sin höga kultur) före den stora revolutionen. Det är för vår egen skull vi måste bryta våra överklassbojor.

Detta innebär politiskt Sydafrika och Angola — för att bara ta två exempel, ekonomiskt att vi bryter den kortsiktiga lönsamhetsinställningen. Lyckas vi inte med det då har vi tagit språnget från tölp till lymmel. Och det kommer att gå lymlarna ohyggligt illa under de närmaste decennierna.

Domen över död man är i hög grad en fråga om när mannen dör. Det är lätt att överleva sig själv. Hade Artur Möller avlidit under första världskriget hade han varit en av svensk litteraturs mindre klassiker. Men han levde ända till 1940 och hann skriva så mycket uselt att både »Det hvita djuret» och »Kroppens komedier» försvunnit ur litteraturhistorien.

Och för den unga generation som kommer att leva länge nog för att fälla domen över död man, skriva litteraturhistorier och översikter och avhandlingar är Per Meurling Curt H:sons kulturskribent och de vet alls

ingenting om »Från franska till ryska revolutionen» eller »Till tänkandets förhistoria». Och det blir dem svårt att bakom hedersdoktorn och akademiledamoten Harry Martinson som hjälper kungen skaka hand känna igen den unge arbetardiktare åt vilken»Spektrum» ägnade ett helt nummer år 1932: »Det sociala livet är en reproduktion av det individuella. Dagjagets kamp mot det omedvetna har sin motsvarighet i de härskandes kamp mot revolt. Kampen gestaltar sig på samma sätt i det sociala livet som i människans inre. Samma vapen används, förträngning, rationalisering, sublimering ...Detta häfte har ägnats åt Harry Martinson, som en av de allvarligaste och djupaste bland de yngre diktarna.»

Det vore en rimlig uppgift för de mer radikala bland våra unga litteraturhistoriker att rädda en stor del av trettiotalsgenerationen från sin utveckling under de därefter följande decennierna. Förslagsvis en kritisk antologi: »Våra unga döda.» Ty det är dikten, tanken, arbetet och icke personligheten som är väsentlig. Och liksom mormonerna räddar sina förfäder till himlen genom att döpa sina ur folkbokföringen framgrävda förfäder får vi rädda dikten från hedersdoktoratet.

Men det finns också en längelevandets lycka. Man överlever sina fiender och om man som Böök är medveten om att »hatet är en upphöjd och ideell känsla» får man då tillfälle att göra upp gamla räkningar. Sedan Böök klätt av Brändes i underkläderna för lite mer än ett decennium sedan associerar något hundratusental svenskar Brändes med en »håltom kurtismaskin». Och Böök kunde dö lugn ty han hade uppfyllt sitt ungdomsprogram: »Men dessa vanmäktiga och upprepade försök att göra litteraturen, ja historien och psykologien, till den politiska radikalismens annexer ha nog sett sina bästa dagar, och vad undertecknad för sin del gjort för att bryta det sambandet har kanske icke varit alldeles lönlöst.»

Men redan två år efter Georg Brändes död hade Böök i Svenska Litteraturens Historia gett form åtdet nationellt ideologiska fördömandet: »Det kyliga, kritiska, betingade, som utmärker så många berömda judiska skriftställares förhållande till sitt fädernesland som urskiljes t. o. m. hos Beaconsfield och som t. ex. hos Heine och Brändes röjer sig i en mer eller mindre skickligt dold antipati mot den omgivande miljön — av allt detta finnes hos Levertin inte det avlägsnaste spår. Förgäves skulle en fiende till vårt land söka vapen mot oss, vittnesbörd om våra laster och fel, i Levertins skrifter, såsom en danskfiende kunde hitta dem till överflöd i Brändes’ eller som all världens tyskfiender lära i den av förgiftade pilar och stinkbomber överfylla arsenal, som kallas Heines skrifter.» I vårt södra grannland bidrog sådana professorliga uttalanden till att studenterna under avsjungande av den völkisch hjärte-knipande strofen

Wenn’s Judenblut vom Messer spritzt,

Geht’s uns noch mal so gut.

brände Heines »så kallade» skrifter på bål och strök honom ur litteraturhistorien.

Men de nationella idealens seger över brandesianis-men i Sverige blev en seger i Damernas Värld. Och redan vid sin seger var idealen föråldrade, bortförda från dagordningen. Ty även om man med personmordets taktik kan få Brändes att stå i nattskjortan så kan man inte avspärra människorna från förnuftets söta lockelse, den som driver oss att se »kyligt, kritiskt, betingat» ochmed »mer eller mindre skickligt dold antipati mot den omgivande miljön».

Och bygger man på den borgerliga kritiken mot det beståendes oförnuft så blir det till Brändes, till Heine man går tillbaka. (Apropå första världskriget, ta och läs »Tragediens andra del».) Och även om diktare byter åsikt (man byter ju underkläder så varför inte åsikter, som Linklater påpekat) och även om det är rätt lätt att visa fram förnuftets representanter i sina mindre förnuftiga och mer löjeväckande tillstånd så står Brändes’ program från 1875 fast än i dag:

». . . der al tid er nok, der have faaet Fingrerne i Klem-me5 nok5 der lide, nok, der sidde i alle Arter af Faengs-ler, Uvidenhedens, Afhaengighedens, Dumhedens og Traeldommens Faengsler. Dem maa vi have ud, og derom maa saavel vort Liv som vor Poesi dreie sig. Romantikeren jager egoistisk efter sin personlige Lykke og mener, at han selv er av uendelig Vigtighed. Den nye Tids Barn vil ikke speide op til Himlen efter sin Stjerne eller ud i

Horizonten efter den Bl aa blomst. Laengsel er Uvirksom-hed. Men han vil virke. Han vil forstaae, hvad Goethe mente med at lade Wilhelm Meister ende som Laege. Der er intet Andet for: vi maa alle blive Laeger. Dig-teren med.»

Sedan dess har gått nittio år. Bara i Europa mördades under två världskrig sextio miljoner människor. År 1940 svalt 42 procent av världens befolkning. I dag svälter 62 procent. (De kristna borde läsa Daniel 5: 1—7 o. 18—28.) Och vi har fått anledning att begrunda vad Brändes skrev om Beyle:»Naer Mistillid! Tro kun hvad du har set, naer ikkc Beundring for Noget, der ikke morer dig selv, og antag paa Forhand altid, at din Naeste er betalt for at Lyvc!»

Ty det har visat sig under de senaste decennierna runt om i världen att det vackra talet om själ och konst inte bara var romantik och egoism. Ty därbakom dolde sig privilegiebevararna: »Nein, zehn Schritt vom Leib mit dem ganzen Weltanschaunssalat — hier wird scharf geschossen! Ween ich Kultur höre — entsichere ich meine Browning!»

Det sköts också skarpt. Det skjuts fortfarande.Polisen i Karlstad har gett mig åter tron på förnuftets makt och ordens värde. Inte är jag väl direkt »liten till växten och feg i själen» som Leo Ågren skrev om Dikto-nius; men man har sett en del och upplevt en del och det har väl frätt min tro på förnuftets direkta makt och ordens ögonblickliga verkan. Jag läser i DN att »Bakterierna är fattigmans vapen» och att det är »lätt och billigt att framställa dessa vapen» då det räcker med »ett par källarrum med apparatur för bakterieodling». Jag skulle alltså kunna sitta här vid Mälaren och odla digerdöden i källaren. Små och fattiga länder som inte har råd med kärnvapen och inte har släppts in i over-kill-klubben kan i alla fall skaffa källarrum nog att utrota mänskligheten på egen hand. Större fattiga länder har så många källarrum att de kan ta kål på de flesta ordningar i klass däggdjur. Kvar bleve då i lyckligaste fall ordningen tandfattiga, samt pungdjur och kloakdjur. De tycks visserligen inte vidare utvecklingsbara de överlevande. Tusenårsriket deras bleve dock något tryggare än vårt.

När jag så tvivlar kommer polisen i Karlstad och återger mig tron på ordets makt och förnuftets värde. De har gripit fyra ungdomar som var på väg att kull-störta samhället och omintetgöra krigen. De fyra hade cyklat från Göteborg till Oslo och i Oslo hade fyra demonstrerat med parollerna: »NATO och WARSZA-WAPAKTEN ökar krigsfaran. Bojkotta krigsindustrin. Nedrustning tryggar freden. Ja till fred — nej till militärtjänst.» Nu hade fyra kommit till Karlstad. Även där demonstrerade de. Och hade den nitiska polisen icke ingripit och föranstaltat åtal för uppvigling hade de fyra fortsatt till Bofors med parollerna: »Vägra arbeta i krigsindustrin. Vill du medverka till ett nytt krig? Krig är brodermord.»

Jag högaktar polisen i Karlstad för dess idealistiska inställning till samhället; men jag delar inte helt denna övertygelse att det räcker med fyra ynglingar som säger vad sant är, att krig är brodermord, för att pakterna skall upplösas, vapenfabrikerna övergå till fredsproduk-tion och folken nå den medvetenhet som fordras för att göra revolt mot en värld som dömer oss till ett kollektivt självmord i smuts och elände.

Jag tror att samhällets inställning till fredens och broderskapets problem bättre karaktäriserats av amiral E. Björklund i Neue Ziircher Zeitung:

»Västern måste intensifiera sina ansträngningar att nå sina idealistiska mål, att utveckla sina naturrikedomar, att stärka sin materiella och ekonomiska makt och att öka sin militära förmåga så att den blir i stånd att säkra det slags framtid som har århundraden av framsteg bakom sig.»Varen hälsade framstegsbröder i utvecklingsländer! Vi har lämnat cyklarna hemma och framstegen bakom

oss.Det har varit stor kraftverksfest i Norrland. Statsministern själv var där. Alla var lyckliga. Vi besitter ju den formel med vars hjälp lax kan förvandlats till neonreklam i huvudstaden. Detta är oss en stor tillgång då de flesta av oss tycker om lax — ty den är ätbar — och mycket få av oss kan känna någonting inför neonreklam. (Att trettiotalisterna besjöng neonskyltarna kan förklaras med att laxen då ännu var fattigmansmat i övre Norrland och sångarna själva var bondpojkar just anlända till staden.)

Och den som inte förstår hur stort det är att det ätbara offras för det onyttiga han är reaktionär. En konstig typ

som menar att det där med miljöplanering, »det nya samhället» och »den socialistiska människan» är något annat och mer än blott en anpassningsprocess till ett marknadsstyrt lönsamhetssamhälle. Bara det att jag skriver detta visar att jag är naiv. Ty ödeläggandet av våra älvar har skett av praktiska skäl.

Låt mig därför ta ett annat exempel än laxen och neonreklamen; ett som är viktigare. PR-mannen tillhör det mest onyttiga — för att inte säga skadliga, som vår kultur frambringat. Hans uppgift i samhället är attskapa »bilder» av verkligheten, att sprida lönsamma illusioner. (Lönsamma för vem?) Han omger sig med ett vackert fackspråk. Ja, en hel vetenskaplig disciplin har vuxit upp kring PR-mannen och hans mission i samhället. Enligt klassisk socialistisk (eller liberal — eller konservativ eller bondedemokratisk) samhällssyn är han dock en prostituerad. Han är till salu. Men där det vanliga fnasket bara säljer ett samlag; där säljer PR-mannen sitt förnuft. Han vänder synen på folk i tjänst hos den som betalar, skapar en »bild» av en politiker eller ett parti eller en kaffesort eller en stat.

En sjuksköterska däremot är nyttig. Utan sjuksköterskor löper vi risk att dö på ett obehagligare sätt. Följdriktigt är PR-mannen högt betald, högt ärad och allmänt respekterad under det att sjuksköterskan är un-derbetald, har usla arbetstider och dåliga arbetsvillkor. Så följdriktigt är detta att man gör PR för att sjuksköterskorna själva inte skall tro att de är så illa avlönade som de är. Men följdriktigt i vilket samhälle? Det nya samhället eller det marknadsstyrda?

Genom lönepolitiken gentemot sjuksköterskorna är avgången från sjuksköterskeyrket mycket stor. Då den är stor vill de bestämmande utbilda fem, tio, tjugo gånger fler sjuksköterskor. På det sättet skulle avgången balanseras av tillströmning och samhället få en stor reserv sjuksköterskor. Dessutom skulle sjuksköterskekåren genom negativt urval befria sig från alltför bråkiga ochfackligt medvetna personer. Arbetet kunde bibehållas som »kall». (Jag går inte in på det sällsamma kastväsen som frodas inom sjukvården och som har medfört att vi har färre läkare i relation till befolkningen än andra industrinationer och som delat upp sjukvården i separata karriärer.) Men nu fungerar inte denna balans. Dels därför att arbetsmarknaden är sådan att ingen behöver gå så underbetald och dels därför att stämningsläget bland ungdomen inte är det underdåniga statarsveriges. De unga flickorna kan inte alls förstå varför åldrande personer som röstar löner och ersättning åt sig själva (vilket de har all rätt till) skall tala om för andra att de andras yrke är ett kall för vilket de andra skall uppoffra sig. Och vem är nu praktisk?

Men det finns bara en sak man med absolut visshet kan veta om sig själv. Man kommer att dö. Och det gäller alla; landstingsmän och riksdagsmän och regeringsledamöter och bankdirektörer och ungar och redaktörer och brännare Axelsson och dig och mig. Alla. De flesta av oss kommer innan dess ha plågor och behöva vård. Den grupp som bestämmer över sjuksköterskornas löner och reglerar sjukskötersketillgången i samhället är en åldrande grupp. Dess genomsnittsålder är hög. Med hjälp av vår utmärkta statistik och en datamaskin skulle vi kunna utarbeta sjukdoms- och döds-prognoser för gruppen landstingsmän eller gruppen riksdagsmän. (Om gruppen kan vi tala med säkerhet.Inte om individen.) Dessa grupper består av praktiska människor, kunniga människor som känner den svenska medellivslängden och som vet mycket om sjukvård. De är alla praktiska män; men sjukhusavdelningar stänger.

Jag kan inse att dessa grupper praktiska politiker finner talet om laxens godhet, den socialistiska människan och det nya samhället vara barnsligheter. De sysslar ju med verkligheten. De tror på den medicinska vetenskapen och de röstar anslag till professurer och forskare. Det är av rent praktiskt ekonomiska skäl som dessa åldrande män driver en lönepolitik som stänger sjukhusavdelningar och som kan göra döden plågsammare för sjuka och gamla. För dig och mig och dem. De är alla praktiska män.

De alla är subjektivt hederliga män. De är alla hederliga män. De är så hederliga att de är villiga att göra sig till martyrer för sin stora praktiska tro på älvars ödeläggande, laxars utrotande, PR-mäns upphöjelse och sjuksköterskornas kall. Men då i den åldersgrupp till vilken dessa bestämmande hör, ungefär var fjärde, femte man lider av prostatabesvär så undrar jag om denna praktiska tro på martyrskapet verkligen håller när det går på andra dagen och de bara väntar på att syster skall komma med katetern.För några dagar sedan meddelades i

tidningarna att en markägare i Röstånga försvarat sina björnbär mot allemanrättskrävande bärplockare genom att »spruta en illaluktande vätska över bären med en stor träd-gårdsspruta». Markägaren hade polisanmälts och: »Polisen analyserar vätskan för att se om den är giftig.»

Detta är inte bara en lustig notis om säreget uppträdande av en rikets invånare. Det är inte bara frågan om en sturig bonde och folks självklara rätt att gå i markerna och plocka bär. Det självklara är alls inte självklart.

Röstånga ligger i Skåne. Och Skåne var till helt nyligen dansk mark. För ett par veckor sedan rapporterade AKTUELLT från det nordiska juristmötets diskussion om allemansrätten under rubriken: »DANSKEN REDE TIL AT FORSVARE SIN EJENDOM MED VÅBEN.» Gentemot den finske inledarens, Eero Man-ner, hävdande att det i Norden finns en allemansrätt protesterade de danska deltagarna.

»Professor W. E. von Eyben, Danmark, fandt at der er en afgrundsdyb forskel på forholdene i Danmark og for-holdene i de övrige nordiske lande. ... Professor PoulAndersen understregede, at der stadig i Danmark er en udpräget ejerfölelse og at folk er parate til at forsvara deres ejendom med våbenmakt. Man-kan ikke skaffe al-menheden adgang til naturen blot ved en begränsning af de ejendomsretslige regler.»

Man skulle därför kunna säga att markägarens i Röstånga insektspruta är ett vapen i den sekellånga danska frihetskampen mot en storsvensk integration av Skåne. Då fordras dock att ens frihetsbegrepp icke är bärplockarens utan markägarens. (I den internationella debatten förekommer sådana hyllningar till orädda frihetskämpar titt som oftast.)

Och en sådan svensk som ser stort på sammanhangen (en högerman till exempel som kommit till insikt om att det där med blågult och Karl XII inte är så lönsamt som att bli provinsborgare i ett Storeuropa — en för valresultat olycklig omvändelse) skulle kunna se markägaren i Röstånga som en orädd kämpe för europeisk rätt gentemot hämmande svensk partikularism. Men även för det fordras att ens rättskänsla är den jordägandes och icke den bärplockandes.

Markägaren i Röstånga är inte bara sturig och hans handling inte bara ett lustigt notisstoff. Hans frihetsbegrepp är icke mitt och hans rättskänsla är icke min; men frågorna om frihet och rätt, diskussionen om de nationella värdena blir begripliga först när de plockas ner från de teoretiska rymderna till det existerandes värld — och då står striden om de björnbär som växerpå hans marker i Röstånga.

Och herr Svensson som på sin fria lördag bilar ut till Hedlandet och går i skogarna och plockar svamp, han menar att han är en privatman och han tror att hans naturupplevelse är alldeles hans egen personliga känsla. Men där han går i skogen och känner sin ensamhet och har kontakt blott med naturen är han offer för illusioner. Det finns inget privat i hans naturupplevelse. Den är historiskt och socialt betingad. Den har blivit ett nationellt svenskt drag (och det talas mycket om svenskens naturkänsla) under lång och hård samhällelig kamp. Hans naturupplevelse är samhällelig och hans ensamhet är skenbar.

(Det skrivs och publiceras betydligt mer lyrik i Sverige än i Danmark. Det vore intressant att göra en ordentlig utredning av sambandet mellan vår allemansrätt och vår lyriska produktion.)

När herr Svensson denna friskt klara höstlördag upplever skogens skönhet så är också denna upplevelse ett politiskt ställningstagande. Må vara att han icke är medveten om det — politik reduceras ju i dagligt språkbruk till att bli en fråga om den svenska parlamentarismens teknik — men inför hotet att utestängas från skönheten upplever och erkänner herr Svensson naturskönhetens sociala och nationella grund. Och handlar därefter. Och den som inte tror mig bör läsa på sin historia.Solidariteten är en märklig företeelse. Jag menar nu inte den fackliga; den som håller sig inom landets gränser, den är klar och fast, lätt att definiera och lätt att hålla. Det är ingen svårighet att inom landets gränser vara solidarisk; man behöver inte ljuga när man på högtidsdagar tar högtidsord i munnen och talar om solidaritet med arbetarrörelsen och arbetarklassens kamp för ett nytt och bättre samhälle. Men det är den mänskliga solidariteten som är märklig. »På Nova Semblas fjäll, i Ceylons brända dalar / Var helst en usling finns, är han min vän min bror.»

Inte nog med att Ceylons dalar knappast kan sägas vara brända, umgänget mellan oss bröder och uslingar präglas

sällan av vänskap, utan:

— Hur mycket äro herrarnes silverklockor?

Se på fru Britta Ibstedt som i Expressen avslöjar hur det är att vara hjälparhustru. Hon »berättar ... hur det är att jobba för NIB». Hon »följde med sin man som skulle ta en NIB-tjänst som lärare i Afrika. De tog barn och husdjur med sig och åkte fulla av entusiasm och internationell biståndsanda.» Hon anländer till Dar es Salaam:

4--647582. Myrdal, Söndagsmorgon

49»Med ängslan tittade jag in i burarna, i vilka våra tre husdjur hade färdats tusen mil för lika många kronor. De hade tydligen inte fått något vatten sedan de lämnade Bulltofta. Jag tecknade åt en av de svarta arbetarna, som nyfiket betraktade oss, att öppna hundburen. Det första exemplaret av samoj edhund i den svarta världsdelen var inget vidare representativt då han släpptes ut. ... Snälla människor skyndade till med vatten också åt katterna som dock fick stanna kvar i sin stinkande bur.»

Den »internationella biståndsanda» som avslöjar sig i denna lyxdjurstransport ner till fattigdomen och eländet luktar lika surt som kamratandan på en för-läggning.

Det är så lätt att håna denna husdjursomsorg, så lätt att säga att människor som inte begriper bättre inte borde släppas ut till »expertuppdrag». Men gör man det, då förvandlar man det som är en stor tragedi till en liten privatmoralisk fråga.

Fem år reser man i Asien och möter nästan dagligen experter och u-landshjälpare. Och med varje år blir man alltmer rädd. Ty visst finns det här och där ett projekt som både sköts rätt väl och vars syften stämmer överens med ens egen grundinställning; så till exempel kooperationens Delhi-centrum; men i allmänhet blir upplevelsen till ett tvetydigt tvivel på solidaritet och idéer.

Ty de goda experterna var nästan alla från miljöer som jag misstror, som jag i hemlandet ser som motstån-dare. Där fanns urkonservativa, lågadliga svenska officerare som arbetade pliktmedvetet, ämbetsmannamora-liskt och utan större ekonomisk vinning. Frireligiösa norska fiskare, trångsynta, fördomsfulla (kaninerna som Kielland kallade dem) som slet hårt, levde enkelt, gjorde nytta och var folk bland folk — fast de inte gärna tog mig i hand; jag var ju inte frälst. Sovjetiska stålverksexperter i Indien som med järnhård partidisciplin hölls arbetande i hettan utan rätt att dricka ens ett glas öl, utan rätt till luftkonditionering och bekvämlighet, utan rätt att hålla sig för sig själva, utan högre inkomst än indierna (i Indien n. b.). Men då upprätthölls detta med stalinistisk hänsynslöshet. Jag mötte en gång i Rama Krishnas bokhandel i Delhi en förrymd stålverksexpert som hade gått på fyllan. Han hämtades i en stor svart bil och flögs till Tasjkent. Katolska nun-ner i Kabul som arbetade i fattigdom och kyskhet och utan rätt att ens göra konvertiter eller tala om sin Gud. Detta således som det godas representanter.

Å andra sidan den norska motdagisten som var så radikal, så brinnande socialistisk att han bara inte kunde stå ut i Gerhardsens Norge (och det är en reaktion jag i och för sig förstår och kan uppleva) och som därför hade blivit FN-expert odh för första gången fått råd att låta sin hustru bli lyxkvinna och som använde sin tid till att kriga med tullverket om sina norska dun-bolster (-(-40° grader Celsius) och som inte uträttadenågonting förnuftigt. De snälla amerikanska husmödrarna som blivit hjälparhustrur och nu i horder strömmade genom fattigdomens lyxbutiker; de snälla (och i kriget heroiska) ryska husmödrarna som blivit hjälparhustrur och nu i horder trampade fram i den kinesiska fattigdomens lyxbutiker.

Och det var likadant överallt.

— Hur mycket kostar herrarnes silverrovor? Giv hit!

Således just det som jag alltid upplevat som farligt och ont och mot människans utveckling: den politiska reaktionen, officerskasten, byråkratin, den religiösa fanatismen, stalinismen visade sig i kraft av sin puritanism göra gott. Under det att framsteget, frisinnet, blev till vrångbilder när det framträdde i fattigdomens värld. Och det goda som amerikaner vill göra i Indien och ryssar ville göra i Kina (och svenskar, glöm inte svenskar) växer till folkligt hat mot dessa utländska över-klassare som aldrig uppför sig som »folk» och alltid har egna bilar och

diplomatiska rättigheter och som var och en av dem avlönas med många byars samlade årsarbete.

Om detta vore den sista konklusionen då vore allting meningslöst, allt man trott på och hoppats på värdelöst. Ty reaktionen är verklig och vi har sett den på nära håll i Europa. Och det kan ju bara inte vara så att det enda sättet att genomföra någonting är kom-mandoordcns, trångsynthetens och lägrens nictod.

Men när välståndet och förnuftet och den sociala utvecklingen sköljt bort kaninerna från sina fjordar i Norge vilka kan då åka till Indien och leva som folk bland folk utan diplomatiska privilegier?

Jag måste ställa frågan fel. Men jag hittar inte fram. Och det goda vi gör åt oss resulterar blott i ytterligare nöd åt andra. Och vår illusion att vi blir älskade och respekterade för att vi fått det så bra förblir en illusion. En farlig illusion.

Solidariteten och broderskapet är märkliga ord. Och under det att bröderna svälter ihjäl kan vi ju trösta oss med att vi alltid förmått formulera vackra ord om vår solidariska känsla.

Alle Menschen werden Bruder.

Seid umschlungen Millionen.

Gott, broder Schiller! Alla människor blir bröder och människomiljonerna omfamnas. Men i vad? i katastrofen? Kina hungrar. Ur nöd och brist måste landet ackumulera kapital. För att få valuta exporterar nu Kina gammal konst liksom det hungrande revolutionära Ryssland en gång sålde tsarens kronjuveler. Och jag förstår detta. Det finns situationer då ett folks konst måste omvandlas till ris åt befolkningen.

Därför har nu svenskar möjlighet att köpa gammal »äkta» kinesisk konst. Också det är riktigt ty skönheten känner inga gränser och även svensken är värd att få njuta av gammal kultur. (Det förhållande att Asiens vackraste konstskatter finns i Västerlandets museer har en annan bakgrund. Stöld och plundring. Men det är ett annat problem än blott svenskens möjlighet att köpa gammalt porslin.)

På Wang Fu-ching i Peking, i hörnet snett emot Dong-An-bazaaren ligger ett av de stora inköpsställe-na för den kinesiska konstexporten. Där värderas konstföremålen. De mest oersättliga, de vars förlust skulle göra landet utarmat sänds till museerna; men de konstverk som man till nöds (i denna nödsituation) kan avstå från sänds till de främmande länderna för att omvandlas i valuta. Valuta som köper maskiner, vete, böcker.Nu annonserar en presentaffär i den svenska pressen:

»INVESTERA FÖR HEMMET DEN SÄKRASTE VÄGEN...

Diamanter, guld, silver, aktier och de flesta värden är ständigt underkastade fluktuationer.

Men på grund av den begränsade tillgången är värdeminskningen för ANTIKA KINESISKA PORSLINER OCH BRONSER fullständigt utesluten.

Alla experter kan intyga att priserna ständigt varit i stigande. Då USA åter tillstyrker import väntas fantastiska prishöjningar. Unna er glädjen att äga en unik pjäs och inhösta en bergsäker vinst.»

Man skulle alltså kunna säga att kineser och svenskar här står på samma grund. De strävar båda efter att upplösa skönheten i bytesvärde och reducera konsten till kontant betalning. Men, som Olaus Petri skriver: »Man skall icke alltid döma om gärningar, såsom de gjorda och skedda äro, utan man måste tillse, i vad akt och mening de äro gjorda.» Av nödtvång exporterar Kina sin kultur. Men för »bergsäker vinst» och inte av skönhetslängtan köper vi den. »Så är det ock i alla andra saker, att man måste mera se uppå uppsåtet och meningen, än man ser på gärningen.» Alltså kan kineserna föras bort ur diskussionen.

Denna annons är dokument som avslöjar vår egen kultur. För hundrafemtio år sedan beskrevs fenomeneti Manifestet: »Bourgeoisin liar ... icke kvarlämnat några andra band än det nakna intresset, det känslolösa ’kontant betalning’. Den har dränkt det fromma svärmeriets heliga rysning, den ridderliga hänförelsen och det spetsborgerliga vemodet i den egoistiska beräkningens iskalla vatten. Den har upplöst den personliga värdigheten i bytesvärde...» Orden klingar lite ihåligt i dag, de skrevs för mer än ett sekel sedan och de kräver en klangbotten

som längesedan är utslagen. Nu finns inte ens ett levande minne kvar av att det funnits andra band.

»INVESTERA FÖR HEMMET DEN SÄKRASTE VÄGEN.» Jag skäms. Människorna äger inte tingen utan tingen äger. »Unna er glädjen att äga en unik pjäs och inhösta en bergsäker vinst.» Också glädjen uttrycks i bytesvärde. Honnörsorden: »unik» och »bergsäker vinst». Vilken mänsklig glädje är detta? Konsten, skönheten, kärleken och arbetet; allt reducerat till »vinst», »priser», »värde».

Det är så svårt att formulera de enkla ord som klarlägger att detta är abnormt. Om jag talar om »den rika människan» så uppfattas det som om jag talade om en människa vars rikedom kunde uttryckas i ting, i bytesvärlden, i »status». Om jag säger att detta är helt fel, att den människan bara sitter fast i tingsrelationer-nas spindelväv (en fluga som fastnat och som sprattlat sig trött och som i väntan på spindeln söker inbilla sighon är vävens herre), då tror man jag predikar asketism. Men asketen är ju heller inte fri och rik — han är lika bunden av tingsrelationerna han; förnekelsen är en bekräftelse.

Jag skäms över att tillhöra (vara en del av) denna kultur där allt reduceras till ting. Där glädjen är »att äga», där skönheten är »bergsäker vinst». Orden borde vara knivar som skar oss fria från denna skammens spindelväv. Men råare kunde jag inte använda orden i någon satir än vad denna annons gör. Och annonsen är effektiv, når sina syften, säljer skönheten. Och ingen reagerar.

Min hund väckte mig i morse, hon ville ut, hon väckte mig mitt i en minnesdröm. Jag hade åter varit ett litet barn och gått den breda vägen mot Versoix och det hade varit kallt och blåsigt och tunga steg runt mig. När jag nu gick nerför trappan med hunden ekade fortfarande min barndomsröst genom uppvaknandet: »fatigué». Jag är trött, trött, trött.

Och det var frost och kallt.Till ledning för sina söner och efterträdare skrev erniren av Kabul, den vise riksbyggmästaren Abd-ar-Rahman för ett sextiotal år sedan ett PM om konsten att handskas med utländska experter. I dessa expertdagar är Abd-ar-Rahman en nyttig läsning.

»...

6) Jag uppmanar mitt folk att lära sig sitt arbete ordentligt och snabbt samtidigt som jag insisterar på att de utländska instruktörerna skall undervisa så snabbt och så grundligt som möjligt så att de inte skall behöva känna någon skräck för mig om de någonsin vill lämna landet. När jag gör kontrakt med engelsmän, indier eller andra utlänningar sätter jag in en paragraf som säger att de inte skall få utresetillstånd att återvända till sina hemländer innan deras elever kan sköta sitt arbete utan hjälp av instruktörer. Denna paragraf har en nyttig verkan på de utländska instruktörerna. Den håller dem flitiga. De får längtan att snabbt slutföra sina uppdrag så de i frid kan få återvända till sina hemländer. Det gör mig glad att jag kan säga att mitt land har dragit stor nytta av detta kontrakt; olika departe-ment som förr stod under ledning av utländska lärare sköts nu helt av mitt egna afghanska folk.»

I de utförliga kommentarerna till detta stycke beskriver Abd-ar-Rahman bland annat hur Afghanistan fick sina första tandläkare: »Den andre engelsman som besökte Kabul efter Mr Pyne hette Mr 0'Meara och var tandläkare. Han kom för att göra en tandprotes åt mig. Han lämnade Kabul vid slutet av år 1887 ... Mr 0'Meara lämnade ett minne kvar efter sig i Kabul. Jag ställde en begåvad arbetare som hette Sufi Abdul Hak under hans ledning för att lära sig konsten att göra tänder. Jag hotade att om han inte lärde sig detta nya yrke mycket snabbt och mycket grundligt skulle han bli strängt straffad. Ty det var nödvändigt att han lärde sig allting innan Mr 0'Meara lämnade Kabul. Det dröjde heller inte länge förrän han helt behärskade denna konst. Detta dels för att han var rädd att bli straffad och dels för att Mr 0'Meara inte ville utsätta sin elev för lidande utan istället gjorde sitt yttersta för att bibringa honom kunskaper så fort som möjligt. En annan orsak kanske var den att Mr 0'Meara själv inte hade någon önskan att kvarhållas i Kabul längre än som var absolut nödvändigt; Sufi har lärt flera andra män hur man gör tänder och hur man drar ut dem med instrument och detta är en stor bekvämlighet eftersom folk förr måste bege sig till de främmande länderna om deras tänder besvärade dem. När Mr 0'Mearalämnade mig gav jag honom hcdcrsmcdaljcn i guld samt andra skänker.»

Det bör framhållas att Afghanistan i dag är ett av de länder som använder FN-eperter och utländska experter effektivt. Bland annat för att de utvisar de ineffektiva. Det är således minst lika mycket Abd-ar-Rahmans som Sixten Hepplings förtjänst att FN kan göra ett gott. arbete i Afghanistan.

Den något andfådda diskussionen om »u-problem», »u-länder» och »u-folk» (denna korrupta terminologi!) skymmer bort de politiska realiteterna. Också när det gäller dessa realiteter har Abd-ar-Rahman en hel del att lära de svenska debattörerna:

»Jag var helt medveten om värdet och nyttan av ångkraften som införts av modärna vetenskapsmän och jag visste att stora och mäktiga välden som Storbritannien hade uppnått sin otroliga styrka med hjälp av ångmaskinerna och sin världsomspännande handel, ty för övrigt är England ett mycket litet land och jag vet förvisso att det inte innehåller några diamantfyndig-heter eller guldgruvor. Det är industri och handel som välsignat det riket och gett det välfärd och makt. Men trots att jag insåg värdet av modärna maskiner gav mig mina utrikes och inrikes besvärligheter ingen möjlighet att inrikta mig på industrin ... om Gud låter mig leva ytterligare några år, eller om Gud efter min dödskyddar Afghanistan från inre strider och främmande angrepp och om mina söner och efterträdare handlar i enlighet med mina anvisningar då har den afghanska nationen en stor framtid... Jag är inte okunnig om den fria världshandelns fördelar men under nuvarande förhållanden måste vi kontrollera importen. Det är nödvändigt att vi måste hindra utländska varor från att dra kapital ur landet. Vi måste själva tillverka i landet de varor som behövs för landets behov. — Vad jag önskar inskärpa i mina söner och efterträdare är att aldrig ge järnvägar och gruvor till utlänningar i koncession. De måste bygga järnvägarna och utnyttja naturrikedomarna själva så långt det är möjligt att finna medel för att göra detta ... Om det visar sig absolut nödvändigt och tillrådligt att ge sådana koncessioner till några utlänningar så måste de ges i små portioner och till nationer vars gränser icke berör vårt land... Likaledes om ett mycket stort antal europeer, sådana som ingenjörer och liknande behövs i vår regerings tjänst då skall även de i första hand väljas från sådana nationer ...»

Abd-ar-Rahmans förhoppningar gick inte i uppfyllelse. »Utrikes och inrikes besvärligheter» stäckte planerna. Men hans varning för vad som i dag kallas »neo-kolo-nialism» är fortfarande lika aktuell. Hans program kunde vara en afrikansk eller asiatisk statsledares tal i förra veckan. Den nationella självständigheten skall maninte förakta, inte ens när det gäller »u-folk». Det är inte bara vi som vill vara oss själva. Men frågan hur man skall hålla expertkåren flitig, den har ännu ingen löst.Beslutet att lägga ned Ny Tid måste ses i ett större sammanhang. Opinionsbildningsverksamheten liksom varje annan näringsgren i vårt allt mer specialiserade samhälle måste skötas efter strikt affärsmässiga linjer. Medborgarnas väl, samhällets bästa, kräver i dagens läge att de gemensamma medlen icke slösas på orän-tabla opinioner. Det är helt klart att en tidning vilken, i likhet med Ny Tid, genom sina opinioner delvis undandragit sig näringslivets förtroende — ett förtroende som konkret tar sig uttryck i annonsutrymme — därmed urståndsatt sig att fullfölja vare sig ett positivt samhällsarbete eller en konstruktiv opinionsbildnings-verksamhet.

Den svenska arbetarerörelsen står nu inför sin historiskt givna uppgift att i den organiska samhällsomvandlingens process realitetsanpassa såväl sina verksamhetsformer som sina uttrycksformer. Ännu återklingar mycket av en gången tids pionjärgärning i dess handlande, men en genomgripande strukturrationalisering av det svenska samhällets medlemsvårdande organisa-tionsverksamhet är av nöden. Dristigt måste vi därför ställa frågan: Är SAP räntabelt?Endast en bråkdel av dess medlemmar kan ges en tryggad utkomst av partiarbete. För det stora flertalet medlemmar utgör medlemskapet en källa till ständiga kontributioner. Som rörelse betraktad går SAP med förlust. En förlust som stiger år från år. Tung har bördan av denna olönsamma verksamhet under decennier vilat på den svenska arbetarklassens skuldror. Vi får inte låta oss förblindas av gamla traditioner. Vi måste med en nykter tids klara ögon se problemet i ansiktet.

Då SAP icke lämnar någon utdelning på insatta medel, ja icke ens återbäring, bör dess verksamhet nedläggas. Detta är ytterligare ett steg på vägen mot den standardhöjning som Hjalmar Branting redan som sextonåring uttryckte med orden: »När Kristoffer Ko-lumbus upptäckte Amerika, behövde han tre månader för överfarten dit, i våra dagar verkställes resan över Atlanten på ungefär en vecka.»

Icke blott avlastar detta de ekonomiska pålagorna (medlemsavgifter och kontributioner) från den svenska arbetarklassens nacke, förslaget innebär också en betydligt ökad fritid genom att tidskrävande möten och organisationsarbeten upphör. De praktiska svårigheter som kan uppstå i det politiska livet löses enklast genom att i Sverige Radio-TV anställes fem opinionsbildare, en från vart parti (i samhällsnyttans intresse förutsät-tes att övriga partier följer SAP:s djärva satsning på framtiden och demokratin); därtill bildar varje riks-dagsgrupp ett återväxtutskott under ledning av en åter-växtsutskottssekreterare som har i uppdrag att i landets skolor handplocka och öronmärka lämpligt riksdags-mannamaterial. På den kommunala nivån kan reformen genomföras stegvis, ty med nuvarande strukturala befolkningsförändring kommer inom kort även landets kommuner att kunna nedläggas och återstående befolkningscentra, örestad, Väststad och Stockholm kan då sortera direkt under statsförvaltningen. Valproceduren

— en kostbar apparat som inte kan försvaras med några lönsamhetsprinciper — som är en reminiscens från en tid utan datamaskiner kan då omvandlas till en vetenskapligt hållbar socialprognosticering. Statistiska Centralbyrån, som då bör få något ökat anslag, är härför rätt forum. Mätningar av de socialt betingade asso-ciationsbanorna kan av dem lämpligtvis utföras på grundval av folkbokföringsmaterial.

Men denna politiska strukturrationalisering fordrar också ett komplement inom den ekonomiska sfären. Det är för mig självklart att människan står i centrum och LO vid hennes sida. Vidblickande in i framtider måste arbetarrörelsen nu handla. Som ofta framhållits i ledande pressorgan utgör fackföreningsavgiften en kännbar påfrestning på löntagarnas ekonomi. Och även LO är vid närmare påseende en olönsam företagsform. Där råder samma förhållanden som i Ny Tid eller SAP. Ingen ränta på pengarna. En permanent förhandlings-

kommission under ledning av ecklesiastikministern skulle snabbt lösa problemet. Och den svenska arbetareklassen vore därmed befriad från ännu en tyngande belastning.

Utan att darra på manschetten har den svenska arbetarrörelsen bekämpat det som står hindrande i vägen för det svenska samhällets utveckling. MT och AT, Ny Tid och FIB och många med dem föll för framstegen och vi hyllar nu pionjärernas minne med en tyst minut innan vi avsjunger: »Din klara sol går åter upp.»Det är grå morgon, koldamm i näsborrarna, senhöst och tunga moln. Syster Brigitte står i dörren. Hon säger:

— Såja lille vän, såja. Det är obehagligt men det är för ert eget bästa.

Jag skjuter slangen längre ner genom halsen, får kväljningar och saliverar.

— För ert eget bästa, säger hon.

Vilket är helt riktigt. Sedan en vecka ligger jag här på sjukhuset, sedan ett par timmar har jag en gummislang genom strupen, den skall nu ut genom nedre magmunnen. Jag står i dagrummet. Medizin II, Station 7, Charité. Ur akvariet stirrar scalarer-na på mig. Utanför fönstret slamrar ett tåg förbi på S-Bahn. Det är på väg till Väst. Det kommer från Friedrichstrasse och skall till Westkreuz och vidare. Jag ser ut. Tåget är tomt. Landskapet är grått. S-Bahn, taggtråd. Spree; därbortom Västberlin.

Herr K. kommer in.

-— Där är ni ju, säger han.

Jag nickar. Det är för hans skull jag står i dagrummet. Inte för att möta honom, för att slippa ho-nom. Han har sängen till höger om min inne på salen. K. är talför. Nu talar han åter. Han går i cirklar kring mig, den blårandiga pyjamasen fladdrar kring de smala benen och han säger:

— Jag satt ju sex år i läger. Jag satt i Sibirien från 1950 till 1956. Jag har gjort mitt. Det här är ett djävla land. Här lever Stalin fortfarande. Himm-lers pojkar var rena änglar i jämförelse med Berijas gossar. Jag minns när det hela kom ut om Stalin. Politkommissarien i vår grupp i lägret var en gammal revolutionär, han hade stått på barrikaderna både 1905 och 1917. När nu allt avslöjades om Stalin gick jag till honom och sade: Vad tror du nu

då? Vad säger du nu då?' men han bara grät. Jag satt sex år. Vår Standartenfiihrer hade tur, honom fick ryssarna tag i redan 1945. Han omskolades och kom ut fort. Men jag höll mig undan till 1950.

K. hade varit SS-man. Legat i ett propagandakompani i Kurland.

— Jag på ena sidan och Ulbricht på andra med var sin mikrofon, säger han och skrattar. Vi skulle övertyga ryssarna om att ge sig och komma över till oss. Vi lovade dem guld och gröna skogar. Men vi var försiktiga. Vi bokförde varje fånge vi tog och vi såg till att vi alltid fick ett ordentligt kvitto på varenda man. Att vi överlämnat honom till nästa avdelning i levande tillstånd. Vi förhörde civila också.Men vi i vår avdelning hade aldrig ihjäl någon. Och det var tur för oss det. Nu kunde de bara döma mig för att jag tillhört en förbrytersk organisation. Men två av våra pojkar hade ihjäl en grupp ryssar. Det var snö och kallt och de skulle eskortera dem till de bakre linjerna. De frös väl och tyckte inte om uppdraget. De kom tillbaka efter en stund och sade att de skjutit dem under flyktförsök. Men våra officerare var kloka. Krigsrätt. Sedan bara pfut pfut och slut med dem. Det hade vi protokoll på. Och hade vi inte gjort det hade ryssarna väl hängt upp oss i något träd efteråt.

Han går i cirklar runt mig och talar. Jag försöker säga någonting men har slangen i munnen och så fort jag försöker tala får jag kväljningar, slangen stöts upp och jag måste åter börja om från början. Detta tycks mig plötsligt symbolisera författarens situation i vårt Europa. För mitt eget bästa.

K. talar om öst och väst. Han talar om friheten. Han talar om om muren. Han talar om nattklubbar. Han talar om kriget. Åter och åter om kriget.

— Under Hitler var det bara uniformer överallt. Jag låg ju i garnisonsstad då och jag fick ont i armen av att hälsa, överallt bara överordnade och så armen i luften i ett sträck.

K. har talat med mig en vecka i sträck. På kvällarna tystnar han. Men då har han en transistorap-parat på magen och lyssnar på RIAS. K. tycker inte om Östtyskland. Han har ingen frihet. Men han vill heller inte flytta till Väst. Ty han går sjukskriven:

— Och det är i alla fall bättre hos oss. Vi har ordentliga sjukförmåner och barnen får ordentlig utbildning. jag har haft sjukpension i tre år nu.

Jag går ut i korridoren. K. följer mig, han går bredvid mig hela tiden. Han talar åter om kriget. Det är en vänlig man K., han smet ut och köpte böcker åt mig i går. Jag gav honom en lista. Jag skäms över att han irriterar mig så fruktansvärt. Han är två år äldre än vad jag är.

-Ja, och så var man i Hitler Jugend och så trodde man på allting och så kunde jag ryska och så arbetade jag med propaganda. Bara propaganda. Och nu vet jag vad propaganda och politik vill säga. Jag rör inte vid det. Jag tar inte i det. Allt är bara propaganda överallt.

Och ändå berättar K. rykten för mig, det ena otroligare än det andra. Och han tror på dem alla.

— I Dresden har vi en fabrik som tillverkar Chesterfield. De använder exakt samma tobak och gör cigarretterna på exakt samma sätt och har ett speciellt tryckeri som trycker etiketterna och dessa paket säljs sedan på båtar och tåg och flygplatser för valuta.

— Det är inte möjligt, skulle jag vilja säga, det ärolönsamt och oekonomiskt. Ni gör i Östtyskland precis som alla andra. Ni köper cigarretter i parti och säljer dem sedan skattefritt. Ni tjänar 100 % på det. Ni liksom alla andra.

Men jag kan inget säga. Står i stället och ser ut över Spree och Västberlin med en slang i munnen. För mitt eget bästa.

— Vår general... hör jag K. säga. Jag försöker stänga av hans röst. Jag vill att han skall vara ett specialfall. En individ, men jag har mött hans likar överallt i Europa, speciellt i Europas trasiga inre, i Polen, Östtyskland, Västtyskland. Och herr K. är två äldre än jag. En generation blott två år äldre.

Jag vänder mig om och ser plötsligt K. En mager, sliten man med nervösa ögon och en ständigt spelande tunga. Blå pyjamas. En sjuk man. Men alls inget specialfall. Det låter mycket vackert att tala om »historiska realiteter».

Men konkret innebär ju även detta uttryck människor.

Vid eftermiddagsronden säger professorn att K. nu skall över till kirurgen. Han skall opereras. Efteråt läser jag Der Spiegel. Ser en annons. En bild av en telefon och en svart låda med rattar och skalor: »Undvik med-hörare. Kan anslutas till varje telefonapparat med ett enkelt handgrepp. Våra apparater förvrider språkljuden till oförståelighet och vrider dem sedan rätt vid motta-garapparaten. Ingen kan förstå. Ingen kan lyssna tillera telefonsamtal. Era samtal blir med vår apparat verkligt privata.» (Annonsör är Sommerkamp Electronic GMBH Diisseldorf, Aderstrasse 43, telex 0858— 7446. Det rör sig inte om något skämt.) Prinoipen är densamma som den i den »heta linjen» över Stockholm.

Nu inser jag att den stora symbolen för vårt Europa inte är författaren som — för sitt eget bästa — har en slang genom strupen som gör att han spyr var gång han vill tala; utan denna efterlängtade lilla apparat som sätter var medborgare i stånd att göra sina ord oförståeliga.

»Unsere geräte verzerren die Sprache zur Unver-ständlichkeit.»

Senare på natten blåser det hårt. Jag kan inte sova. Står åter i dagrummet. Scalarerna stirrar åter på mig ur akvariet och därframme i mörkret löper en gräns.Den som börjar med en knappnål — säger ordspråket

— slutar med en silverskål. Silverskålen kan i detta sammanhang tydas som ett slut på galgbacken. Men låt oss i stället börja med en koltrast och se efter var vi slutar.

Det är en dimmig morgon nu. Snön smälter. Min hund kommer med en död koltrast till mig. I går kom hon med två döda talgoxar. Om hon själv avlivat dessa fåglar skulle situationen vara mycket allvarlig. Upprördheten skulle — om fågeldödande var hennes vana

— bli allmän i bygden. Hon skulle avlivas. Vi har ju djurskydd och naturskydd och lag och rätt här i landet. Gott är det.

Men hon hämtar bara de förgiftade fåglar som under natten avlidit i min trädgård. Jag bär dem till soptunnan. Om jag nu själv driven av dunkla drifter skulle lägga ut gift åt småfåglarna skulle opinionen uppröras. Jag skulle straffas. Möjligtvis sinnesundersökas. Lag och rätt skulle råda.

Men jag förgiftar inga fåglar. Jag tycker illa om att fåglar förgiftas. Och dessa fåglar dör av lönsamhets-skäl. De dör av arsenikpreparatbetat utsäde, de dör av insektsbekämpningsmedel, de dör planenligt. Ochmånga fåglar dör. På de senaste åren har fågelbeståndet här på trakten gått ner med hälften. Det är ett led i den allmänna naturförintelse vi sysslar med i vårt samhälle. (Man kunde också tala om grundvattnet, om de förgiftade vattendragen eller om giftgasskiktet över våra tätorter. Var finns nu de lavar som växte i Stockholms parker för tio år sedan?) Icke av okunnighet om följderna förgiftar vi vår miljö. Icke heller av nödtvång. Utan av kortsynt lönsamhet. Det blir billigast så. Så fungerar kapitalismen. Och så skulle även en socialism fungera om den styrdes enligt lönsamhet och icke enligt mänsklighet. Folkopinionen mot denna massut-rotning av fåglar existerar. Är dock mindre stark än mot individuell småfågelförgiftning. Ty detta är ett ekonomiskt problem, ett politiskt problem och ingenting kan göras.

Man kan uttrycka det så att i vårt samhälle minskar det moraliska (det viktiga och mänskliga) ansvaret med kvadraten på handlingens vikt. För att skydda en fågel kan min hund avlivas (galgbacken), för att skydda fyra fåglar kan jag bötfällas, för att skydda hela vårt fågelbestånd förs en sporadisk och förvirrad debatt i massmedia.

Det moraliska ansvaret för stora gärningar kan dock icke minskas hur långt som helst. Vid ett givet gränsvärde slår det över i sin motsats. Låt oss gå från fågelutrotningen till förberedelserna för det kommande kriget.Nu växlar förtecknen. Det kommande kriget är inte moraliskt likgiltigt. Det kommande kriget har blivit en moralisk dygd. Förberedelserna är icke blott konjunk-turbefrämjande och allmänt näringslivsstimulerande, de är också idealiska. Det finns många stora och vackra ord som kan användas. Och de används. Omoraliskt (och av alla myndigheter bekämpat) blir nu avståndstagandet från massmorden. Det vill säga, kriget som sådant betraktas icke som moraliskt. Det betraktas som undvikligt genom krigsförberedelser. Krigsförberedelser är moraliska, goda,

nödvändiga, ja till och med i mänsklighetens intresse. Vi vet dock alla vad det kommande kriget innebär. Men det existerar ingen bro som leder från detta medvetande till det dagliga handlandet.

Till min ungdoms stora upplevelser hörde Chicagos slakthus. Boskapsvagnarna som kom västerifrån i oändliga tågsätt. De råmande, skrämda kritterna som frustade mot blodlukten och dock drev in genom fållorna mot döden. Vi människor står högt över boskapen. Vi råmar inte ens.

Ordspråket har således rätt. Vi började med en talgoxe och vi slutade återigen på galgbacken. Men man kunde ju också tänka sig ett samhälle som arbetade med ett värderingssystem lagt på mänsklig grund och inte på lönsamhetsgrund. Ett där mord på många fåglar var ett allvarligare brott än mord på få fåglar och därmassutrotning av fåglar omöjliggjordes och förberedelse till massmord på människor var otänkbart.

Men innan dess får vi först åtminstone höja oss till slaktboskapens medvetande och råma av skräck inför blodlukten.— Sverige, säger Alexej, är inte ett land av människor. En gång reste jag genom Sverige. Jag satt arton timmar i en tågkupé. Vi var fyra i kupén. En i vart hörn. Och på dessa arton timmar sades inte ett enda ord utom förlåt. Att be om ursäkt när han går på toaletten är svenskens enda form för kontakt med främlingar.

— Nåja, säger jag. Säg att Sverige är det enda land där en människa kan få vara i fred. I Sovjet bildar tågkupén familj efter tio minuter. I Staterna hinner man knappt slå sig ned förrän någon frågar vad man heter, vilken kyrka man tillhör, vilket parti man röstar på, hur mycket man tjänar, om man är gift och i så fall hur och var och med vem. I Sovjet kallas det värme, i Staterna personintresse men i Sverige får var och en sitta i fred med sitt.

— Det är vackert att du är patriot, säger Alexej, men för mig får Sverige vara, kulturutbyte eller inte kulturutbyte.

— Jag har läst svensk litteratur i tio år, säger Sonja, och jag tycker om den. Det är mycket som är stiligt. Men det är två ord som har slagit mig: Grubbla och grummel. De tycks mig vara onomatopoetiska uttryckför det svenska själstillståndet.

— Vänd på det, säger Ester. Säg vemod och längtan. När jag kom till Sverige första gången då gick jag på folkhögskola. Det var sommar och den svenska sommaren var precis allt det jag läst att den skulle vara. Det hade jag aldrig trott. Björkar och vita nätter, dansbanor och längtan och vemod och halvpannor och stora starka karlar som satt och grät under granarna.

— Du talar om Småbrukarsverige, säger Pavel. Men det finns inte kvar längre. Det är inte typiskt. Typiskt är Vällingby. När jag var i Sverige såg jag Vällingby och jag studerade er socialvård och era lagar och allt var rationellt och vältputsat. Men det var inget bondeland längre och jag såg inget vemod i förorterna. Alla svenskar jag talade med sparade bara pengar för att resa till Italien på semester. Och inte finner jag några passioner i den svenska litteraturen heller. Förekommer det överhuvudtaget passioner i Vällingby?

— Du ser det bara utifrån, säger jag. Låt oss ta en Vällingbypassion. Jag hade en kompis som drack för mycket. Hans hustru fick in honom på alkoholistanstalt. Under tiden hittade hon en annan. När min kompis kom ut på permission blev hon rädd att han skulle komma på henne. Hon bad honom gå ut och köpa öl. Han ville inte. Hon sade att det var åt henne han skulle köpa öl. När han gått ringde hon polisen och grät. Radiobilen kom. De tog honom med ölkassen nere i por-ten. Hon såg det från sjunde våningen. Han kördes raka vägen tillbaka till anstalten. Nästa gång han kom ut slängde han henne utför trappan. Hon knäckte två revben. Då åkte han in på allvar. Nu försöker hon få ut honom. De skriver kärleksbrev till varandra.

— Det är det jag menar, säger Pavel, i Sverige kan ni inte skildra passioner, på sin höjd kan ni skriva rapporter över socialfall.

— Det där var handlingen, skelettet, säger jag. Det är bakgrunden som gör det till passion. Hur de träffades i ungdomsklubben, ung kärlek, parker och allt. Varför dricker han? Varför super Jeppe?

— För att han är svensk, säger Ester.

— Nej, säger jag. Han är människa.

— Har de barn? frågar Sonja.

— Två, säger jag.

— Och det glömde du, säger Ester. Det är typiskt. Som svensk författare glömmer du både de sociala sammanhangen; barn, arbete, samhälle och tappar bort passionen och förklarar den som gällde det bara missanpassning och inte passion. Vet du överhuvudtaget som svensk vad passion är?

— Ni avbryter mig hela tiden, säger jag. Jag skulle komma till allt det där. Flickan som blir mor och sitter ensam i sin tvårummare högt uppe i ett hus i Vällingby och min kompis som pendlar på tunnelbanan och bilen och TV-apparaten och trappuppgången full av ungar.— Se på honom, säger Ester. Vad är det jag sagt om svenska män. Snart växer han granar omkring sig och börjar vemodsgrubbla.

— Nå, säger Pavel. Alltså finns passioner även i Vällingby. Fast jag måste erkänna att din typ av passion inte riktigt förmår gripa mig. Men varför skriver ni inte dem? Ni kommer med era rapporter (socialfall) med era förtunnade analyser, men jag har inte sett den breda epiken.

— Ni har fel allihop, säger Alexej. Jag tittade på mina medresenärer under dessa arton timmar. De grubblade inte, de kände inget vemod där de satt, de bara satt. Svenskarna kommer aldrig att kunna skriva epik. Det bredaste i skildringsväg en svensk författare kan tänka sig är en självbiografi. Han har ju aldrig talat med någon annan än sig själv.

— Det där är en chauvinistisk karikatyr av den svenska nationalkaraktären, säger jag.

— Bevisa det, säger Alexej .Visa mig den stora modärna svenska episka skildring som handlar om människor — inte bara om författaren. Den skildring som ger passionerna i Vällingby. I hela sitt sammanhang. Då tror jag dig.

— Man måste se Sverige i sitt historiska sammanhang, säger Pavel. Sverige är ju en rätt unik företeelse. Kopparmonopolet, bondeståndets roll, den långa nationella traditionen, stabiliteten och sedan den rättsnabba industrialiseringen ...

— Du behöver inte gå så djupt, säger jag. Jag ville ju bara säga att jag tycker om att sitta tyst på tåg.

— Just det, säger Alexej. Tystnaden är en betingad reflex hos er svenskar. Ni tycker om den. Därför har ni inga epiker och får ni inga epiker.

— Nå pojkar, säger Sonja. Jag tycker de svenska männen gråter så vackert i sina dikter. Det vore kanske inte så vackert sexhundra sidor igenom.

— För de nationella traditionerna, säger Alexej.

— Skaal, säger Pavel.

6—647582. Myrdal, Söndagsmorgon

81Inför nyår, liksom under svår bakfylla eller i vanlig födelsedagsdepression tränger de goda föresatserna på. Själv vaknade jag i morse med beslutet att söka höja min korruptibilitetströskel.

Det är ett vackert ord. Jag har just skapat det. Det ger sinnlig påtaglighet åt min yrkesångest. Jag har hört mig själv säga: »Jag sätter pris på min integritet.» Dubbeltydigheten i detta yttrande har jag upplevt som avslöjande. Skrivarens roll i vårt samhälle är också mångtydig. Jag vill medvetandegöra verkligheten. Orden är verktyg. I denna process förändras icke blott jag, utan i samspelet mellan mig och läsaren förändras också skeendet, verkligheten. Litteraturen är ett samhällets medvetenhet.

Det är i allmänhet. I vårt givna samhälle är jag dock samtidigt ordproducent. Jag säljer ord på marknaden, jag har barn och hund och hus, räkningar och skulder och jag söker sälja mina ord till högsta dagsnotering; mina ord är en vara bland andra varor på marknaden. Jag sätter pris på min integritet.

Jag ser också hos andra (drar därav slutsatsen att också jag påverkas av samma faktorer) att viljan attförsörja barn och betala skatter och räkningar bidrar till att förändra medvetandet och göra orden säljbarare på

marknaden. Och det är svek.

Och jag vänder på tanken, intalar mig själv att om jag gör mina ord osäljbara kan de heller inte få någon verkan. Och det är grå, mörk vintermorgon; det slår mig att det senaste storkriget inte ens var ett sexmega-tonskrig. Hur långt kan jag gå i ett försök att medve-tandegöra vad det innebär att i januari 1962 uppskattades kärnvapenförråden i världen till 250 000 mega-ton, och i dag ligger de vid 400 000 megaton? Det finns två gränsvärden. Om jag drar de slutsatser som jag gör nu på morgonen kan mina ord inte säljas till någon. De blir verkningslösa. Jag tjänar därmed det krig jag vill förhindra. Det verkliga gränsvärdet befinner sig vid den punkt på ärlighetskurvan där jag når optimal verkan genom att utnyttja all den ärlighet marknaden kan bära. Men hur räknar jag ut detta? Och hur vet jag att jag inte suddar i mina räkenskaper? Kan det var så att jag av hänsyn till lån och räkningar börjar tala om »konventionellt krig» när jag borde ha talat om andra världskriget? talat om bombmattorna? de stekta barnen och de gasade judarna?

Jag måste höja min korruptibilitetströskel ty jag sätter pris på min integritet.När jag går i skogarna med min hund är jag säkert helt ärlig. Men när jag skriver i ett samhälle tvivlar jag på mitt uppsåt. Jag har för många vänner, jag tar för stora hänsyn. Jag är feg, jag kompromissar. Ta ett litet exempel: Jag umgås inte längre med målarna inom min generation. Men jag skriver heller inte om dem. Att vi inom en generation gifter oss samtidigt, skaffar barn samtidigt, skiljer oss samtidigt och skaffar sommarstuga samtidigt, det kan jag gå med på; men att nästan en hel generation (det finns undantag, tack och lov) började med att vara rutiga (stenbrott, små landskap, plan), en isaksonrutighet dock, ingen direktinspirerad rutighet, och sedan på en gång blev informella och rinnande, det tror jag inte på. En individuell utveckling kan jag tro på, men när utvecklingen sker i grupp kan jag inte se det annat än att marknaden satt pris på deras integritet. Nu när jag skrivit detta vet jag att jag befriat mig från vänskapsbanden.

Det är så lätt att ta hänsyn till personer. X är hygglig, Y är en kompis och Z super man med på krogen. Men Sverige är ett litet land, det sitter en person på var sak och hänsynen till de hyggliga personerna innebär att man är hänsynsfull mot de allvarliga sakförhållandena.

I ett samhälle där alla värden är falska har man inte rätt att (annat än i studiesyfte) umgås med personer som tillhör vårt »establishment».Vi är långt inne i skogarna nu, blötsnö och grå dager, sörjan sprutar om hundens tassar när hon springer förbi. Jag ångrar varje hövligt leende, varje falskt tonfall, varje tystnad när jag hållit god min i elakt spel.

Jag är som alla andra, jag tycker om vänner, jag vill ha umgänge, jag vill prata och vara glad. Men jag vill inte fastna i spindelväven. Jag vet också att ensamheten (liksom det otryckbara) är ett svek. Alltså, hålla fast vid de vänner som säljer sin arbetskraft men inte har prislapp på sin integritet. Ständigt vara misstrogen mot allt som luktar framgång. Ständigt komma ihåg skillnaden mellan att vara förnuftig och att ta sitt förnuft tillfånga; mellan att vara rationell och att rationalisera.

De goda föresatserna ett grått nytt år.När cn svensk ambassadör avlider då vajar fanan på halv stång över Arvfurstens palats och de unga attachéerna som kommer över Gustav Adolfs torg knuffar varandra i sidan och viskar upphetsat:

— Se befordringsfanan är uppe!

Ty generationerna slåss om platserna tätt invid köttgrytorna. I och för sig är förhållandet intressant som litterärt stoff; de gamla som håller sig kvar, som kämpar med näbbar och klor, som inrättar paragrafer och skyddsåtgärder till sitt försvar och de unga som burrar upp fjädrarna, kacklar och hackar.

Generationskampen är ju inte någonting som enbart kännetecknar våra mer konservativa verk; man kan iaktta den i alla verk odh inrättningar, i allä folkrörelser och ideella föreningar, i alla privata affärsföretag. Och livets hjul rullar ständigt vidare och ung blir gammal och gammal blir äldre och den som nyss viskade upphetsat i korridorerna om gubbvälde känner plötsligt de yngre flåsa i nacken; reser borst och visar tänderna för att försvara sin plats vid mathon.

Men då vårt samhälle ständigt förändrar sig förändras också generationskampen. Forntidens ättestupor (och det finns ännu många folk där de gamla svälter sig till döds när de inte längre förmår följa vandring-arna) blir jordfattigdomens ätteklubbor och utvecklar sig till bondesamhällets undantag. Detta kan ske under smidiga förhållanden. När i den kinesiska by där vi bodde familjeöverhuvudet inte längre förmådde arbeta på åkrarna drog han sig tillbaka, blev vördad äldre i familjerådet, gavs social sanktion att dricka brännvin och vaktade sin likkista och sina barnbarn. Men när bondesamhället snabbt omvandlar sig i ett modernt industrisamhälle, ett industrisamhälle i omvandling genom funktionärssamhället blir bilden något annorlunda.

Det är inte Utrikesdepartementets disponibilitets-fond som är otillräcklig, i alla institutioner och företag skapas skenbefattningar och skenfunktioner; dels för att ge trygghet åt de misslyckade äldre och dels för att ge de energiska yngre en befordringschans. I ett land som vårt kan ingen »offentlig person» (public figure för att använda det säregna angelsaxiska uttrycket för personer som på ett odefinierbart sätt blivit »erkända») misslyckas så totalt att han inte ens ges en pressattachébe-fattning.

Jag erkänner villigt att min misstro mot detta system i hög grad är betingat av min sociala position; frilans utan trygghet, utan befordringsgång, utan säkrad framtid blir mitt sociala medvetande påtagligen sådant att jag känner mig främmande inför vad jag upplever som inkompetenskult och bröders hjälp. Då situationen dess-utom inte är något som kännetecknar hela landet — de »meniga» löntagarna är ju undantagna från detta rått-lopp efter positioner och inflytande — utan blott utmärker landets ekonomiska och politiska »top-side», så upplever jag med glädje att min misstro delas av de flesta medborgare. När snacket går på tredjeklasskro-gar och vid sommarsemesterns badstränder märker jag hur nära jag står den allmänna värderingen.

Om nu denna generationskamp inom vår »top-side» verkligen utgjorde en idé-kamp, om »ung» var liktydigt med »frisk» eller »radikal», då skulle jag naturligtvis verka för en form av ättestupa anpassad efter vårt modärna Sveriges behov; ett disponibilitetsinstitut som tog hand om alla de äldre och gav dem en hedervärd reträtt utan att de gavs tillfälle att ingripa i — därmed störa — samhällsfunktionerna. Men nu är det ju inte så. Vägen fram till köttgrytan, till direktörsposten, till den ansvariga ställningen, kan i historiskt perspektiv synas kort — för individen är den dock lång. Så lång att det fräscha oftast hinner vissna, radikalismen falnar.

Inom samhället som helhet har vi en stark genera-tionsmotsättning. En generationsmotsättning som under det kommande decenniet kommer att prägla svenskt politiskt liv. Den rör också principer.

Men denna motsättning återspeglas endast grumligt inom vår »top-side». Apparaterna blir alltmer stela ochden anpassning som är nödvändig för framgång blir allt väsentligare. De yngre som befinner sig i karriär anpassar sig bakåt, blir sunt förnuftiga och söker nå sina egna mål med försiktighet. De äldre som nådde sina positioner under en samhällelig övergångstid då apparaterna ännu inte hunnit stelna är därför ofta friskare och trots allt fräschare.

Synpunkten delas av många bland dessa äldre. Den ger dem en mörk känsla av undergång. Kanske inte: »Efter oss syndafloden» men i alla fall: »efter oss ungliberalerna» och det är ju nästan lika ruggigt.

Hela resonemanget bygger dock på att vårt institutionaliserade samhälle och byråkratiserade näringsliv är den sociala utvecklingens sista och eviga fas. Så är det icke. Utvecklingen tillåter ingen sådan slutgiltig trygghet. Livets hjul snurrar inte; det rullar. Den allmänna tryggheten i samhället (som ofta sägs vara en fara — säreget nog) upphäver verkens, institutionernas speciella trygghet. Och innan den vissnande och falnande unga byråkratgenerationen hunnit nå fram till köttgrytorna har de nya stora ungdomsgenerationerna i samhället — välutbildade, misstrogna och med nya ideal försedda — redan hunnit ta över. Och de vill varken vara meniga eller undersåtar. (När bockade sist en ung pojke för er och sade: varsågod tant och farbror?)Generationskampen och råttloppet förvandlas och om de äldre och radikala kan man visserligen säga: »Moren har gjort sin plikt, moren kan gå.» Men den plikt dessa morer gjort var att avskaffa behovet av efterträdare.

De unga attachéerna som går över Gustav Adolfs torg och ser befordringsfanan vaja har därför ingen orsak att tro att de går den väg som till makten och äran bär.Ack, Sverige fosterland. Du »angenäma skandinaviska land» där man träffar prinsessor; »shoppande precis som du eller jag» (för USA), där man i Norrland »ännu finner de

oändliga viddernas land, vilt och slutet, älskligt och outsägligt ensamt. Ett land fullt av mystik där de nomadiserande lapparnas sekelgamla traditioner hålls vid liv ...» (för Tyskland) som dock inte är ansträngande att besöka ty helikoptrar »står till er disposition» (för Frankrike) odh där — sällsamt att förtälja

— »Det svenska sommarklimatet vanligtvis är mydket soligare, varmare och torrare än man skulle vänta sig» (för England).

Svenska Turisttrafikförbundet har gett ut fyra vackra broschyrer inriktade på fyra olika »nationalkaraktärer». De är försiktigtvis försedda med varningsmärket: »Enbart för spridning utomlands.» Låt oss hoppas käre läsare att när engelsmännen kommer hit för att uppleva vår varma, torra och soliga sommar du redan hunnit till Medelhavet.Om döden i folkhemmet borde man skriva, säger vännen N. Jag menar inte i första hand våra begravnings-industrier, vår kommersialiserade dödskult — det är i och för sig ett fascinerande ämne — utan det allmänna bortlögnandet av döden som faktum. Om man ställer sig ett steg vid sidan om vår kultur och betraktar den så som man betraktar varje annan kultur framträder välståndets ofria dödsångest mycket tydligt. I denna kulturs folklore, så som den kommer till uttryck i tidningar och tidskrifter, i nyhetstelegram, populärlektyr och schlagertexter är döden nästan alltid ond bråd död. Döden uppträder som tillfällighet, som onda makters spel. Spänningen mellan denna folkhemskulturens döds-lore och döendet som praktiskt problem för folkhemmets sjukhusorganisation avslöjar en djup spricka i vår kulturs medvetenhet. (För att inte behöva utreda en sidotanke — de folkhemsreligiösas dödslore skiljer sig ej från de icke-religiösas. Läs deras skrifter.)

Denna inställning till döden är primitiv, det är den magiska världsbildens dödsuppfattning. Den är långt primitivare än Havamals: Fä dör / fränder dör / själv dör du likaledes / jag vet ett som aldrig dör / domenöver död man. Och på ett medvetenhetsplan högt över det folkhemska står medeltidens dödsdiktning. Som hos Villon (i Ane Randels tolkning)

Jag vet, att fattig liksom rik att skälm och man av adelsätt, att snåljåp, lekman och kanik, att dårar eller folk med vett, små flickebarn med halsrosett, av en och varje kondition med grannlåt och med mjuk barett, av döden icke få pardon.

Nu krökes näsan, ådror sträckas.

Si, döden bleker alla drag, när leder tänjas ut och knäckas, och köttet mjuknar för hans tag.

Du kvinnokropp som är så svag, du blanka, kostliga och viga, vill du ej möta smärtans dag, må levande till skyn du stiga.

Då döden är ett faktum men kulturen samtidigt har en primitiv och shamanistisk inställning till det oundvikliga^ att yttre krafter och yttre våld slumpmässigt drabbar) blir också kulturyttringarna rätt skrämmande. Om man vill studera vår folklore och exempelvis tittar på svensk TV kan man iaktta detta pop-kulturens drag av grymhet och avlivning. Vår kulturs återslagtill primitivare medvetenhetsfaser gör att grymheten blir en nödvändig förklaring till det oundvikliga. Icke livets enhet som ger människan medvetenhet och frihet utan slumpen och lyckan och därmed grymheten och den jagande ångesten. Detta är nu ingen ofarlig tendens. Grymheten tog för en tid sedan språnget från fantasi till verklighet i vårt södra grannland. När hela det tyska folket (med ytterligt få individuella undantag) accepterade att man avlivade »andra», grannar och okända i en grym och rationell massavlivnings-process så berodde detta inte på att tyskarna konstitutionellt var annorlunda. Inga gener bestämmer samhället.

Med grymheten som det oundvikligas förklaring ligger samma möjlighet latent i folkhemmets dödsångest.

Själv upplever jag inte döden som något eftersträvansvärt. Inte heller som något ångestfyllt. Döden är ju ingenting utanför mig, det är förutsättningen för att bli till. (Jag har varit nära döden några gånger, för smärtor har jag känt ångest, men inte för döden — vilken jag dock bekämpat för att få leva vidare.) Medvetandet ger frihet. Vår mänskliga situation är ju att vara det djur som medvetet om sin korta livstid själv bestämmer sitt liv.

Dödsångesten driver människorna i denna kultur att fly in i det lilla livet. De leker sig odödlighet med fa-milj och vänner och föremål. Varje handling blir en kompromiss, varje vilja krymps in inom hemmets väggar och när

ångesten blir stor stirrar de på avlivande och mördande av andra i TV-rutan och när den blir övermäktig offrar de åt dunkla gudar med egen grymhet eller kollektiv mordlystnad.

Därmed blir denna vår kulturs skeva inställning till döden något mer än blott en fascinerande folkloristisk yttring. Ty under samma tid som vårt vetande ökats och vi fått möjligheter att bestämma våra liv och planera en framtid drivs kampanjen mot förnuft och medvetenhet och människorna luras på sina möjligheter, kurar in sig i hemmen och lägger mytridåer mellan sig och omvärlden. (Utveckla; den tekniska omvälvningens skeva återspegling i linjen — romantik — dödsångest — dödande — irrationalism.)

Och den frihet man kan nå som medveten individ blir därmed också på sin höjd en negativ frihet. I medvetenhet om min mänskliga situation kan jag hålla mig fri från de små kompromissernas band. Ett hus är ett föremål, ett föremål att lämna. Ett hem är en rastplats. Ära och fraser är leksaker för de övermaga (oförmående). Men allt blott en frihet från. Ty hela tiden är jag beroende av en omvärld som bestämmer sitt handlande på lägsta och mest primitiva medvetenhetsnivå.

Författarens roll? Att hjälpa dem till klarhet. Att för sitt eget levandes skull hjälpa dem att inse sin dödlig-het. Den insikten bryter grymhetens, de meningslösa krigens och det korttänkta dödandets cirkel.

Sade alltså vännen N. efter det han suttit framför TV:n.Jag är misstänksam mot det militära tänkandet. Lydnad och trohet (trohet i verklig mening — icke blott i sexuell) har alltid varit diskutabla dygder; i vår nuvarande värld har de blivit direkt livshotande. Om ett samhälle håller sig med respekt för fosterländska symboler, uniformer och utmärkelser i en tid när de uniformerade har spjut eller svärd eller till och med skjutvapen då kan man förutsätta att det samhället också producerar fosterländsk diktning. Att det inte finns någon sådan fosterländsk diktning om våra nutida vapen beror på att vi alla erkänner att krig är alltför allvarligt för att kunna få ledas av förlängda märgen. Icke i affekt, utan i medvetandet har vi en chans att överleva.

Men hela den militära personligheten har formats under ett tidigare skede när dessa symboler och fanor och utmärkelser hade en funktion att fylla. (Se till exempel de tre majorernas upprörda inlaga om kungahuset, krigsmakten, fosterländska symboler och nakna flickstjärtar häromdagen.)

Detta resonemang är i och för sig inte ett ställningstagande till frågan om våld och det organiserade våldets roll i historien, nödvändigheten av våld. (Fast det

97är ju nästan ofrånkomligt när man talar om detta i anständigt sällskap att någon blir utsatt för fosterländsk blodtrycksstegring och beskyller en för att vilja ha landet ockuperat av ryssarna eller inte reagera om ens dotter våldtas. Men det är den som tänker i affekt, tänker med förlängda märgen. Som individ är han ofta obotlig. Får han bestämma samhällsutvecklingen förbränns vi alla, överallt.) Radikalpacifismen kanske är den enda utvägen. Jag är inte helt övertygad. Men under alla omständigheter är frågan om man skall använda våld, i vilket sammanhang våldet skall brukas och vilken effekt våldet skall få en helt förnuftmässig fråga. Våra våldsmöjligheter är nu så stora att ett felaktigt svar (en oöverlagd handling) inte bara leder till ett förlorat krig med några massgravar och några trasiga fanor i ett museum (och fosterländsk diktning — förlorade krig hade förr alltid en säreget stimulerande verkan på diktkonsten) utan leder in i en förintelse. Därför har också de militära traditionerna blivit ett farligt rudiment och om vi anser oss behöva en militär apparat måste vi befria denna apparat från militärerna.

Vi kan ta ett litet exempel. Jag citerar ur Sv. D. (som ingen kan beskylla för antimilitaristisk propaganda) :

Det gäller smugglingslhistorien på »Älvsnabben». »Han (kommendörkaptenen) gav då order om att hans sprit-parti skulle lämpas över bord ... Ordern gavs till ka-jutofficeren som i sin tur gav order till c:a tjugotalet aspiranter att hjälpa till med att langa spriten upp på däck och över bord. Denna order ådyddes uppifrån och ned utan att någon reflekterade över vad som lämpades i havet: smuggel eller inte smuggel. Man lydde order helt enkelt.»

Visst går samhället i rätt riktning. För några decennier sedan skulle en kommendörkapten inte ha åtalats för smuggel. Officerskårens kastprivilegier har undergrävts och håller på att bli historia. Detta har skapat en viss trygghet. Men lydnaden, troheten, disciplinen är tydligen fortfarande lika starka och är av lika fosterlands-hotande tanklöshet. Ty samtidigt som kajutofficeren och »c:a tjugotalet aspiranter», »utan att någon reflekterade» »Man lydde order helt enkelt» kastar trettioen spritflaskor i havet svärmar fartyget av tullmän på jakt efter spritflaskor. Att tränas till att undvika reflektera till denna grad, det gör individen oförmögen att tänka klart och handla därefter i andra situationer.

Att kommendörkaptenen var fruktansvärt omdömeslös (och spolierade sin karriär) är tråkigt. Men att lydnaden, troheten, disciplinen är så fast rotad att han kan dra in ytterligare ett tjugotal man i sin omdömeslöshet bevisar att vi inte längre har råd att låta militären handha vapnen. Om vi vill ha kvar våldsmedlen måstevi skapa cn ny militär struktur anpassad efter nutidens faror.

Allt detta är mycket självklart. Det är så självklart att det inte kommer att utföras. Ty vad skall vi begagna de miljöskadade officerarna till? Vi kan inte göra som de Gaulle och stoppa in dem i skolorna som lärare. Det skulle riksdag och skolmyndigheter aldrig gå med på. Och vi kan ju inte skapa ett missnöjt proletariat av f. d. officerare som sitter förtidspensionerade och ruvar på oförrätter och fosterländska idéer. Vi får ta det så sakta. Hålla tummarna och hoppas att lydnad, disciplin och trohet — farliga dygder som tyvärr är spridda världen över — inte hinner ställa till med förintelsen innan vi nått fram till en internationell överenskommelse som gör dygderna tandlösa och ofarliga.

Ty har vi en avrustad värld går jag gärna med på att de som så önskar går i parader, håller takten, hurrar för symboler; så länge de inte har makt över vapen.Professor S. aus Berlin, germanist och idéhistoriker, hade varit på besök i Sverige. Efteråt klagade han sin nöd för mig:

— Dessa unga svenska intellektuella är ett säreget släkte. De förstår ju inte ett hegelianskt skämt; ja, inte ens ett boströmskt.

Jag hade dock tröstat honom. Förhållandet var alls inte säreget. Sverige var ett litet och välordnat land där folk sov rätt gott om nätterna och där de unga intellektuella redan tidigt visste vilken plats i apparaten som stod öppen för dem och där framsteget rationaliserats till moduler. För ett folk vars längtan stod till heltäckande mattor och papperskorgar av läder utgjorde både Hegel och Boström farligheter. Ty med ett dialektiskt tänkande kliver man endast under svårigheter fram från modul till modul och om en person i det representativa samhället toge Boström på allvar ginge det honom illa. (»§ 178 Den representerande personen måste vara en mensklig eller en sinnlig-förnuftig vilja, ty utan att han vore förnuftig, kunde han ej känna och innehava den representerandes rättigheter, och utan att han vore sinnlig, kunde han ej bevara ochutöva dem i sinnevärlden.»)

Stabiliteten i det svenska samhället vilar på en fast grund av traditionslöshet. Stabiliteten vilar; samhället som sådant icke. Traditionslösheten är en stabilitetsbe-varande nödvändighet.

Landets storlek spelar också in. Det är ett litet land där vi alla är släkt med varandra. En liten klan, en liten underkast i Europa. Om vi erkände traditionernas värde finge vi kämpa på de vida fälten. Osäkert om vi skulle vinna några framgångar. Även här säkrare och

— framförallt — lönsammare att vara den förste i Kla-samåla än den hundraförste i Europa.

Men detta ger också Sverige sin charm. Liksom rika engelska turister under förra århundradet vallfärdade till avlägsna schweiziska alpbyar för att uppleva naturens gång och det stilla lantlivet vallfärdar i dag so-cialvetare och politiker i tiotal och hundratal till vårt land för att uppleva dess lugna modul-charm. Där franska revolutionen proklamerade frihet jämlikhet och broderskap (en paroll vilken, som min historielärare en gång framhöll, åstadkom mycken oro i Europa) och där Marx talade om åt var och en efter behov; där har det modärna Sveriges representanter funnit det bevarande lugnets slagord: »Åt envar en modul.»

När en av mina förra släktingar en gång skulle bevisa hur totalt omöjlig jag var redan som ung framhöll han att jag i tonåren läste Paracelsus. (»De veta ickevad experimentum är, de känna icke ordet, ej heller dess innebörd.»)

I större länder och större sammanhang är det svårt att begagna intresset för den europeiska humanismen som tillhygge. Professor S. fann visserligen mitt resonemang intressant, också han hade iakttagit det tyskt småfurstendömliga i Sveriges atmosfär men han var inte helt övertygad.

När jag återvände till Sverige och började sortera mitt bibliotek upptäckte jag dock att jag underskattat de svenska intellektuella. Min våning hade varit uthyrd till personer med kontakt till kulturstrata. Väl upplevde jag nog en personlig smärta när jag konstaterade att jag saknade fem meter böcker. (Man är ju självisk och lite ha-galen.) Men samtidigt kände jag en viss stolthet. Mig ovetande hade jag under min bortovaro sått en andlig säd i jungfrulig intellektuell elit. Visserligen hade de äldre kulturpersonligheterna koncentrerat sig på pornografika. Inte så bildande kanske, men jag antog att de ändå inträtt i den intellektuella menopausen. De yngre däremot, de hade anammat Paracelsus (båda upplagorna), Rousseau (de goda och sällsynta upplagorna), Hegel, Boström, legio är deras namn, förty de är många.

Jag skyndade mig alltså att skriva till professor S. för att meddela att jag misskänt de unga svenska intellektuella. Deras intresse för traditionen var stark och levande. Nu jäste tankarna.På söndag är det botdag. Här i Strängnäs stift kommer kyrkklockorna enligt rundskrivelse från biskopen att slå tio extra slag för att förbättra vår andliga och moraliska situation.

Danderyd ligger i ett annat stift. Om kyrkklockan där kommer att klämta extra vet jag inte. Där har femtiofem anständiga villaägare samlat sig till protest mot planerna på att låta tio små barn i åldern två till sju år få ett hem i en villa vid Herrängsvägen. De anständiga är rädda att deras villor skall sjunka i värde. De anser att barnhemmet förändrar markvärdesteg-ringstendensen på ett negativt sätt.

Jag vill inte polemisera mot kyrkans rätt att hävda sin moraluppfattning. Men jag hoppas att prästerna i det stift jag bor i tar sin kristendom på allvar. Kring vilken hals tänker de hänga kvarnstenen? Den sexton-åriga gonorrésmittade flickans? Eller den anständiga villaägarens?

Om moraldebatten skall bli annat än skrymteri så måste sägas att klockorna klämtar för Danderyd.När, år 1959, den Allindiska Författarkonferensen gick på sin tredje dag reste sig Bhabani Rhattacharya och höll ett tal. Vi satt i hundratal på träbänkar under shamianan, det var hett och volontärerna sprang med kalla drycker åt oss. Vicepresident och premiärminister hade talat. Författare från landets alla delar hade stått upp och vittnat om litteraturens framsteg på det ena eller andra språket. Då och då hade vi vimlat och fördelat böcker bland varandra.

Bhabani Bhattacharya, som på engelska skrivit flera goda romaner, nått världsrykte, stor försäljning (även blivit översatt till svenska), en blid man med ett försynt leende, möttes, när han reste sig från sin bänk av ett kollektivt mumlande från hundrade författarstrupar. Gamle doktor Radha Kumud Mookerji teaterviskade tvärs över gången:

— Bhattacharya är bra. Dom hatar honom för att han har läsare.

— Det tycks mig, sade Bhattacharya, som om vännerna och kollegerna tror att man bara behöver få sin text på engelska för att förläggarna i London och New York och Paris och Moskva skall stå i kö. Men det ärinte så enkelt. Man måste ha något att säga också som intresserar läsare.

Nu steg mumlandet till klart hörbara fy-rop.

— Om vi skall vara ärliga så vet vi att vi inte haft någon enda författare av världsformat i Indien sedan Tagore.

Fem författare reste sig. Skrek högt och lämnade området.

— Nu är han onationell, viskade Meckerji. Han förråder en statshemlighet.

— Vi borde kunna kosta på oss att vara ärliga. Det finns ingen internationell komplott mot indiska författare. Det är bara så att det för närvarande — och jag inräknar mig själv — inte finns en enda indisk författare av verklig klass. Ingen av oss har förmått ge vår stora verklighet en litterär form.

Nu visslade, stampade och buade författarpubliken helt öppet. Mookerji log vänligt, petade på mig med käppen

och sade:

— Bhattacharya är en snäll pojke och en god författare, men han är dum. Han tror man kan tala till de här som till intelligenta människor. Han inser inte att han hotar deras existens.

— I stället för att tala om hur missförstådda vi är ute i världen och istället för att hålla föredrag för varandra om hur bra vi egentligen är och i stället för att samlas i ett självberömmelsens kollektiv borde vi erkän-na vår situation. Först då får vi en litteratur av världsformat.

— Men de andra, de som skriver i USA och England och Frankrike är ju dåliga de med, ropade en poet från södern.

— Om andra är dåliga ger det oss ingen orsak att prisa vår egen dålighet, sade Bhattacharya. Den stora litteraturen når alltid ut oavsett på vilket språk den är skriven. Det är inte en fråga om intriger och språk och byråkratiska åtgärder för att sprida manuskript i utlandet. Det vi skall diskutera är skrivandet. Den som ingenting har att säga har ingenting att säga oavsett på vilket språk han försöker säga det. Ni får vara hur stora ni vill i er egen by, men ni avslöjas ute i världen om er storhet är falsk. Så är det och det är lika så gott vi erkänner det. Nu till huvudfrågan ...

Längre hann Bhattacharya inte. Författarna stod upp, klättrade på träbänkarna, stampade, skrek och visslade. Man såg Bhabani Bhattacharyas mun röra sig men inte ett ljud nådde fram.

Efteråt stod vi ute i trädgården. Det var helt tomt omkring honom.

— Du förstår, sade han, detta måste sägas. Det finns många därinne som skulle kunna tillgripa lagstiftningsåtgärder för att få tyst på oss som säljer utomlands. Och de sitter i alla nämnder och alla kommittéer och delar ut alla pris. Och de beundrar varandraömsesidigt och bara därför att människor vill läsa mig har de försökt stoppa upplagor för mig utomlands. Ibland vet jag inte vad som retat dem mest, det jag skrivit, eller att detta lästs. Och denna beundran för det medelmåttiga mördar de unga talangerna. Vi kan inte få någon verklig litteratur förrän vi bryter igenom detta. Att jag sade det här, det var dels för att skydda mig själv. Min rätt att skriva på engelska, min rätt att söka få läsare. Men dels också för att tala om för de unga författarna som satt därinne att man kan opponera sig. Att man kan säga att dessa hyllade poeter bara är halmfigurer. Att den minsta gnista skulle förtära dem. Att de därför är så rädda för dikten.

— Det du sade om Tagore, skrattade Mookerji, tog dem hårt. Det är så många bland dem som är övertygade om att det måste vara något fel på honom eftersom han fortfarande läses världen över.

Detta var alltså ett författarmöte i Indien för fem år sedan. Bhattacharyas senaste bok tyckte jag för övrigt inte om. Den gjorde ett svagt och konformistiskt intryck. Och även om jag anser att Bhabani Bhat-tacharya i mycket har rätt så måste jag säga att jag upplever den indiska litteraturen under det senaste decenniet som bra mycket väsentligare än den svenska under samma tid. Därmed säger jag dock inte att det är omöjligt att skriva på svenska språket. Det har säkert minst samma litterära möjligheter som malayalam.Den moralfrossa vi just nu upplever, den som med pinsam regelbundenhet angripit det svenska samhället sedan åttio år tillbaka lämnar mig ganska kall. Ty allt, fraser, attityder, paroller går igen. Det blir ingen debatt, det är bara uppkräkning av osmält kulturhistoria. (Den som är road kan ju läsa t. ex. Svenska Morgonbladets ledare under Krusenstjernafejden eller Person-nes pamflett från Giftasstriden.) Jag förmår heller inte uppleva denna ordfrossa som strid, som barrikadkamp för frihet, rätt, sanning eller andra stora ord. Nu som alla gånger förr är det bara taktik, rävspel, hyckleri och fintande. Det är en säregenhet för det skandinaviska kulturområdet att stora sociala och politiska debatter förebådas av och först framträder som moraldebatter.

När i början av trettiotalet striden stod mellan den svartaste reaktion (prygelreaktionen, fascismen) och dem som höll fast vid människans värde, då lurade sig de svenska intellektuella in i en diskussion om »renhet» eller »öppen livsstil». Ty det pinsamt provinsiella är inte att man diskuterar moral; utan att moralen reduceras till en strid om könsordens berättigande i litteraturen eller »de yngres» sexuella beteende. (En motsva-righet till denna reduktion kunde man iaktta i Stalin-tidens Sovjet när marxismen reducerades till ideologisk diskussion om

byxbredder. Om jag ville sänka mig till intellektuell kalsonghumor skulle jag utveckla denna tanke och därvid dra in också Daytonprocessen och den svenska pilsnerdebatten.)

Själv upplevde iag för ett par dagar sedan att min moral var i fara, jag ertappade mig i moralism. Min sinnlighet förledde mig, jag såg med motvilja på mina medmänniskor som drack starköl och jag tänkte: »Super de också.»

I likhet med de flesta svenskar har jag använt alkohol. Jag har tyckt om att dricka. Jag har druckit därför att spritens verkan varit angenäm. (Jag har dock inte alkoholiserat mig, jag har inte haft något behov av det, har heller icke velat ty man arbetar dåligt med sprit i kroppen och hjärnan måste vara klar när man skriver. Detta i likhet med den stora majoriteten svenskar som varken är absolutister eller alkoholister. Om sprit hycklas för övrigt i Sverige som det hycklas om samlag i USA.) Sedan ett par år tillbaka bär jag Asien i inälvorna. (Mitt onda har — det måste sägas ty jag skriver för svenskar — ingenting med tidigare alkoholkonsumtion att göra.) Sedan ett par månader blir jag sjuk av sprit, får ont av öl. Alltså sätter de pavlovska reaktionerna igång och redan spritlukt verkar hämmande och bekommer mig illa. Jag ser min omgivningdricka, jag rationaliserar mina hämningar, plötsligt upptäcker jag att min sinnlighet inkräktade på mitt förnuft och förvred mitt medvetande.

Det var en enkel historia, ty jag kan behålla min moral och se förnuftigt på tillvaron och andras öldrickande så snart jag gjort reda för mina motiv. Det om den individuella moralen. Låt oss nu se på ett fall som gäller en människa och hans samhällsmoral.

Jag kände en gång en ung man, en ungdomsklub-bist, som brukade komma upp till min lya på kvällarna för att diskutera och slå i böcker. Han var mycket idealistisk, därtill ortodoxt marxistisk; lön, pris och profit. När jag efter många år åter får honom inom synhåll är han företagare, med i SAF, välbeställd. Kvar från hans marxistiska ungdomsperiod är två drag; på skämt räknar han ut hur mycket mervärde var och en av hans arbetare producerar per arbetsdag och han är döds-hård i förhandlingar — han känner ju sin motpart. Och han säger: »Folk vill ju inte arbeta om de inte tvingas till det. Gubbarna trivs med en fast hand över sig.» Honom anser jag moraliskt förkommen. Och jag tvivlar på att ett normalt medvetande hade tillåtit honom att behålla sin ursprungliga solidaritetsmoral efter det att han själv placerat sig i ett läge där han lever på andras arbete. (Undantag existerar, jag träffade Aschberg när han levde.) Det är ett mycket allvarligt moraliskt problem i vårt samhälle hur mycket vi för-vrider vår inställning till omvärlden av liknande skäl.

Nu till ett tredje exempel:

År 1936 pågick en lokaliseringsdiskussion i Tyskland. Olika städer stred om förmånen att få upprätta en ny och livgivande form av småindustri. I brev av den 27 oktober 1936 skriver »Der Inspekteur der Konzen-trationslager. Der Fuhrer der SS-Totenkopfverbände» till statssekreteraren för Thuringens inrikesministerium. Brevet gäller upprättandet av ett nytt »rymligt koncentrationsläger för 3—6 000 personer» ... »icke under 60 hektar». Det framhålls att beslut måste träffas snarast från Thuringens sida ty, »redan har flera preussiska städer ansträngt sig för att få sig detta läger tilldelat... och ställt penningmedel i utsikt för detta ändamål.» Inspektören för koncentrationslägren vill därför veta om Thuringen fortfarande kräver att få ett nytt koncentrationsläger. Så fungerade en normal byråkrati. Ingen har lyckats övertyga mig om att den fungerade så därför att den var »tysk». Detta hade kunnat ske — kan därmed ske — hos oss. (Tortyrens roll i europeisk nittonhundratalshistoria är för övrigt ett lika äckligt som fascinerande ämne.) Att det skulle ha kunnat ske med den svenska byråkratin därpå tyder parlamentariska undersökningskommissionens betänkanden efter senaste kriget. Där en grund för verklig moraldebatt. Men denna debatt om könsord och ungdomens sexualvanor den är bara hyckleri på alla kanter.Vår tid är rätt unik. Se till exempel på satiren, satiren som livshållning, som medvetandefördjupning. Swifts Anspråkslösa Förslag är för vår generation blott ett av många anspråkslösa förslag till mänsklighetens fromma. Endast den dumme kan uppleva en satirisk avsikt i Swifts förslag; vi andra vet ju att ett av våra södra grannfolk häromåret sysslade med att använda ett annat av våra södra grannfolk som råmaterial för tvålfabrikation.

Verklighetens cynism är så mycket påtagligare än den konstens frånhet som skulle avslöja cynismen. Cynismen är redan så accepterad att vår reaktion inför ett färgreportage om tortyr i exempelvis National Geo-graphic blott blir: Blodfärg går fram rätt bra i High-Speed Ektrachrome.

Jag upplever min maktlöshet; varje hån, varje hat, varje försök till uppriktighet blir till en försköning av verkligheten. Och på goda grunder misstänker jag att det yttersta jag kan nå i orden blir den verkan att folk säger: Var det inte värre.

En av mina vänner sade mig för en tid sedan: Jag

och X och Y och Z var de bästa vänner. Vi arbetade samman och umgicks dagligen. Vi trodde på samma framtid. Nu kan vi inte ses ty X lät rycka ut naglarna på Y och Z lät hänga X. Och de trodde ständigt dc gjorde det rätta och det de gjorde gjorde de av bästa motiv. Ingen satir och inget hån återger detta. Om vår tids ord inte fått fnaska i så många gränder och fått utge sig för så många ideal skulle de kunna användas till tragedi. Stor tragedi. Nu är orden alltför sjaskiga även för teater.

Och de offentliga lögner vår kultur bygger på kan inte avslöjas ty alla vet att de är lögn och man säger att det kanske bara är fyrahundra miljoner som stryker med i nästa krig och därför hurrar vi alla för framtiden och civilförsvaret. Och ingen av oss tror ju på någon framtid och ändå ljuger vi vidare medvetna om vår lögn och därför trygga i vår lögn.

Varje morgon klockan tio kommer lantbrevbäraren med en ny packe skamlösheter. Min hustru får Vogue. Och nu språnget till det oändligt lilla i skamlöshetens värld. Stora färgreportage över berömda konstsamlingar. Clement Greenbergs (konstkritikerns) samling på fyra färgsidor. Clement Greenberg har själv skrivit texten:

»Alla målningar och de flesta skulpturer i vårt hem kom som presenter från konstnärerna. Aldrig har jagupplevt detta som en skuld. Jag känner mig lika fri som förr att öppet säga vad jag vill om dessa konstnärers arbeten. (De var alla vänliga nog för övrigt, för att låta mig välja vad jag ville.)»

Jag ser att stackars Kenneth Noland fått ge bortåt femtio kvadratmeter kärleksgåvor till Clement Greenberg. Och jag accepterar vetskapen om att jag lever i en tid och en kultur där en konstkritiker som Greenberg inte går in i sin garderob och hänger sig efter att ha läst vad han skrivit. I smått som i stort slår orden som blymynt mot klangplattan.

Skammen inbränd i mig och dig och oss alla. Jag vill inte se mig själv i spegeln ty om jag öppnar munnen lyser guldtanden mig i ögonen och jag undrar åter varifrån tandguldet kom den gången. Tuggar en klädjude från Lwow i käften min?

Men när jag skriver detta märker jag att jag åter förråder och ljuger. Ty detta blir det bakvända förräderiet. Det som tillåter mig ångerns goda samvete. (Vi sitter alla i samma båt, stackars oss.) Det det gäller måste vara att trots allt åt oss återerövra orden. De rationella och mänskliga orden som medvetandegör oss och som kan slå sönder den förtrollning som håller oss idogt trälande på vår egen förintelse.

Orden måste befrias så att de åter blir verksamma, tvingar oss att se de ohyggligheter vi utnyttjas till. Omvi begagnar orden rätt behöver vår tid inte bli den sista: vätebombernas, krigens, tortyrens, svältens och det stora offentliga hyckleriets final.Skogen är utan doft, markerna är torra, småvägarna jäser inte när tjälen släpper; de ryker av damm. Det är en sällsam vår. Men det är dock vår; sol och blå himmel. Den hemska svenska vintern är över, depressionen släpper ty rnornarna börjar åter klockan fem och man kan arbeta.

Jag hade nästan hunnit glömma den svenska vintern. Men nu har jag åter upplevt dessa månader av mörker och kall blåst. Och med en sådan vinter blir vi ett tungsint folk med en helt egen helvetesuppfattning. Man behöver inte vara jättedotter för att bli knäsvag inför utsikten att dömas till en evighet av nordiska vintrar.

Hunden och jag går mot Dammkärr. Fjolårslingonen smakar sött och tunga fåglar lyfter långt borta i skogen, det kväljande obehaget från gårdagens möte håller på att släppa. Detta är alltså min trettiosjunde vår. I morse när vi drack kaffe sade Gun:

— Har du tänkt på att du bara har trettio arbetsår kvar? Det är inte mycket. Även om du inte är sjuk en enda dag

och aldrig tar semester har du inte fulla elva-tusen arbetsdagar kvar. Du har inte råd att slösa bort en enda.

Jag sitter och röker, mossan är torr, jag är försiktig, vill inte orsaka skogsbrand. Hunden nosar på en hög färsk älgspillning. Gun har rätt, det är ont om tid. I bästa fall elvatusen dagar. Troligen färre, mycket färre. Även om jag skrev tre läsbara sidor om dagen — och det gör jag inte — skulle det inte bli mer än en hyllmeter. Varje dag är dyrbar och jag måste välja.

Att syssla med skenproduktion, tala för döva, bygga små intriger och kompromissa om halvlögner kan säkert fylla dessa elvatusen dagar med innehåll och arbete. Det är möjligt att det skulle bli någon nytta med det. Nekrologerna skulle i varje fall bli långa nog att ge sina författare ett par hundralappar. Men som resultat av det enda liv jag har tycks det mig magert.

Jag tycker om att tala med min hund, det är en trogen tik; förnuftig. Svara mig kan hon heller inte, hon bara utbringar ljud; och såvitt jag förstått är det ungefär vad människor i allmänhet längtar efter i sitt umgänge. »Vi förstår varandra så bra» brukar det heta. (Jag och min hund.)

På vårarna stiger saven, när mörkret släpper är det lätt att bli förälskad. Men jag tror inte att jag väljer någon passion, denna vår och inte någon vår framöver. Ty också det är ett val; och tiden är kort. Inte därför att jag har något emot passioner, egna eller andras,men de har stulit så mycket tid för mig.

Jag träffade en flicka för några år sedan, det var just i vårbrytningen, vi gick på bio. När vi gick ur biosalongen låg gatan i blå skymning och hennes ansikte tecknade sig mjukt mot havet under oss i gatuperspektivets fond. Havet var kallgrönt. Hon sade någonting, hon höll på att tala. Jag minns inte längre vad, det var ingenting väsentligt. Plötsligt kände jag hur jag lade om en växel i mitt liv, gick in på ett nytt spår. Det förvånade mig för jag hade aldrig tänkt på henne på det sättet förut, men i det ögonblicket blev hon så vacker och nära och samtidigt som jag tog henne under armen och började gå mot havet visste jag ju hur allting skulle bli. Allting blev också precis som jag visste att det skulle bli.

Den kvällen förälskelse och passion, sedan resa från stad till stad, kärlek, svartsjuka, slagsmål, hela malströmmen av upplevelser som blåser rent inombords. Något år senare när man rensat bort alla känslosedi-ment det plötsliga lugnet. Åter lägger man om en växel i livet, tar avsked, säger: »Hej då.» Och så är det slut och man ses inte mer. Och allt detta visste jag ju redan tio minuter innan jag tog henne om axlarna nere vid kajen och sade: »Du, jag tycker om dig.»

Nå, det blir ingen vårförälskelse i vår. Jag har inte tid längre. Jag kan uttrycka det så därför att ingenting »händer» i livet. Man får det att hända. Det finns såmycket annat jag måste göra, jag kommer inte ens att hinna göra det färdigt. Men trots att det är så torrt denna vår att skogen förlorat sin doft känns dock solen och de långa, ljusa dagarna som en förlösning.Folk förändrar sina ideal med åren. De får familj och barn och position att bevara och då kan idealen hota tryggheten. Det onda blir inte mindre ont men man hoppas att nästa generation städar upp. Allt detta är ganska normalt om än inte helt förnuftigt.

Intressantare är att idealen tenderar att förändra sig själva när de får folk att försörja. Nyss var där en rörelse, en vilja att omdana världen; nu är där en apparat, hus med telefoner, funktionärer med fritidsproblem och trygghetskrav, idealen får anpassa sig efter de förändrade förhållandena eller flytta in i arkivet och bli sorteringsobjekt för svårplacerbara idealidkare.

Idealen blir på så vis praktiska, men det praktiska är taktiskt och inte alltför inspirerande. Medlemmarna muttrar: »Brödrävar», och idealidkarna upprörs över att så många ungdomar bara flinar och pekar finger. »Nutidens ungdom förstår inte vad vi gjort», säger de. Vid högtidliga tillfällen plockas idealen fram ur arkivet, dammas av och ställs ut till allmän beskådan. Det är en civiliserad rit och ingen räknar på att de skall tas på allvar lika lite som någon räknar med att en biskop skall ge sitt jordiska åt de fattiga och utblottade.Det här är nu skrivet så där i allmänhet, det är tänkvärt och citerbart; varje idealidkare kan läsa det vid morgonkaffet och tycka att det ligger en hel del i det. Låt mig därför bli konkret, då blir jag olämplig och kan hota de demokratiska värdena. Dem hotar man nämligen alltid om man tar dem på allvar liksom man hotar freden om man vill avrusta, socialismen

om man vill socialisera, och den öppna debatten om man öppnar debatt.

Jag ärvde min morfars bibliotek år 1942. Han hade varit med om att bygga upp både SAP och jordbrukarnas föreningsrörelse. Biblioteket, det var Strindberg, Conrady, Branting, Norris ooh så vidare. De böcker som hörde den generationen till. Det var nu det enda jag ärvde efter honom. Men han hade talat med mig också. Inte bara om livet i allmänhet, om kriget och vilka som tjänade på det; utan om varför han och hans jämnåriga byggt upp folkrörelserna. Fattig-Sverige skulle bort, medborgarna skulle få ett bättre och rikare liv. Till detta rika liv hörde kulturen och den direkta demokratin. Funktionärer var blott ett nödvändigt ont.

Sedan dog han och nu är nästan hela hans generation död. Fattig-Sverige har förändrats. Livet har blivit bättre. Men inte rikare i hans mening; ty medborgarna har varken fått kulturen eller makten över det stora kapitalet. Däremot har funktionärerna blivit fler.

Just i dagarna håller två avrättningar på att diskute-ras; jordbrukarnas föreningsrörelse skall lägga ned sin kulturtidskrift Perspektiv därför att tidskriften kostar pengar; en aktiv grupp ekonomiskt sinnade funktionärer agiterar för att SAP:s tidskrift Tiden, skall avskaffas ty den går med åttiotusen i förlust.

Folkrörelsefunktionärerna har nu i många år sysslat med att avskaffa sina förlag, sina tidskrifter, sina de-battfora. I det fallet har det rått en rörande enhet mellan agrarer, socialdemokrater och kommunister i Sverige. I valet mellan funktionärsbefattningar och idéfora tvekar man inte ett ögonblick. Men politik utan idéer, utan debatter, utan tidskrifter; det blir apparatpolitik. Nu blandas korten bort. Man skall inte bråka, man skall vara solidarisk. Men man är solidarisk med en idé, man är solidarisk med förnuftet, med människor, men man är inte solidarisk med en telefon, en fastighet, en apparat eller en lönelista. Folkrörelserna, i Sverige liksom i varje annat land, är större än sina idkare.

Personligen kan jag inte inse att vi med vår relativt korta arbetsdag och vår höga levnadsstandard överhuvudtaget skall behöva heltidsanställda funktionärer i politiska rörelser. Vi behöver teknisk personal i våra fack-organisationer, det är allt. Jag hyser ingen som helst solidaritet med funktionärers trygghetsbehov. Jag vill att de alla skall avskedas och ges omskol ningsbidrag från Arbetsmarknadsstyrelsen och placeras i produktivt arbete. Och nu är det sagt. Ty funktionärer och/elleryrkesrevolutionärer är nödvändiga blott så länge som den ekonomiska situationen i ett land är sådan att det dagliga slitet för brödfödan helt omöjliggör för medborgarna att vara politiskt aktiva. I ett senare skede — som exempelvis i Sverige i dag — utgör de heltidsanställda funktionärerna bara ett hinder för medborgarnas politiska aktivitet. Utsöndrar sig till en liten grupp med egna ekonomiska särintressen och verkar som en broms på samhällsutvecklingen.

När funktionärerna försvinner behövs inte längre »medlemsvård» för att göra folk aktiva; då får vi för övrigt också råd att åter säga att det finns ideal och tankar.

Med detta har jag i alla rättänkandes ögon dokumenterat min bristande förståelse för den svenska demokratin. Och jag är ju alldeles påtagligt en person som man inte behöver ta på allvar. Ty vi kan ju inrätta två funktionärsbefattningar på det vi spar in när vi lägger ned Tiden.Vad vore väl Sverige utan sin rättrådiga och omutliga ämbetsmannakår. Som nu detta med Lyrikvännen till exempel. Lyrikvännen utges av FIB:s Lyrikklubb, den överlevde (av misstag antar jag) när folkrörelserna strukturrationaliserade sina media. Då den är allmänt hyllad på ledarsidor och kultursidor och då det länge festtalats om den har jag haft på känn att dess dagar var räknade. Man kan ju inte få gå lös och sprida lyrik till vem som helst heller. Vi lever ju i ett rättssamhälle.

Sant blev det också. Generalpoststyrelsen vakar över vår andliga kost. En undersökning av Lyrikvännen nr 1 1964 har gett vid handen att den enligt 1-1-1963 ikraftträdande bestämmelse är att betrakta som varureklam: icke såsom tidning. Generalpoststyrelsen har efter undersökning funnit att Lyrikvännen sysslar med varureklam. Som exempel har Generalpoststyrelsen bl. a. pekat på att i nr 1 1964 förekommit:

a) En sida med sex dikter av Henry Parland (bok ut-gives)

b) Två sidor av Stig Sjödin, titel »Sture Axelssons lyriska landskap» (bok utgives)c) Två sidor dikter av Lennart Hellsing (bok utgives)

Lyrikvännen som på detta skamliga sätt svikit Ge-neralpoststyrclsens förtroende och smugglat in denna varureklam får därför icke sändas som utgivarkorsband utan måste sändas som masskorsband. Detta kostar femton tusen mer per år. Lyrikklubben kan hälsa hem. Fosterlandet är räddat.

Då det är straffbart att beskylla ämbetsman för ämbetsbrott vill jag understryka, på det starkaste understryka, att Generalpoststyrelsen helt handlat efter gällande lag och förordning. Det vore tvärtom ämbetsbrott och straffvärd handling om inte Generalpoststyrelsen satte stopp för Lyrikvännens distribution.

Men andra dolska anslag mot vår välfärd har i tid upptäckts av våra nitiska ämbetsmän. NKI-skolan utger På fritid. Denna tidning värvar elever till skolans kurser, verkar för studier. I ombrutet korrektur bäres nu På fritid till Generalpoststyrelsen där en tjänsteman med blåpenna så friserar texten att den kan godkännas för distribution med utgivarporto.

Sverige har ingen censur. Det berättar vi gärna för varandra. Vi behöver heller ingen. Vår skickliga byråkrati kan gott och väl klara den detaljen på annat sätt. Det är helt självklart att den svenske småborgaren skall skyddas för lyrisk påverkan och/eller uppmaningar att läsa och studera på det han må länge ligga på sofflocket och läsa Pin Up. (Som — då den inte utgör varu-reklam — är statssubventionerad med utgivarkors-bandsförmån.) Sådan är lagens bokstav och sådan är vår kulturpolitik, vi må sedan pensionera tio konstnärer till.

Vår byråkrati är obesticklig. Att svensk tjänsteman inte tar mutor borde dock inte vara så uppseendeväckande att man måste tala om det i tid och otid. Jag idkar till exempel inte tjuvskytte; men min avsaknad av tjuv-skytteegenskaper räcker inte för att göra mig allmänt omtyckt. Byråkrati är en samhällelig sjuka. Och den byråkratiska apparaten inom statslivet, inom den fria företagsamheten (som är rätt ofri för övrigt) och inom organisationerna är en samhällscancer.

Den statsapparat vi har är för medborgaren obegriplig, främmande, fientlig. Ingen svensk vid sina sinnens fulla bruk skriver ett normalt mänskligt brev till en myndighet — mer än en gång. Detta har nu också myndigheterna insett. Men då det måste finnas kommunikation mellan ämbetsmännen och medborgarna har man fått utbilda en hel speciell byråkrati för att sköta denna kontakt; kuratorerna. För att sköta kuratorernas kontakt med staten har sedan kuratorerna fått skapa sig ombudsmän och kontaktmän. Och så vidare.

Men det hela är ju svindel. Skenbefattningar. Pap-persmänniskor. De behövs inte i ett rationellt och väl-planerat samhälle. Nu rationaliserar vi bort de små ochförnuftiga tjänstemännen (vårt postkontor här i Hedlandet försvann för elva månader sedan) men vi behåller alla dessa onyttiga högre ämbetsmän.

De är dock oavsättbara. Och jag är motståndare mot fysiskt våld. Därför föreslår jag att vi bygger en liten isolerad (och inte så liten) byråkratstad någonstans vid Treriksröset. Då kan de alla få kallortstillägg. Där bör finnas kontor och snabbköp och sjukhus och allt vad som till ett samhälle behövs. Sedan placerar vi dem där. Och de får skriva brev till varandra. Men inte till oss. Och så småningom dör de bort en efter en. Och allt har gått utan våld.

Då alla partierna markerat sitt starka intresse för av-byråkratisering är jag övertygad om att reformen skulle kunna genomföras med en överväldigande majoritet.Om man ser ytligt på tillvaron framträder alla undergångens tecken runt mig där jag sitter och skriver. Jag skakas i mina grundvalar. Eller, vilket är betydligt korrektare, huset rister i sina grundvalar. För en stund sedan försvann det elektriska ljuset. Huvudkabeln hade gått. Nu säger man mig att även vattenledningen klippts av. Det går ett nytt skalv genom huset och jag iakttar hur dörren ut till trädgården plötsligt hoppar till i sina karmar, murverket framträder oanständigt naket. När jag känner på dörren märker jag att den inte längre går att öppna.

Samtidigt har horisonten blivit mörkblå och regnet kommer i drivande flak mot oss över viken. Det är dock bara staffage, naturromantik. Är visserligen existerande verklighet men utan negativ effekt. Trädgården behöver vatten.

På ett djupare plan än det ytliga iakttagandets noterar jag allt som sker kring mig som tecken på framsteg,

förbättring, uppbygge. Ty en grävskopa arbetar därutanför fönstret och så framträder nu tillvarons dialektiska mönster helt påtagligt.

Denna tanke roar mig hela förmiddagen. Återgång-

9—647582. Myrdal, Söndagsmorgon

129en till stearinljus bådar ljusare framtidsnätter; att jag får hämta vatten hos grannen tyder på att min komfort ökar; att alla dörrar går i baklås är ett tecken på att min frihet vidgas. (Det enda som inte omedelbart passar in i bilden är att jag bryter av frammatningsarmen på min skrivmaskin. Jag svär. Olyckan ingår inte i en större förnuftig enhet. Den är slump. Men jag finner det lagbundna även i detta. Min passion för orden gav mig under utskrivande av höstromanens senaste kapitel en sådan kraft i uttrycket att frammatningsarmen icke av slump, utan av passion förintades. Dock — då denna händelse försvårar skrivandet blir den ett led i den förnuftiga nödvändigheten att tukta passionen till eftertanke. Mitt skrivandes självreglerande system. Feed-back.)

Min hund är dock en oförnuftig varelse. Hon har gömt sig mellan papperskorgen och hurtsen. Jag ser hennes svanstipp darra av obehag. När jag böjer mig ner och kryper in under bordet för att tala med henne och förklara grävskopans nödvändighet i en förnuftsenlig världsordning, kastar hon visserligen en skygg blick ut genom fönstret men ser då den stora käften svänga tätt förbi och lämnar mig; går till soffan och kryper in med nosen under den gröna kudden. Hon uppträder helt mänskligt.Nu är det mycket mörkt. Ovädret har kommit fram mot stranden. Jag har svårt att se papperet i maskinen. Därmed också gripits av vissa tvivel på den dialektiska nödvändigheten. Tidsfaktorn får ju inte glömmas. Om man under tillräckligt lång tid får leva i stearinljusbelysning kommer en natt då detta inte längre är att betrakta som inledning till en ny och ljusare epok.

När det gäller de mycket stora frågorna i världen delar jag nog min hunds pessimistiska syn på tillvaron. Om för försvaret av friheten, eller socialismen eller framtiden, eller freden, större delen av världen läggs i ruiner och de flesta av oss steks som småfisk på halstret kan jag visserligen i teorin hålla med om att detta (från stjärnornas utkikspunkt) kan ses som ett dialektiskt led i frihetens, socialismens, fredens och framtidens befästande. Kan dock inte dra någon praktisk konsekvens av detta betraktelsesätt för egen del.

Kan därför inte heller uppmobilisera något som helst intresse för nationernas kapplöpning om gruvschaktutrymme och granitskyddsrum. Om det gäller att stekas föredrar jag att det sker med en gång framför att jag steks styckevis och delt.

Den sista satsen innehåller som ni ser en tvetydighet. Den kunde tolkas som att jag föredrog att avlivas snarast möjligt framför att överleva. Men så är det inte, jag vill överhuvudtaget inte vara med om att dis-kutera de olika sätt på vilka man kan stekas; det kvittar mig lika om jag steks i margarin eller smör eller radiak eller krematorieugnar. Jag vill överhuvudtaget inte stekas.

Min hund känner åskvädret i luften. Har krupit fram med huvudet. Gnäller. Både grävskopor och åskväder blir för mycket för henne. I hennes ögon kan jag läsa att hon beskyller mig för att vara på dåligt humör. Var och en har sin gudom och hon har mig. Detta blir mig otrevligt när hon beskyller mig för att åska. Hon ser en sista gång på mig, sticker sedan in huvudet under den gröna kudden igen. Men lämnar hela stora hunden utanför.

Så kan man handla. Men om man vägrar gå med på den dialektik som räknar med evighetens perspektiv och ser vår förintelse som ett blänk i skyn långt borta behöver man för den skull inte bli som en hund; stirra bedjande på husse och sedan gömma huvudet under kudden och lämna hela människan utanför.

Vi är ju förnuftiga varelser. Vi kan klara upp detta med krigshotet, världshungern, förtrycket och tortyren utan att fly någondera vägen.

Det låter kanske lite dumt att säga det; det har ju sagts så många gånger förr; å andra sidan finns ingen annan utväg: Begagna ditt förnuft. Lär dig säga nej!En oroad och enerverad läsare har frågat om jag inte »gillar Sverige». Landet har dock — menar han — färre brister än »de flesta andra länder på det här jordklotet». Gott, frågan är ställd och jag tar tillfället i akt att följa det svenska Margarinbolagets femte punkt i sin katekes för

»säljande personligheter»: »Var pålitlig — se folk i ögonen med fast blick!»

Men låt mig vänta med nationen och börja med gillandet. Jag gillar — i betydelsen uppskattar, tycker om — svensk natur. Särskilt då de landskap i vilka jag vuxit upp eller bott: Mälardalen, Dalarna, Västkusten, Norra Skåne med Blekinge och fjällvärlden. Men jag vet andra landskap och annan natur som jag gillar lika starkt. Jag uppskattar det svenska språket, delar av litteraturen, vissa sedvänjor, viss folkkonst och viss konst. Men jag vet också andra språk, annan litteratur, andra sedvänjor, annan folkkonst och annan konst jag uppskattar lika mycket. Då jag är född inom den svenska kulturkretsen är det för mig ibland lättare att slå mig i slang med svenskar — särskilt då om vi tillhör samma generation — än med människor från kulturer jag inte upplevat. Men samtidigt har jag oftast mer gemensamt med mina generationskamrater i andra länder än medsvenskar som tillhör en äldre generation.

Jag kan dock icke gilla — i betydelsen godkänna, bifalla, ge mitt erkännande åt, sanktionera, anse gott — det svenska blott därför att det är svenskt. Jag har heller aldrig träffat någon människa som vid närmare eftertanke vore beredd till detta. Man anser gott från fall till fall. Det finns specifika drag i den svenska traditionen som jag sätter mycket högt; bl. a. då att ingen svensk myndighet kan ta ifrån en svensk medborgare hans medborgarskap; eller ens ifrågasätta detta medborgarskap även om det vunnits på falska papper; delar av vår sociallagstiftning; allemansrätten och så vidare.

Att så många svenskar upplever andra länder som mer bristfälliga än sitt eget land tror jag utgör en fara. Historiska och geografiska tillfälligheter (vår situation uppe i Europas utmark bl. a.) gjorde att vi aldrig kom att uppleva feodalismen, att vi aldrig blev ockuperade (Kristian II var icke ockupant) att vi aldrig haft ett riktigt krig inom landets gränser (de ryska raiderna för hundrafemtio år sedan var icke krig vare sig i nutida mening eller som svenskarna krigade i Tyskland under trettioåriga kriget). Och vi har undkommit de stora världskrigen. Det är ingenting förvånansvärt att vi har en hög levnadsstandard och relativt stabila förhållanden. Men det blir förvånansvärt om vi inför andra som haft hela helvetet över sig stoltserar med vår tur.Nationen och nationalismen är rätt sena begrepp. De har haft, och har, stor betydelse i modern historia. Det existerar fortfarande nationellt förtryck. Nationalismen har varit positiv när den minskat det »utländska» förtrycket; men också rasism och nationell chauvinism har samma rötter. De stora borgerliga revolutionerna var fosterländska på gott och ont.

I en viss — och mycket begränsad — mening kan jag uppleva mig själv som nationell; jag skulle inte vilja, och i mån av mina krafter motarbeta, att landet ockuperades av främmande trupper och/eller kom att ekonomiskt eller politiskt behärskas »utifrån», bestämmande är där dock inte den nationella tanken, utan den demokratiska.

Den mänskliga solidariteten väger tyngre än den nationella. Detta framgiok ooksså av Nurnbergrättegång-arna. Brott mot mänskligheten kan aldrig ursäktas med »nationell nödvändighet». Det har nu också för första gången fastslagits att det är brottsligt att lyda order utan att tänka.

Detta allt bestämmer sedan mitt handlande som skrivare och intellektuell. Med ord försöker jag medvetan-degöra, påverka och förändra. (Skrivandets process är något mer invecklad än så; försöket att inför sig själv medvetandegöra ett skeende leder till en beskrivning av detta skeende som när orden får läsare, förändrar läsa-rens medvetande och därmed hans roll i skeendet.)

Det finns tendenser i Sverige som jag anser djupt allvarliga, hotande och farliga. Ta till exempel Sveriges uppträdande på världshandelskonferensen. Jag kan se de ekonomiska och sociala krafter som drivit fram detta ställningstagande för de besuttna mot de fattiga. Jag gillar inte detta handlande, det är dessutom i längden farligt för oss själva.

Nu tror jag dock att detta inte motsvarar önskemålen hos det svenska folkets majoritet. Det motsvarar exportkapitalets kortsiktiga behov. Min kritik rör sig således på ett nationellt politiskt plan.

Men ... vad jag verkligen fruktar är att vi kan bygga upp en sådan social och ekonomisk struktur i Sverige att var och en av oss blir direkt beroende av att landet för en sådan politik. Och om varje enskild svensks välfärd skulle kräva att större delen av världens befolkning lever i misär och förtryck då blev naturligtvis konflikten akut. (Nu

tror jag inte det ännu är så, och jag anser att det är nödvändigt att bekämpa varje tendens i den riktningen.)

Då bleve det inte en fråga om att »gilla Sverige», då gällde det att ställning för mänskligheten; för den fattiga och förtryckta majoriteten av världens befolkning mot den härskande och besittande minoriteten. Detta även om Sverige skulle ha skaffat sig en sådan ekonomisk och social struktur att landets hela befolk-ning delade rovet. Jag är inte övertygad om att utvecklingen går i den riktningen; men det är en möjlighet. Historien har också gett många exempel på hur små välorganiserade mönsterområden för sin inre välfärds skull behärskat och utsugit andra.

Visserligen skulle man kunna formulera ett sådant ställningstagande även i »nationella» termer; utsugaren är ofri, förtryckaren bunden — för att befria honom måste han befrias från sin maktposition som binder honom. Alltså, att i ett sådant läge gå emot »nationens intressen» är att tillfredsställa nationens intressen.

Frågan om jag »gillar Sverige» är alltså inte så lätt att besvara. Just nu när det är försommar i Mälardalen kan jag dock med gott samvete och utan moraliska skrupler säga att jag trivs med björklöven, njuter av solen och är rätt lycklig med den blå himlen.Med tvåhundrasextio anslutna företag varav tio är storkoncerner med underagenturer världen runt har BUN-DESVERBAND DEUTSCHER EHEANBAHN-UNGSINSTITUTE med huvudkontor i Frankfurt a .M. nu erövrat sju procent av den totala äktenskaps-omsättningen i förbundsrepubliken. Vi har på svenska språket ingen möjlighet att forma namn så ämbets-mannakorrekta som B. D. E. (Centralorganisationen Förbundstyska Äktenskapsmäklerier skulle vara en motsvarighet; låter dock närmast som en seminförening.)

Herr Artur Flidtner, ordförande för B. D. E. som nyss lämnat denna glädjande rapport framhåller också att »Folk som ingår arrangerade äktenskap är nyktra och försiktiga»; de skiljer sig aldrig. Speciellt glädjande för B. D. E:s fortsatta verksamhet är att procenttalet ungdomliga klienter är i ständigt stigande. »Den yngre generationen har tydligen svårare att nå kontakt med det motsatta könet än sina föräldrar och farföräldrar.» Lika glädjande ur allmänmoralisk synvinkel är att »sexiga flickor» inte anses som önskvärda äktenskapspartners av de unga västtyskarna. Herr Flidtner framhåller även att de moderna flickorna i Västtysk-

«land »inte bryr sig om ifall en man bär glasögon eller ej».

Herr Flidtner räknar också med att erövra en betydligt större andel av äktenskapsmarknaden: »I dag är det organiserade äktenskapsmäkleriet en sociologisk nödvändighet i mass-samhället.» Exportmarknaden är även den ljus: »Tyska flickor är fortfarande efterfrågade i Amerika, Kanada och Australien. Men också från Orienten erhålls många anbud från väletablerade orientaliska köpmän.» Detta kunde ha en negativ effekt på den tyska folkligheten men som Herr Flidtner lugnande förklarar: »Den tyska kvinnan kan sällan lockas över riksgränsen genom attraktiva anbud. Hon är fast rotad i hemlandets mylla.» De enda flickor som exporteras numera är »sådana typer som är ostadiga och allmänt äktenskapsolämpliga».

Nästa gång du besöker Frankfurt a. M. käre läsare; glöm då inte att gå upp till B. D. E:s huvudkontor och skaka hand med herr Flidtner. Det är en alltid lika fascinerande upplevelse att möta en äkta german.

Flidtner är parodisk — men inte av mig uppfunnen parodi. Han är vår verklighets parodi. Det jag har berättat är sant. Och det är det som är det otäcka. Inte ens som parodi kan någonting vi skriver gå upp mot den verklighet som är vår.

Visst är Flidtner ett symptom på »den tyska misä-ren», denna tradition av nederlag, dåligt samvete, äktenskapliga stuterier och reaktionär politik; men han kan förekomma i vilket annat av våra (de högindustrialiserade länderna i Väst-Europa och Nord-Amerika) samhällen som helst. Formerna skulle bli lite olika men grundargumentet: »det organiserade äktenskapsmäkleriet som sociologisk nödvändighet i mass-samhället» skulle återkomma i olika förklädnader.

Om vi lägger ett historiskt perspektiv på vår egen epok och ser den som helhet från första världskriget fram till den nuvarande förkrigstiden så blir det mest kännetecknande att den negerar alla de värden ur vilka den vuxit. Det finns icke en frihet som denna period inte negerat; inte ett enda renässansens och den frambrytande borgerlighetens ideal som inte förnekats och vänts i sin motsats. (Tryckfrihet — censur och hemligstämpel;

rättssäkerhet — tortyr, våld och skyddshäkte. Listan kan göras hur lång som helst.) Dock, fraserna, de skenheliga, har bibehållits.

Rätten till kärlek, till det fria valet, var den första stora frihet diktarna agiterade för (Trubadurer-Minnesänger), den individuella könskärleken. Också den negerar vi. I moralens namn naturligtvis.

Det är i vår kulturs normala företeelser som vi kan iaktta dess förruttnelse. Icke ungdomsbrottsligheten och gonorrésiffrorna är de allvarliga symtomen i jämförel-se med att Flidtner sköter sju procent av alla äktenskap i Västtyskland. Det tyder på en alienation som angriper själva fundamenten till vad vi — som tillhör den radikala europeiska traditionen — sett som det mänskliga.

Detta låter mycket allvarligt. Det säger man som kritik. Men jag accepterar inte den kritiken. Radikalismen vitsar sig från sitt ansvar. Det räcker inte med att vi flinar åt Flidtner.

Masskulturen, alienationen, den totala osäkerheten i existensen är visserligen verklig, men blott existerande, icke nödvändig. Ohjälplig blir utvecklingen först när vi drar oss tillbaka till vitsar och innerspalter. Sekelskif-tesradikalerna vitsade sig ner i skyttegravarna, mellan-krigsradikalerna vitsade in sig i KZ. Och vi...

Men kanske kärleken inte är tillräckligt viktig för att försvaras? Det är ju också bara sju procent, bara sextiosextusen om året. Och det är ju bara i ett annat land.

Vi måste återerövra moralen. Inte lämna den i händerna på vår kulturs dödgrävare: Flidtner, MRA, de 140. Människan är ingen vits. Inte heller kärleken.Det anses numera ganska så föråldrat att hänvisa till gamle Marx. Låt oss därför ta upp en av hans tankegångar och se vart den leder. I Manifestet står: »Den (bourgeoisin) har upplöst den personliga värdigheten i bytesvärde ...» Detta är en av kärnsatserna. Det var denna tankegång som han utarbetade under sin ungdom och som så småningom ledde honom till socialismen. Människans värdighet. Människans integritet.

Jag läser just nu en reklambroschyr från en firma som säljer utbildningsfilmer »för sälj- och kontaktpersonal». Alltså vad finns nu i vår senborgerliga tid kvar av språkets värde och den mänskliga värdigheten efter att de i mer än ett sekel utsatts för marknadsekonomiens upplösande syror.

»När Ni känner utbildningsmotståndet öka hos er underställda personal då är det dags att använda filmmetoden ...»

Opersonligheten är slående. Personal; icke personer. Kvasiobjektiva uttryck som »utbildningsmotstånd». Därtill den säregna glidningen i uttrycket »Er under-ställda personal»; det ger både känsloladdningen i »underordnad» och det kallt formella i »underställes Er prövning».

Den människotyp denna broschyr är inriktad på bör vara den om sin position (sitt »värde») ängsliga halvchefen. Han skall styrkas i sin maktkänsla. Han skall känna den opersonliga maktens sötma och därvid lockas göra filminköp från bolaget i fråga.

De filmer som den »Er underställda personalen» med »utbildningsmotstånd» nu skall utsättas för är sådana som: »hur man bemöter invändningar»:

»ta luften ur invändningen genom att lyssna — förvandla den andres invändning till en neutral fråga — referera till en 'neutral instans' — håll huvudet kallt, även vid fräna attacker — genomskåda invändningar som är maskerade undanflykter — dra lärdom av invändningen för framtiden — en film som alla personalkategorier uppskattar — finns även i engelsk version.»

Man kan också undervisa den »underställda personalen med utbildningsmotstånd» i att få kunden att besluta sig:

»... att låta kunden välja mellan ja och ja —...»

Dessa lärdomar är i och för sig inte nya. Nytt är däremot att drivkraften bakom denna sofismens teknik en-bart är profiten, avansen, pengarna. En människa som tränas in i denna teknik, en vars mänskliga umgänge tar sig sådana former förlorar sinnet för språkets värde; förlorar dessutom sin egen värdighet. Han blir ett ting. En

apparat — försäljningsapparat — argumentapparat — som kan manipuleras in på den tankegång för vilken han inköpts.

Om man tänker igenom den människans situation, som består i att tvingas dela upp sig i säljbara tankegångar, då kan man inte uttrycka den bättre än vad Marx redan gjort: »Den personliga värdigheten har upplösts i bytesvärde.»

Detta är en del av det marxska alienationsbegreppet. Allt inte så svårfattligt. Och om läsaren tänker på sin egen situation blir det dessutom ett rätt otäckt och personligt tragiskt begrepp. Du är alienerad från ditt värde som människa. En kugge har du blivit. En som hackas fram genom livet av marknadernas hjul. Inte ens dina ord rår du över själv.

Att olika diktare i denna situation gör revolt mot språket, söker undkomma marknadens bojor, undkomma det språkliga och tankemässiga förfallet genom att bryta sönder orden och övergå till andra associationsvägar är ju självklart. Det måste bli så i en språklig situation som vår. Om man tar vita möss och betingar dem tillett visst handlingsmönster för att sedan plötsligt byta alla signaler, då kan man se hur vissa av dem råkar ut för förödande rörelsestormar. De springer tillsynes planlöst, alla deras reflexer är i oordning; i vissa fall avlider de av chock. Andra anpassar sig.

Vi är dock inga möss. Vi förmår tänka själva. För oss står därför inte valet mellan en allmän rörelsestorm och en anpassning. Vi förändrar vår tillvaro.

Som ett led i arbetet på att förändra vår tillvaro återtar vi språket från marknadsekonomin. Det förnuftiga återger oss vårt värde. När vi blir medvetna om att vi gjorts till varor — apparater — då kan vi bryta denna »nödvändighet». Rörelsestormen hjälper oss inte. Endast förnuftet. Det är vår värdighet.

Det finns i den svenska kulturen ett obehagligt inslag av scouting for boys, hålla handen och förståelse. Detta är en generalisation, därtill en oförståelig sådan. Konkret alltså:

En kväll för en tid sedan, rätt sent, Gun höll på att sätta in grafik i passepartouter och jag läste, ringde telefonen. Jag svarade. Det var en rätt känd redaktör — fast jag inte kände honom personligen — som sade att han ville göra mig en stor tjänst. Han ville bjuda mig på en middag. Han ville ge mig möjligheten att träffa min far. Han hade hört på staden att min far led för att han inte hade någon kontakt med mig. (Denna information var i och för sig missuppfattad — vi umgås. Men detta spelar ingen roll för mitt vidare argument.) Först blev jag helt stum. Ett kort ögonblick undrade jag om karlen var full eller sinnessjuk. Sedan utbredde han sig vidare över ämnet. Jag insåg då att han varken var full eller galen, inte ens sökte han vara oförskämd. Han hade för sig att man kunde uppträda på det sättet. Jag slog bort hans inbjudan, förde över samtalet på ett neutralt ämne och efter några hövlighetsfraser lade jag på luren. Efteråt sade Gun:— Jag tror inte han inser att en sådan påflugenhet i många, kanske de flesta kulturer är så skymflig att den skulle ge anledning till en uppgörelse som sedan skulle dömas enligt hednalagens ord: »Faller den ord har givit: ordförbrytelse värst, tungan främste dråparen; ligge på ogill mark.»

— Nej, sade jag. Han är helt fångad inom den egna kulturens värderingar. Vi glömmer honom. Tills vidare.

Risken när man talar om de accepterade (någonstans accepterade) kulturmönstren är ju att man antingen gör problemet helt privat; »jag trivs inte med detta», eller att man ser dessa mönster som givna, ödesbestämda, »nationalkaraktärer». Men då dessa mönster fyller en funktion och samtidigt alltid är omvandling, förändring och då de ingenting har att göra med ras och hudfärg kan man mycket väl ta ställning till dem, sträva efter att förändra dem, se förnuftigt på dem.

Jag skrev inledningsmeningen så att den fick en mycket stark känsloladdning. Det gjorde jag då de flesta av oss som barn upplevat det intensiva obehaget av att anpassas till vårt nuvarande förståelsefyllda beteendemönster. Jag är övertygad om att ni minns hur det kändes när ni var barn och äldre släktingar, lärare, okända, lade handen

på ert huvud och sade att de för-stod er och talade om er inför andra. Nackhåret ställde sig på högkant och tårna kröktes i skorna samtidigt som ni strävade efter att le vänligt så att de skulle sluta tala och släppa er fria.

Om nu denna form av dressyr vore nödvändig och nyttig funnes inte mycket annat än lyrik att säga om den. Det finns en hel del ohjälpligheter i vår existens: »Den mänskliga situationen» — som det dock är svårt att utvinna nya lyriska tankegångar ur; Predikarens elfte och tolfte kapitel har sagt ungefär allt som finns att säga om det problemet.

Men den dressyr vi utsätts för och vi utsätter varandra för är inte nyttig så där i allmänhet, den är nyttig i synnerhet, det är en social och samhällsbevarande dressyr och endast om denna värld är den bästa av världar är denna dressyr den bästa av dressyrer. Då vi lugnt kan säga att denna värld för de flesta av jordens bebyggare är ett helvete på jorden kan vi också säga att den dressyr som gör oss samhällsbevarande bevarar det samhälle där nio svälter för att en får äta sig mätt. Den folkhemska stoltheten över vår långa livslängd är den stolthet som säger att på det jag må länge leva skall hundra andra dö i sin ungdom. Det är inte vidare uppbyggligt att titta på dem när de dör. Ty de dör inte bara unga, de dör också rätt plågsamt.Ett högindustrialiserat samhälle kan inte hålla sig med fasta traditioner; bondesamhällets mönster måste slås sönder. Det kan visserligen hålla sig med en prygelkultur. Det har vi belägg för. Men om prygel knäcker dc flesta så föder det också ett hat som blir för samhället farligt. Om vi i det högindustrialiserade Sverige skulle gå in för att sköta medborgarnas anpassning med hjälp av prygel och polis; batonger och fängelse — då skulle vi få en lika labil social situation som den man sedan många decennier haft i tyskländerna.

Vi anpassar med kärlek, förståelse och kamratskap. Det är effektivare. Det ger mindre risker för att medborgarna senare skall kunna bryta sig loss och tänka själva; deras vilja växer inte i skogen längre, den växer överhuvudtaget inte. Vi är inte ensamma om denna teknik. Den är till stora delar gemensam för alla kulturer av vårt typ. Hatet har inte blivit mindre — men det har gjorts mindre rationellt, det drar på vägarna nu, hänger på fiken. Ty denna anpassningsteknik gör missanpassningen till anpassningens motsats och lämnar ingen tredje väg.

Om jag vore övertygad om att de många mycket fattiga och mycket förtryckta snabbt skulle kunna ta makten och bygga upp en mänskligare värld då skulle jag med jämnmod kunna sitta här ute vid Mälaren och följa sönderfallet i vår del av världen; det vore då en process som påskyndade rättfärdigheten. (En omvändMRA tanke, 0111 ni förslår vad jag menar.) Nu är jag alls inte så övertygad om detta. Våra länder har en oerhörd makt. Bland annat makten att utplåna både oss och de undertryckta. I ett läge där denna makt existerar men medvetandet blivit anpassning och viljan blivit missanpassning finns alla möjligheter att de helvetiska förhållandena i vår värld visserligen kommer att förändras, men då på så sätt att hela vår mänskliga existens bringas att upphöra.

Ty handen på hjärtat — i ett ögonblick då du är ensam och inte utsatt för anpassningens tryck — har du den ringaste tillit till någon av dem som nu har makt att trycka på knappen eller till någon av de personer som står i tur att ärva denna makt? Har du den tilliten även i din ensamhet, då skall du vara lycklig. Då tillhör du de helt anpassade.

Nu tillbaka till telefonsamtalet. När man vet allt detta måste man vara på sin vakt mot detta vänliga tryck som omger en i ett samhälle som det svenska. Dessa till intet förpliktigande intimiteter som upprättar ett nät av personrelationer inom vårt establishment. Den som fastnar i detta nät förlorar sin förmåga att tänka och handla. Han sitter där han sitter och varje hans ryckning fångas upp av nätet och dämpas.

I en prygelkultur söker den förnuftige med känslo-engagemang och kontakter motverka kadaverdiscipli-nen och batongmcntalileten. I en förståelsekultur måste man på ett förnuftigt sätt lära sig hålla distans och inte bli lurad till medvänlighet i vår kamaraderiets monarki.

Hur man skall uppträda i en mänsklig värld där det inte bara är en liten klick etablerade besuttna som förstår varandra utan en hel mänsklighet är ju knappast någon aktuell fråga. Man kan kanske hoppas att den någon gång blir aktuell.Bankjuristen som styckade sin klient och brände upp honom i sina två kakelugnar väcker allmän

avsky. Jag har lite svårt att dela denna allmänna upprördhet. Han följer helt det sedvanliga europeiska beteendemönstret. Hans enda brott är att han varit utan ideal. Hade han haft ideal hade han kunnat gå långt. Alltså delar jag den allmänna avskyn. Oidealistisk styckning av medmänniskor måste på det starkaste fördömas. Idealistisk styckning däremot, eller planerad styckning eller rän-tabel styckning blir världshistoria och sedelärande berättelser:

»Sedan tog knektarna bort flintan från pistolerna, skruvade i stället böndernas tummar där och pinade de arma satarna som om de haft att göra med häxor som skulle brännas. En av de fångna bönderna stoppade de sedan in i bakugnen och tände eld efter honom fastän han ännu inte hade bekänt något, på en annan drog de ett rep runt halsen och snörde sedan till det med en käpp, så att blodet sprang fram ur mun, näsa, och öron på honom. Kort sagt, var och en hade sin egen metod att pina bönderna och varje bonde led sina egna kval.»Det var från vår storhetstid då svenska knektar befriade bönder. Men det kunde vara från vilket som helst av våra europeiska sekler och dagar. Bankjurist! Vi skäms över dig. Du kunde varit ett fosterlands hjälte och så blev du bara vad du blev.

I natt skrev jag en bok igen. Skeendet i ett isolerat samhälle av spridda människohopar med rudimentära statsbildningar under perioden närmast efter nästa krig. Grundproblemet i boken var det gamla vanliga; hur dessa våra människohopar reagerar och vad som inträffar med de sista resterna samhällsmänsklighet när de nås av medvetandet om att de är dömda. Inte bara dömda att dö själva (det är vi ju alla även utan nästa krig) utan dömda som grupp, som mänsklighet. Dessa sista strövarhorder av strålningssteriliserade på en ra-diakförgiftad planet. (Då idealen — någons — har segrat.) Nå — tankegången är inte speciellt originell. Det kan man ju heller inte kräva av sig när man sover, håller medvetandet avkopplat och låter tankarna bara spinna på.

För övrigt vet vi ju alla innerst inne att så kommer det att gå oss — eller först våra barn om vi själva hinner dö undan i tid. Vi kunde också uppföra oss som förnuftiga djur med självbevarelsedrift. .. men historien tycks visa att folk är beredda att begå självmord bara de får tillräckligt bra betalt för det och samtidigtfår höra att det är rätt och moraliskt alt dö av dumhet. Bristen på förnuftigt handlande tyder på bristande fantasi. Nå — sedan vaknade jag. Det enda roliga i hela drömmen var en scen där jag placerat alla mina ovänner, de levande och de döda, män och kvinnor, statsråd, furstar, min tysklärare från l4 och andra klivande i resterna av Stockholms City. Det var skönt. Jag njöt som Dantc i helvetet. Där fick jag in slap-stick, de halkade och tumlade; Hieronymus Bosch. Skön lytes-komik. Själv var jag i drömmen redan död och förintad. Jag hade inte tillhört de privilegierade som placerats långt inne i graniten. Den Fennoskandiska skölden. Jag hade haft turen att gå åt med en gång. Så ock mina barn. Jag hade ingenting att oroa mig för.

I dag regnar det. Min dotter ligger på sängen och läser Gil Bias. Hon ropar lyckligt:

— Nu kastas han i fängelse, nu pryglas han, nu bestjäls han.

Ooh jag vet att barnet förenar nytta med nöje och på en gång bildar sig i den klassiska litteraturen och lär sig känna igen det mänskliga beteendemönstret.

Regnet fortsätter. Jag buntar tidningar. Ser ett gammalt nummer av Strengnäs Tidning (24-5-1964):

»Om det var angeläget på Paulus' tid att bedja för konungar och överhet så torde det inte vara mindreangeläget i dag. Mänskligt sett ligger folkens öde i konungars och diktatorers händer... Hur det nu är så kommer ingen bedjare ifrån det uppdrag som här är givet att bedja för konungar och överhet. Och syftet är uttalat: så att vi kunna föra ett lugnt och stilla liv på ett i allo fromt och värdigt sätt. Vågar vi inte säga: Här behövs en betydligt större böneaktivitet? Mycket har försummats.»

Ja sannerligen, mycket har försummats. Låt oss därför gömma vår överhet så långt ner i graniten som möjligt; därefter gå till vår dagliga gärning i rustningsindustrin och på fritid öka vår böneaktivitet.Äras den som äras bör. Regeringarnas endräktiga strävan efter fred och vänskap folken emellan är en ständig källa till vederkvickelse för oss något skrämda medborgare. Det är mig därför en glädje att kunna påpeka att vi om någon vecka kan fira hundratrettiofyraårsmin-net av den planmässiga europeiska avrustningens begynnelse. Den som gav signalen var

Casimir Pierre Périer. Han står visserligen redan sedan länge staty över sin grav på Pére-Lachaise i Paris men man kunde ju ge honom små statyetter i FN också.

Han fastslog efter julirevolutionen år 1830 grundtanken i det avrustningsarbete som regeringarna sedan dess med stor framgång bedrivit:

»Jag skall skynda mig att minska vår militärmakts bördor så snart jag förvissat mig om att detta kan ske utan att blottställa Frankrikes värdighet och säkerhet. Denna säkerhet avhänger av den allmänna nedrustningen. Frankrike önskar den, Europas regeringar känner dess nytta, allas intresse fordrar den.»

Här mumlade politikerna instämmande och packet hurrade lyckligt när de läste nyheten att fredens tidskulle bryta in. Périers ord är så sanna som om de sagts i går. Ärligt talat kan jag inte skilja dem från vad som sades i går och vad som kommer att sägas i morgon. Och vi som tillhör packet hurrar alltid lika förtröstansfullt.

Périer dog redan den 16 maj 1832 och hann därför inte fullfölja hela sitt fredsarbete. Men hans början var god. Jag citerar ur Nordisk Familjeboks utmärkta andra upplaga:

»P. förde en fast och kraftig utrikespolitik samt uppträdde med stränghet mot de revolutionära partierna inom landet. En expedition utrustades i Toulon och avgick till Ancona, som besattes av franska trupper (febr. 1832). En fransk flotta infann sig utanför Lissabon och tvang Dom Miquel att giva upprättelse för de oförrätter denne tillfogat några franska medborgare. En fransk armé under marskalk Gérard inryckte i Belgien och tvang holländarna till vapenvila (aug. 1831). Ett fruktansvärt uppror av arbetarna i Lyon kufvades efter blodiga strider af marskalk Soult. Tidningarna och de hemliga politiska sällskapen övervakades ytterst strängt. Häftig och despotisk, men självständig och kraftfull, lyckades P. under sin korta styrelsetid återupprätta regeringens anseende och återställa ordningen i landet.»

Svensk Uppslagsboks andra upplaga uttrycker samma tanke i mer tidsenliga termer:»Även i utrikespolitiken skördade P. stora framgångar. Det internationella läget var oroligt, krig hotade. Men P. önskade fred. Han markerade Frankrikes ovilja att stödja de revolutionära rörelserna i udandet och vann således de europeiska stormakternas förtroende.»

Nå, det finns mycket att säga om P. Hans är dock äran att ha inlett vår långa rad av regeringsdeklarationer om allmän nedrustning.

Men när nu regeringarna under hundratrettiofyra år med all makt sökt nedrusta samtidigt som medborgarna

— det alltid troskyldigt hurrande packet — varvats i massgravarna generation på generation kunde det vara på tiden alt vi — de evigt troende, de med gapande munnar sväljande, valboskapen, det öronmärkta människomaterialet — började dra vissa slutsatser och hjälpa regeringarna göra sina ord till verklighet.

Nu sägs vara fult och »kinesiskt» att så visa misstro mot aktade regeringar i alla länder. Må så vara. Boskap misstror inte, boskap bara råmar. Därför går det som det går med boskapen. De hamnar i våra frysfack. Men om jag är »kinesisk» i min misstro mot regeringar så är jag påtagligen »rysk» i min skräck för vätebombs-kriget. Men om man i stället för dessa löjliga termer talar om realiteter så är jag människa, förnuftig nog att inte vilja dö i onödan. Förnuftig nog att inte vilja att vi skall vara lättlurat pack.»Jag skall skynda mig att minska vår militärmakts bördor så snart jag förvissat mig om att detta kan ske utan att blottställa nn:s värdighet och säkerhet. Denna säkerhet avhänger av den allmänna nedrustningen. NN önskar den, Europas regeringar känner dess nytta, allas intresse fordrar den.»

Alltså: Är du beredd att hurra nu när detta sägs på hundratrettiofemte året? Och vilka hundratrettiofyra

o *

ar!

Efter denna tid av festtal, regeringsdeklarationer och blodbad borde medborgarna — vi — de öronmärkta

— packet — kunna inse att ord inte är mycket att Utå till så länge generalerna bara får allt fler och allt mer

effektiva mordredskap. Om vi tog vår uppgift som medborgare på allvar och upphörde att vara dumt pack så gjorde vi slut på krigen. Nedrustade.

Men — det finns ju viktigare saker att diskutera. Ännu har vi några prinsessor att gifta bort.Det är nu höst. Det kyler om benen när jag går barfota i skogen. Vattnet pyser upp mellan tårna och det smakar höst i munnen. Jag såg de första björklöven falla i går. Det var när värmediset över sjön blåste bort och vattnet plötsligt blev klart och ultramarin. Direkt utklämt ur tuben. I dag är luften åter disig, men nu dimmigt, råkallt disig. Det kittlar i halsen. Den korta och rätt kvalmiga svenska sommaren är över och när vi kör in för att hämta öl möter vi långa bilköer på huvudleden. Semesterbilarna rullar hemåt mot Stockholm.

Regn mot taket och jag får ha lampan tänd fast det ännu inte ens är eftermiddag. Och allt detta är plötsligt mycket skönt. Ljudet av regn mot taket och doften av höst är som barndom då man låg på vinden och läste Jules Verne Den hemlighetsfulla ön. »Ett trefaldigt hurra frambröt ur deras bröst. Granitväggen var klufven på en bred sträcka. En skummande vattenmassa nedstörtade där, tog kosan öfver platån och stupade från en höjd af hundra meter ner på den sandiga hafsstranden.»

Det var ingenjörsromantik. Senare på hösten när sko-lan börjat försökte vi tillverka en ballong i källaren. Men fick aldrig duken tät. Raketerna blev heller inte vad vi avsett. Dock lyckades vi få en explosion utanför garaget när vi prövade tänkbara raketbränslen. Efteråt stank det. Som det stank inne i mitt rum när vi skulle försöka göra syntetiskt gummi av björknäver. Strängt taget var stanken och explosionen huvudsaken. Vi var elva år och lekte forskare. Och vi var nog rätt lyckliga.

Att jag inte kan vara fullt lika ingenjörsromantiskt lycklig numera beror nog mindre på att jag inte längre roas av att leka. Ingenjörsromantiken tycks mig blott så mycket mångtydigare. När jag var barn, då läste jag om dödens banemän. Om forskare som besegrade sjukdomar, dog i laboratorier, var hjältar. Och jag svalde hela romantiken. För två år sedan avled en av Englands unga lovande bakteriekrigsforskare Geoffrey Bacon. Han odlade digerdöden i Portons forskningsanstalt till Storbritanniens försvar och dog i sin framod-lade lungpest. Vuxenblivandet blir liktydigt med upplevelsen av det tvetydiga.

När jag var elva år stod världen inför kriget. Och blott de som då var elva år — eller som begränsade sig inom en elvaårings medvetande — kunde uppleva explosion och stank och raketdrömmar som enbart in-genjörsromantik och lycka.

Tvetydigheten, dubbelheten blir med varje år en alltmer dominerande upplevelse. Jag utgick från regnet,

barndomen, ingenjörsromantiken. Jag kunde utgått från vad som helst av det jag en gång accepterat eller antagit vara riktigt. Det är inte så att det som varit vitt blir svart, det blir inte ens grått, det blir ett ständigt flimmer. Och dock är det viktigt för mig att jag förmår urskilja. Ty jag är inte en elvaåring som ligger på en vind och läser och dagdrömmer och sedan leker i garaget. Och låtsas jag vara denna elvaåring och lägger jag mig på sommarvinden och lyssnar till det första höstregnet då blir jag ansvarig.

Jag vet inte om FOA odlar svarta döden i folkhemmets dolda källare. Om du vet får du inte meddela mig. Om vi båda vet får vi inte avgöra. Vet ens våra representanter? Jag utgår dock från att om vi inte odlar digerdöd så odlar vi annat. Alla gör det ju både i öst och väst. Men är det förnuftigt?

Frågan om vad tonåringar möjligtvis gör på bilarnas baksäten upprör nationen. Ty den rör moralen. Frågan om vi odlar digerdöd är en teknisk fråga, en försvarsfråga, en fråga ovan partierna.

Nu sägs att varje land måste odla sin egen nationella lungpest till sitt försvar. Då andra sysslar med bakteriekrigsförberedelser måste även vi göra det. Vi vet att de gör det i öst och väst. Och vi hör hur de säger att de gör det för att försvara friheten, demokratin, socialismen. Men vad är böldpestens frihet värd? Och vilket värde har lungpestens socialism?Det är valhöst i år. Partiledarna håller just denna söndag på att lämna sina hängmattor för att förbereda sina TV-framträdanden. Det är också stora frågor som skall avgöras i valet. Det är

inte alls oväsentligt. Vårt politiska system är bra mycket bättre än vad det var för några generationer sedan. Det ger också medborgarna större möjligheter än vad de har i de flesta andra länder. Men den demokrati vi måste nå om vi skall överleva blir en där medborgarna medvetet kan avgöra om de vill odla lungpest i källaren. Dit är vägen ännu lång. Den demokratin har hittills aldrig praktiserats någonstans.Olyckan har åter drabbat vårt land. Dr Terry från Förenta Staternas Public Health Service har hotat dra in subsidierna. För oss svenskar är detta en allvarlig sak. De utländska subsidierna har alltid legat oss varmt om hjärtat. All nödig försiktighet bör dock iakttas när vi diskuterar denna fråga. Som svenskar bör vi aldrig glömma Secrete Utskåttets allvarliga varning för utsläppande av information och diskussion i sitt svar till Bondeståndet vid 1726—27 års riksdag: »... wår fattigdom icke yppas bör eller giöras kundbar, på thet riket icke måtte komma i föracktt hos sina utrikes grannar ock naboer.»

Upprördheten över detta Förenta Staternas skändliga beteende att hoppas att Sverige skall vara moget att själv bekosta sin vetenskapliga forskning kan inom vanligtvis välunderrättade kretsar endast jämföras med den som rådde i Stockholm i juni år 1727. Då anlände den turkiske ambassadören Mustafa Aga. Med sig hade han två brev. Det ena var — oförsynt nog — en påminnelse om att Sverige borde betala sin skuld. Två tusen turkiska pungar. Förstämningen var allmän. Men Sverige var dock icke förlorat. Det lyckades landet attår 1743 få skulden på tre miljoner silvermynt avskriven mot att Sverige lämnade Turkiet ett krigsskepp och trettio tusen gevär. Fem år senare gick Turkiet med på att betala subsidier till Sverige. De fortsatte sedan århundradet ut.

Gustav III, sin tids Tshombe, lyckades med den aktningsvärda kuppen att på en gång plocka ut subsidier av Frankrike, Turkiet och Ryssland. Gustav III var som vi alla vet en tjusarkung vilket också kan uttryckas som Fredrik II av Preussen gjorde när han sade att Gustav III var säljbar till den högstbjudande. Det gnisslade lite i övergångarna naturligtvis. Vi kunde ju inte rimligtvis fylla alla förpliktelser på en gång. Men våra diplomater gjorde aktningsvärda insatser för att subsidierna inte skulle upphöra. Jag är övertygad om att våra goda tjänstemän nu inför det nya amerikanska hotet om nedskärning av våra subsidier åter framhåller att vi står i mänsklighetens tjänst. Fosterlandets ärorika tradition (Gustav II Adolf och Richelieu inte att förglömma) kräver att vår hand hålles modigt framsträckt till den som behagar lägga något i den.

Som svensk kulturarbetare vill jag dock framhålla att de främmande makterna icke sviker sin plikt att transportera, underhålla och vänligt bemöta svenska intellektuella, svenska apparatchiki och svenska tjänstemän. Detta är — som som ofta påpekats — vårt fattiga lands enda möjlighet att skaffa sina medborgare ögon-vittnesinformation om vad som händer i andra delar av världen.

Även den svenska överheten är värd en tacksam tanke. Som det sagts i debatten om prinsessbröllopen är åsynen av överhetens nöjen en integrerande och sammankittande faktor i den svenska folklighetens samkul-tur. Tänk blott på den sköna festen vid Messaure kraftstation för ett år sedan. För sjuttiofem tusen kronor taklagsöl. Det gör gott i folksjälen att få se sådant i TV. Och till personer som klagar över Vattenfall måste därför med skärpa sägas: Det svenska folkets rätt till subsidier och skådespel är okränkbar. Folket kan i detta sammanhang sönderdelas i det representerade folket och det representativa folket. Åt de förra skådespelen och åt de senare ... Bind icke mulen på oxen som tröskar. Det har vi Skriftens ord på.

Dr Terry! Din kastade handske får inte vandra oför-märkt bort. Nationen har sin stolthet. Vi kommer att lyfta upp den och återsända den genom normala diplomatiska kanaler.

UD! Kunde Du lura de slipade turkarna för två sekler sedan, nog kan du lura amerikanarna i dag.

Som skalden (Runeberg) så sällsamt riktigt uttryckt min tanke:

»Gud bevare fosterlandet, det är summan av min sång, så, fast andra ord förbytas, slutar jag den varje gång!Och han uppstod, grenadören, gick bland menigheten

kring,

fick en slant av en och annan, av de flesta ingenting ...»Av det världspolitiska skeendet att döma har folkrätten åter tagit ett kliv framåt mot större tydlighet. Ända till för några veckor sedan antogs allmänt i militärstaber och

parlament världen över att luftangrepp, anfallsvågor mot främmande territorium var att anse som casus belli, krigsorsak. Men som alla kloka bedömare redan länge framhållit minskar krigsriskerna oupphörligen i terrorbalansens fredliga skede.

När luftangrepp nu omdefinierats till polisaktioner och polismakten flyger i reaplan med napalmbomber och raketer och då polismaktens befogenheter lämpligen utsträckts över angränsande (svagare) staters territorium kan världsfreden sägas ha inträtt genom en semantisk fingerfärdighet inom den internationella rätten. Krigens tid är förbi! Fredens epok råder. Vi människor kan andas lättare. Nu återstår blott polisaktioner och detta är en stor tröst för alla dem som för ögonblicket inte bombas. De som för ögonblicket bombas behöver inte ens andas ut då de ej alls andas mer. Nu fordras blott att definitionen »polisaktion» så vidgas att polismakt även äger använda kärnvapen för att krig aldrig mer skall inträffa och den eviga fredens tidvara inne.

Jag är visserligen själv en konservativ människa som har svårt att hänga med i dessa förtydliganden av debatten; men även jag beundrar storheten i detta freds-verk. Vad gäller folkrätten har jag alltid ansett vad en afghansk vän en gång sade när en engelsman beskyllde Afghanistan för att bryta mot folkrätten:

— Vi var inte med när den skrevs och den har alltid bara använts mot oss.

Folkrätten är den stora ideologiska landvinning som gör det möjligt att ge krig åt hyddorna men behålla fred åt palatsen.

För att polisaktionerna även i framtiden skall bevara sin karaktär av polisiära aktioner måste dock tre krav uppfyllas. Dessa krav är djupt terrormoraliska:

§ 1) Polisaktion må ej insättas mot stormakt. Insättes dock sådan vare det casus belli och ej polisaktion.

§ 2) Polisaktion må ej insättas mot starkare part. Insättes dock sådan vare ej polisaktion utan brotts-aktion som bemötes med polisaktion.

§ 3) Polisaktion insatt mot med stormakt allierad räknas som polisaktion insatt mot ej med stormakt allierad och är därför alltfort polisaktion och ej casus belli.Även i Sverige har vi all anledning att begrunda denna nydefinition. Med dess hjälp kan vi snabbt och effektivt lösa den gamla ålandsfrågan. På följande sätt:

1) Vårt krav på Åland är rättmätigt. Det grundar sig på folkens självbestämmanderätt.

2) Sverige har visserligen böjt sig för Nationernas Förbunds båda beslut av 24-6-1921 men aldrig återtagit sin då avgivna högtidliga förklaring:

»Sverige kommer icke att upphöra att hoppas, att den dag skall komma då rättstanken tillräckligt genomträngt folkens medvetande för att föra till seger krav, som äro burna av så ädla bevekel-segrunder och av en så djup nationalkänsla som Ålandsbefolkningens och att denna då skall lyckas göra sig hörd och äntligen bli tillfredsställd.»

Därmed har vi händerna fria till ett ingripande då »den dag skall komma». Nu blott till fastställande av denna dag:

3) Genom att nedmontera den av patriotiska ålänningar uppsatta TV-slavstationen har Finlands regering brutit mot Nationernas Förbunds Råd av 24-6-1921 fastslagna principen att Ålands svenska karaktär skyddas. Ålänningarnas rätt att se svensk TV har kränkts. Detta tvingar oss att ingripa till den svenska kulturens och det åländska folkets värn.Återstår blott att se om en svensk polisaktion strider mot grundreglerna för sådana polisaktioner som ej är att betrakta som casus belli:

4) Finland är litet. Finlands flyg är svagt. Sverige är större, svenskt flyg är mycket starkt. Finland är ingen stormakt.

Risken att Finland icke skall inse det oberättigade i att kräva ett självförsvar gentemot fientliga luftangrepp torde vara ringa om Sverige:

5) Efter koncentrerad bombning av de till övervägande del med finskspråkig befolkning försedda städerna Pori, Rauma och Uusikaupunki under aktionens första och andra dag låter meddela att ett angrepp mot Sverige vore att betrakta som casus belli och att den svenska stridsmakten står beredd att värna landets frihet och i vidrigt fall (om Finland försöker protestera) skall återställa förhållandena av år 1807.

Freden och folkrätten kliver nu hand i hand genom världen. Och det blir oss en underbar känsla av befrielse att avlivas helt folkrättsligt och enligt alla paragrafer.Jag är socialist av många skäl. Ett av dem är att jag borstar tänderna varje morgon. Jag kunde borsta tänderna i saltat vatten. Det är billigast och effektivast. Men tandkräm smakar bättre. När jag nu klämmer tandkräm ur tuben märker jag att nyckeln är borta. Den är bortrationaliserad. Inte därför att den var irrationell för mig, utan därför att dess borttagande ökade fabrikanternas försäljning. Det blev svårare att få ut tandkrämen ur tuben. Det blev större profit på tandkräm. Man kunde avlöna flera PR män, öka omsättningen och därmed statistiskt belägga vårt allmänna framsteg.

Ett annat skäl för mig att vara socialist är att jag har svårt att köpa goda sandaler i Stockholm i år. Förr köpte jag hållbara, grova, gångbara sandaler som tillverkades av en liten firma i Dalarna. Denna firmas försäljning ökade då produkten var god och priset lågt. Alltså trädde det ekonomiska livets lagar i funktion. Den lilla firman köptes upp av de stora firmor som tillverkar dyra och dåliga sandaler. Efter en timmas kringbilande i Stockholm fann jag det sista paret goda sandaler i en affär på Söder. Eftersom de dyra och då-liga sandalerna slits ut på en säsong stiger försäljningen av sandaler i Sverige. Därmed växer vårt välstånd och med stolthet kan vi peka på den stigande kurvan över sandalförbrukning i landet. Den sägs imponera på besökare från U-länderna.

Om detta var det enda skälet att vara socialist då kunde man säga att socialismen enbart var nödvändig därför att den var effektivare. Om man ställde upp en lönsamhetsberäkning där alla faktorer togs med skulle socialismen alltså bli den enda lösningen. Men så enkelt är det inte. Socialismen är en annan värdering. Effektivitet och lönsamhet är i och för sig ord utan mening. Man kan organisera en effektiv avlivning (se Tysklands stora experiment för tjugo år sedan), en avlivning som — förutsatt att den rör en minoritet av befolkningen — blir lönsam (tandguldet, håret, gödningsmedlen täckte i Tysklands fall avlivningskostna-derna) och accepterad (en majoritet tyskar gavs tillfälliga fördelar — bostäder, småaffärer, suvenirer av visst värde — protesterade därför inte och hade, har alltjämt, rent samvete).

Att därför grunda sin socialism på diskussionen om sandaler och nycklar till tandkrämstuber kan bli rätt ödesdigert.

I Sydafrika ger kapitalinvesteringar större utdelning än i Europa. (Amerikanska bolags investeringsvinst är iSydafrika 27 procent och i Europa 6,6 procent.) Sydafrika är alltså ett förnuftigt och effektivt samhälle — för de investerande. De som med sitt arbete skapar dessa vinster har proportionellt lägre inkomster, dör yngre och förnuftet (som skyddar investeringarna) ser till att de skall ha lägre inkomster och dö yngre genom att varken fackföreningar eller arbetarpartier får fungera. Allt är effektivt.

På längre sikt är denna effektivitet visserligen tvivelaktig då den inom överskådlig tid kommer att leda till en explosion i vilken troligen de flesta av förnuftets (och investeringarnas) talesmän får sätta livet till. Den som kan sin historia vet hur samhällen ser ut strax innan man dansar carmagnolen på gatorna eller sjunger: »Ja, det skall gå, det skall gå, det skall gå. Till lyktstolpen med aristokraterna!» Hur många lyktstolpar finns det i Johannesburg?

Men för den utländske investeraren blir dock effektiviteten effektiv så länge investeringsvinsten är hög nog att göra förtrycket lönsamt trots det korta tidsperspektivet. Det är ju heller inte de utländska investerarna som hamnar i lyktstolparna. Som i de flesta revolutioner blir det underhuggarna och korpralerna som hängs upp enom till straff och androm till varnagel. Detta gör investeringarna säkra.Jag är alltså inte i första hand socialist därför att tand-krämstuberna saknar nyckel utan därför att samma lön-samhetsberäkning som tar bort nyckeln från tandkräms-tuben också tar bort människovärdet. Att vara socialist är att vilja så förändra världen att människor inte längre rådbråkas, svälts, utarmas, plundras och misshandlas. Effektiviteten får man sedan sträva efter i en mänsklig värld där vi alla är lika berättigade.

Man kan inte skilja tandkrämstuben från människovärdet. Vilket nu skall bevisas:

Den överväldigande majoriteten av det svenska folket upplever förtrycket i Sydafrika som motbjudande. Detta har visat sig bl. a. i att fruktimporten från Sydafrika under år 1963 sjönk med 46 procent och därefter fortsatte att sjunka under första halvåret 1964 med 12 procent. Landsting och KF har tvingats bit för bit inställa sin import — eller förbrukning — av sydafrikanska varor. Solidariteten fungerar. Trots apparaterna.

Men den svenska industrin fortsätter att investera i Sydafrika. Den leds av lönsamhet. Avesta Jernverks AB, d. v. s. Johnsonkoncernen har just gjort en ny stor syd-afrikainvestering. Investeringen skall ge profit. Det är investeringars syfte. Profiten skall betalas av de sydafrikanska arbetare som har låga löner och dör unga därför att stat, polis och militär hindrar dem att bildafackföreningar och partier och kämpa sig fram till ekonomisk och social demokrati.

Vår exportkurva går upp, vår importkurva går upp, vårt välstånd ökar och stolta visar vi dessa kurvor över ökat välstånd för besökare från u-länderna.

Får marknadsekonomin och lönsamheten fungera fritt så tappar våra tandkrämstuber sina nycklar — det kan vi stå ut med — och Sydafrikas arbetare förtrycks, förföljs, utsugs — och det kan icke accepteras av någon som menar vad han säger när han talar om människovärde. Icke lönsamheten utan människovärdet måste leda vår politik. Det innebär exportkontroll, kontroll över vad våra industrichefer företar sig. I sista hand socialisering och samhälleligt ägande. KF bevisar att vi i de kollektivt ägda företagen kan tvinga igenom mänskliga principer. Avesta Jern verk bevisar att de privatägda företagen icke kan låta sig ledas av andra hänsyn än lönsamhetens.

Till detta är att säga att Hobbes redan för länge sedan påpekat att om de besittande fann satsen om att vinkelsumman i en triangel utgör 180 grader strida mot sina intressen skulle de i möjligaste mån undertrycka denna sanning om de så skulle få bränna alla geometriker på bål.

Genom att omdefiniera ordet människovärde till attgälla enbart människovärde inom Sveriges gränser skul-ie det vara dem helt möjligt att säga att förutsättningen för att arbetarna vid Avesta Jernverk skall få trygghet är att lönsamheten inte störs och att utlandsinvesteringarna inte kränkes. Sådana omdefinieringar görs rätt ofta.

Det är också helt möjligt för dem att säga att den konkreta ofriheten i Sydafrika inte får begagnas till att angripa kapitalets abstrakta frihet att flyta i lönsammaste fåra. (Alltid vackra bilder — eller tekniskt språk.)

Kvar står dock att vi är socialister för människans skull. Och människan är icke blott ett objekt för lönsamhets-beräkningar.

12—647582. Myrdal, Söndagsmorgon

177Samhället heter Dagarn. Det har järnvägsstation. Det ligger norrut i Västmanland i Skinnskattebergs kommun strax innan Fagersta stadsgräns. Där bor ett tjugotal personer. Sju hushåll.

Vi kom från Brunnsvik. Där hade diskuterats litteratur och verklighet; kultur i välfärd; ett ämne där min optimism är mycket måttlig. Vi körde den nya breda vägen från Fagersta mot Riddarhyttan och stannade i Dagam. Det är en vacker plats. Goda förbindelser har den också. På kvällen satt jag och drack Skåne med Edvin Schön; just pensionerad från järnvägen. Svetsare. Fotogenlampan susade och vi talade om Domänstyrelsen.

Det finns fem tusen restelektrifieringsobjekt i Sverige. Inte ens om alla dessa objekt befunne sig i samma valkrets skulle de vara många nog att ta ett riksdagsman-dat. Men Schön är inget restelektrifieringsobjekt. Ur restelektrifieringssynpunkt är Schön inget objekt; blott en tillfällig företeelse som enligt Domänstyrelsens beslut av den 18 juni 1960 skall upphöra. I väntan på detta upphörande får han klara sig med fotogen.Järnvägsstationen ligger femtio meter från hans hus. När jag går uti trädgården ser jag ljusen blinka vänligt där nere. Fagersta stadsgräns går trettio meter norrut. Fagersta elnät sträcker sig till Jönsgården ett tusen meter norr om Schöns hus. Domänstyrelsens ledning går tretusen meter söder om hans hus.

Det bor tjugo personer i Dagarn som förklarats vara tillfälliga företeelser inte värda resteleketrifiering. Och det är

en vacker historia om kulturen i Sverige. Edvin Schöns far hette Wilhelm Schön. Var vid järnvägen. För tjugofem år sedan önskade han och de andra som bodde i Dagarn få elektricitet. Men det blev krig. Myndigheterna sade att det var ont om koppar. Det förstod man nu i Dagarn. Man var ju lojal mot samhället och nationen behövde sin koppar till annat och viktigare. Så man gav sig till tåls. Folket i Dagarn var ju som folk är mest; de var lojala och ansvarsmedvetna; järnvä-gare, skogsarbetare, jordbrukare. Och de blev alltså utan elektriskt ljus.

Efter kriget talade man åter om att elektrifiera. Man lovades ström från järnvägens hjälpledning. Men vid den tidpunkten ägde Domänstyrelsen skogsjordbruket Björkviken. Det utarrenderades. Järnvägen kunde blott lämna tvåhundratjugo volt belysningsström. Domänverket krävde trehundraåttio volt kraft.Alltså blev det inte elektrifierat. Man kunde ju förstå att Domänstyrelsen ville ha bästa möjliga kraftförsörjning till sin arrendator på skogsjordbruket Björkviken. Fast det innebar ju att alla i Dagam fick vänta en tid.

I juli 1955 anhöll fastighetsägarna i Dagarn om att Länsstyrelsen i Västerås skulle hjälpa dem. Är 1956 beslöt Skinnskattebergs kommunalfullmäktige att lämna bidrag till elektrifieringen, tjugo tusen kronor. Den första veckan i september månad det året hade samtliga hushåll i Dagarn förbundit sig att betala sina kostnader för elektrifieringen.

Elektrifieringen skulel komma till stånd genom Domänstyrelsens försorg. Den 10 maj 1958 skrev Wilhelm Schön på det papper där han utfäste sig att »erlägga på mig ankommande avgälder före strömmens påkopplande.» Så gjorde de alla.

Den 18 december 1959 undertecknar dåvarande landshövdingen Ragnar Casparsson en skrivelse till Domänstyrelsen. »Lantbruksnämnden har bland annat uttalat, att ifrågavarande fastigheter skäligen ej bör förvägras tillgång till den elementära bekvämlighet, som elström numer utgör... Enligt länsstyrelsens mening böra restelektrifieringsfrågor av detta slag, även om kostnaderna te sig höga, behandlas generöst av statsmyndigheterna.»

Den 17 december år 1960 gör fastighetsägarna i Da-gam en gemensam skrivelse till Domänstyrelsen och frågar vart ärendet tagit vägen.

Den 21 december år 1960 svarar Domänstyrelsen att den: »för sin del fattat beslut i ärendet den 18 juni 1960 SII 1741/59. Avskrift av sagda beslut bilägges. Härom skola vederbörande underrättas genom jägmästarens försorg.» Handlingarna passerade Jägmästaren i Skinn-skattebergs revir den 2 januari 1961.

Beslutet av den 18 juni 1960 slutade:

»Skogsjordbruket Björkviken bör emellertid som överjägmästaren anfört, nedläggas med hänsyn till de väntade stora kostnaderna, framförallt för andra åtgärder än elektrifieringen. Skogsjordbruket Björkviken skall icke vidare utarrenderas för permanent bosättning. Styrelsen saknar därför anledning att begära koncession. Elektrifieringen av övriga lägenheter inom Dagamom-rådet torde kunna åstadkommas på andra vägar, eventuellt genom förmedling av Statens Järnvägar.»

Längst ned till vänster på papperet återfinnes förteckningen över hur beskedet skall arkiveras:

»1 ut jm

1 » länsstn

1 kop öj

2 » SII 1 » Kk

1 » arkivet»Men SJ »avbelastar» sina hjälpledningar. Dagarn kunde inte få ström därifrån. Det var för sent.

Wilhelm Schön är död. Edvin Schön är pensionerad. Bor i Dagarn. Där bor sju familjer. Som är som folk är mest i Sverige, arbetare, jordbrukare, pensionärer. Och de kommer inte att få elström trots att de bor blott femtio meter från närmaste ledning. Ty Domänstyrelsen har hunnit tänka både en och två gånger dessa år.

Jag vet inte hur de som bor i Dagarn röstar. Folk håller på valhemligheten i Sverige. Men det är mer än troligt att dessa skogsarbetare, järnvägsmän, sågverksarbetare och svetsare stött arbetarrörelsen genom alla år. Det fortsätter de med. De stora idéerna är viktiga saker och även om byråkraterna ställt till det så för dem att de varken har elektriskt ljus, TV eller annat som sägs tillhöra svensk normalstandard så ändrar de inte uppfattning för det. Men de menar nog att det vore bra om regering och riksdag och arbetarrörelse kunde hålla efter byråkraterna lite bättre. Ty det är dock så att »restelektrifieringen» är fastlagd politik.

När jag kom hem till Mariefred ringde jag Domänstyrelsen. Man kom ihåg ärendet.

— Vi har avgjort det en gång för alla.

— Hur skall folket i Dagarn göra då?

— De har ju rätt att gå till kungs.— Eller bygga egen kraftstation?

— Om de får byggnadstillstånd.

På kommerskollegium finns på kartblad 82 en ring kring Dagarn. Där har man någon gång diskuterat Da-garns problem.

— Men det finns ingen siffra där.

Socialismen är en fråga om människovärde. Det vore viktigt att påpeka att Domänstyrelsen icke utgör det socialistiska samhällsidealet. Speciellt inför valet.Det regnar i Strömstad. Jag morgonsemestrar i stadshotellsäng nummer nitton. Dricker kaffe och studerar GHT :s rapport om de skrämmande förhållandena på Göteborgs nyuppförda automatiserade (å tjugofem öre) toalett vid Vågmästareplatsen.

Renhållningsverkets driftchef E. Hallberg är enligt ingressen:

»... inte främmande för klagomålen men vill förklara förhållandena med hänvisning till det klientel som företrädesvis i icke lovvärda ärenden besöker toaletten.»

Detta låter ana upprörande avslöjanden om germanska laster vid Vågmästareplatsen. Dock — de olovliga avsikterna reduceras snabbt till sina normalt svenska proportioner:

»Erfarenheterna från Vågmästareplatsen skrämmer inte hr Hellberg. Där gjorde man ett missgrepp genom att bygga den för stor och djup vilket gav god plats för öldrickning och halvliterstömning mera att förtiga.»Jag är på tre dagars semester. I går firade jag den med bl. a. öldrickning och halvliterstömning. Jag kan därför endast med svårighet bli upprörd över att folk dricker öl och tömmer halvpåsar.

Vårt svenska samhälle är visserligen beryktat för sin hygien och trivsamhet men detta till trots har jag aldrig upplevt de offentliga toaletterna i vårt land som någon behagligare dryckesmiljö.

När därför samhället nu måste skydda sig genom att bygga toaletterna så små att det inte finns utrymme för öldrickning så säger detta mindre om förhållandena i toaletterna än om förhållandet utanför dem. Det måste vara en sällsam tillvaro där vuxna människor smyger sig ner till automatiserade tjugofemöresavträden för att få dricka en öl i fred.

Jag är inte radikal så att jag vill göra toaletterna trivsamma för öldrickning. Det är en onödig omväg. Det borde räcka med att göra samhället öldrickningsvänligt. Det borde tillhöra de medborgerliga rättigheterna i Göteborg att inte behöva gå på toaletten för att dricka en pilsner.

Med detta har jag stämplat mig själv som en fram-stegsfiende. Därtill en otrevligt kverulerande (möjligtvis alkoholiserad) figur som inte borde få skriva. Om jag däremot nöjde mig med att sitta vid mitt bord på

Strömstads Stadshotell, äta de goda räkorna, dricka det goda ölet, ta mina snapsar och tala med djupt allvar om de avsigkomnas avsigkommenhet skulle jag vara anständig, social; ja jag skulle till och med kunna ta kvitto på all min förtäring och få det till representationskostnader för de förverkligade idéernas räkning. (De

förverkligade idéernas = de med hus och bankkonton försedda folkrörelserna. När jag var yngre och fattigare beredde det mig en självplågande njutning att bli utbjuden av ombudsmän som åt gott och drack mycket och talade med mig om idealen och ungdomsvården och folknykterheten och sedan fick mitt namn på notan så att de kunde presentera sin fylla som: »Repr. med förf. Jan Myrdal.»)

Man kan således se denna fråga om förhållandena i Vågmästareplatsens automatiserade toalett i Göteborg på flera olika sätt. Om man är moraliserande så kan man antingen själv sitta vid restaurantbordet och moralisera över det olämpliga klientelet:

»Som syndabockar vid Vågmästareplatsen utmärker sig inte sällan ungdom på hemväg från danser i Backa ... Egentligen är det en bevakningsfråga, en polissak.»

Eller också kan man bli moraliskt upprörd över att livet och samhället trots allt är sådant att det roligasteungdomarna från Backa kan tänka sig är att få betala tjugofem öre för att släppas in på en automatiserad toalett där de kan dricka en öl.

Själv finner jag den senare formen av moralism mer produktiv.

Synsättet — det senare — kan också begagnas i större sammanhang.

Vad gäller kverulansen och alkoholismen och allt det andra vänliga som sägs till den som menar att polisövervakning mot dassdrickande tyder på att det är något galet med samhället och inte på att det är något galet med ungdomarna från Backa är blott att säga att jag helt följer lärofäderna. När Marx var trött och skulle vila rådde Engels honom att fara till vindalarna, dricka det vita vinet och se på de vackra flickorna. Det var för ett sådant liv åt alla de arbetade. (Satsen har undgått dogmatikerna och vi har — världsanden ske pris — inte fått en exegetiskt marxistisk kökskonst — ------ännu.)

Det upprörande är inte att ungdomen dricker öl. Utan att de behöver göra det på toaletterna.

Och om det sägs att blott de sjuka och skadade dricker öl i Vågmästareplatsens automattoalett. (Och alkoho-lism är sjukdom.) Då måste ju följdsatsen bli att de skall få läkarhjälp. Inte att dessa toaletters otroliga at-traktionsförmåga skall antas självklar och att de tillströmmande skall stå under polisbevakning.Detta är min sjuttioandra söndagsmorgon. Min sista. Då detta yttrande kommer att övertyga många om att tidningen äntligen efterkommit den ofta upprepade önskningen att J. M. borde avskedas eller åtminstone förses med munkorg känner jag det nödvändigt att klart säga: Varken kulturredaktören, chefredaktören, redaktionsledningen eller tidningens direktör (som gärna beskylls för både det ena och det andra) har bett mig sluta. Vad mer är; ingen av dem har ens diskuterat mina söndagsmorgnar. Jag ringde en morgon och lät meddela. Det är allt.

Eller inte riktigt. Ty jag har haft feuilletonistens fulla frihet. Man har icke ändrat. Icke strukit. Icke diskute-

#

rat. Mycket är fel i folkrörelsepressen. Det är nu tjugo år sedan jag blev volontär på Värmlands Folkblad; och jag vet vad. Men då jag icke räknar med att finna en sådan frihet i annan press har jag heller inte slutat med söndagsmorgnar i Stockholmstidningen för att få bättre betalt på annat håll. Jag slutar alltså icke för att »avancera» till trettioförsta våningen.

De förändringar som gjorts i min text är tryckfel. Den svenska vardagsandens psykopatologi. Så till exempel kunde Engels förra söndagen fås att drömma om attskriva »tyska» böcker. Vad Engels i verkligheten skrev den gången 1851 var tjocka böcker. Och vad som menades med detta framgår av brevets näst sista rad där han frågar Marx vad hela emigrationspöbelns snack betyder om Marx svarar med »Ekonomien». Det blev »Kapitalet». Engels brydde sig inte om det »tyska». Han ville att Marx skulle filosofera så att världen förändrades. Och hur man än värderar Marx så skedde som Engels ville. Den svenska psykopatologin uttrycks i att det faller sig så lätt att tro det tyska vara det riktiga. Det är en gammal sjuka: Lucien Maury, Den svenska nationalismen och kriget, är fortfarande värd att studera; även om den skrevs för fyrtiosju år sedan.

Jag vaknade en morgon och insåg plötsligt att jag skrivit mer än sjuttio söndagsmorgnar. Utan uppehåll. Jag gick ner till skrivbordet. Till höger på skrivbordet, bredvid brevvågen, stapeln av utkast, klipp och idéer. Den hade vuxit så väldigt att fotografiet av Erling Winsnes nästan helt doldes. Bara hans ögon stirrade mot mig från väggen tvärs över papperstraven. Och jag kände lust att göra en anteckning.

(Om relationen mellan begravningskassornas ökade inflytande — »Regravningsföreningen har ökat sin omsättning. ... I procent av antalet dödsfall har man i Åker uppnått den högsta siffran nämligen 58. I Strängnäs noterades 35 procent av alla begravningar och i Mariefred 42 procent. . .. Efter förhandlingarna medverkade musikdirektör Rudolf Norrman med ett föredrag om musiken vid jordfästningar.» Strängnäs posten 20-4-64. — och kooperatörernas förändrade ideal: »Ytterligare en konsumbutik i södra länsdelen kommer att försvinna, Tystberga konsumtionsföreningen har nämligen beslutat upphöra med verksamheten i Lästringe och överlåta läst-ringcbutiken till nuvarande föreståndaren. . .. /som/ ... har för avsikt att driva butiken i privat regi.» Folket 11-8-64. Jag antecknade: »Uppställd som ekvation; tvetydighet, festtal, människan i centrum eller begravningen som ideal.)

Då insåg jag att det fanns uppslag för en livstid. Alltså ringde jag och sade att jag slutade.

Ty det är viktigt att sluta. Ohagrängskinnet krymper varje dag. Livet är kort och det är så mycket att göra.

Att skriva är att verka. Ett medvetandegörande som förändrar världen. Men bara i två fall har jag dessa sjuttiotvå veckor sökt ingripa direkt i samhällsmekanismerna och få till stånd en omedelbar och påtaglig förändring. Jag ville få elektricitet till Dagarn och jag ville få slut på postens självtagna censur; subventione-ringen av Pin Up och straffbeskattningen av Lyrikvännen. I det förra fallet fick mina ord denna direkta verkan. De kom att bidra till att Dagarn äntligen sägs elektrifieringsvärdigt. (Observera bidrog!) Jag skulle kunna säga att detta enda konkreta resultat av sjuttiotvå veckors arbete gav värde åt arbetet. Inte förgäves lät jag ohagrängskinnet krympa.

Någon inverkan på kulturbyråkratin har jag dock inte haft. Ännu har departementet inte ens beslutat sig för att skriva ett svar på den skrivelse om Lyrikvännen det erhöll för sex månader sedan. När det rör sig om kultur väger både idealen och sexton tusen medborga-res intresse lätt i förhållande till den institutionaliserade automatik som dömer Lyrikvännen.

När det gäller elektrifiering inser institutionerna att det inte är en fråga om festivaler, hälsingsanföranden, skåltal, hyllningar, framträdanden — utan om stolpar, ledningar; kraft åt människor. Kulturen däremot...

Till det mest glädjande i arbetet har hört kontakterna med läsarna. Jag skriver ord för att de skall läsas. Telefonsamtalen, breven, diskussionerna. Två slags brev har jag icke besvarat. Icke velat och kunnat besvara. Dels de mycket berömmande. De har gjort mig på något sätt osäker. Det är så ohyggligt lätt att bli belåten. Men man ser på alla de belåtna man känner — och blir rädd. Dels skällebreven. Men de är anonyma som ledarstick. Kan icke besvaras. Övriga brev har jag i görligaste mån sökt besvara. Det var ju min skyldighet. Men jag har inte hunnit besvara alla. Speciellt inte de brev som skulle kräva långa och tydliga svar inom områden där jag själv inte lyckats nå någon medvetandegrad som övertygar mig själv. Jag har ju också mitt arbete. Men jag har dåligt samvete för alla de obesvarade breven.

Detta var mitt mer personliga avsked till läsarna och formen. Jag slutar därför att jag inte ombetts sluta, därför att jag vill fortsätta, därför att jag är (rätt så)nöjd och lycklig med formen och det skrivna, därför att jag har bordet fullt med utkast — och alltså måste övergå till andra former och andra arbeten.

Att säga sig vara radikal i Sverige är att lägga beslag på ett honnörsord. Inget land i världen har en så radikal intelligentia som Sverige. Om de får säga det själva. Jag anser — och har nog sagt det någon gång

— att det mesta av denna radikalism är bluff och lättköpthet, anpassning.

Att vara irreligiös till exempel är inte radikalism. Ett privat ointresse som så där i största allmänhet avskaffar himmel och helvete ger jag inte mycket för sålänge helvetet är en daglig realitet för större delen av jordens befolkning. Ordstävet sade för hundra år sedan i Sverige:

»När jag sitter till bords med Abraham, Isak och Jakob och du törstar i helvetet, ska du ha tack för sist, sa backstusittaren till greven, som nekade honom två riksdaler.»

Det är mycket möjligt att greven var irreligiös. Han var ju bildad. Han kunde skratta åt den arme tölpen som endast kunde hota med tomma ord och falska dagdrömmar.

Men det som backstusittaren uttryckte i religiös för-klädnad var den radikala och mänskliga drömmen. Den som påverkat och påverkar skeendet i vårt land. Nu är världsmiljarderna backstusittare. En grevlig radikalism är dömd.

På annat sätt: Den irreligiositet som bara består av privatisering är mindre radikal än pingstvännens tro på rättfärdighet. Mot religionen kan man ställa en mänskligt medveten ateism. Det blir ett tragiskt medvetande. Skeendet ger ingen orsak till optimism och då helvetet är den existerande verkligheten för de många och då ingen rättfärdighet ges annat än genom människans handlande blir ett sådant medvetande mer smärtande, mer djupt tragiskt och mer ansvarsfullt än det någon religion kan bjuda. Dock måste den radikale gå den vägen ty han hör hemma hos backstusittaren och icke hos greven (må hans slott brinna ned!).

Konkret: Hur fungerar Sverige i världen? Hur fungerar marknaden? Vad är vår frihet värd sålänge den betalas av andras nöd? Har vi grevens frihet?

Radikalismen är tvetydig. Den kan (så som termen begagnas) användas både om dem som anpassar sig till alienationen och dem som vill övervinna den. Ta debatten om sexualmoralen. Man kan vara hur radikal man vill, föreslå exhibitionistklubbar (vilket för övrigt tyder på en bristande insikt i exliibitionistens motiv) — mycket händer inte. Men man kan också ta upp hurflickorna behandlas på könspoliklinerna. Jag vet. Du vet också. Hur behandlar vissa läkare abortfallcn. Konkreta läkare.

»Se i hinken fröken lilla. Det kunde ha blivit ett väl-skapat gossebarn.» Sedan gå i vit rock genom korridoren. Och inte åtkomlig.

Om vad är man radikal? Om fraser — revolutionära och därför ofarliga — eller om dessa som misshandlas här och nu, i Sverige i dag, av folk vi möter på tunnelbanor, folk vi tar i handen och ler mot?

Man kan kalla sig radikal därför att man talar om lönsamhet och accepterar (med glädje) en teknokrati. Det kallas »radikala förslag». Man kan också vara radikal genom att ta upp hur folk behandlas av myndigheter. Märk att institutionerna formar de människor som arbetar i dem.

Fru Andersson kommer till tjänstemannen och hon har sitt lidande. Men hon får (paragrafenligt) avslag. Hon går ty tjänstemannen har varnats av sin överordnade, han är ineffektiv, han tar för lång tid på sig, han undersöker om inte en annan myndighet kan hjälpa. »Men det är inte vår sak.» Det är synd om tjänstemannen (han har familj och barn och är rädd av sig — jag känner honom). Men han blir en kugge i män-niskoförnedringens tjänst. Och även hans chef är blott kugge.

De bland mina läsare som behövt gå till sociala nämnder och riksförsäkringsansatlter och annat vet vad jag talar om. De andra förstår det kanske inte. Ännu.

Radikalismen måste gå till roten. Den måste riva ned.

Nu säger SSU sig vara bärare av NY SYN. Gott. Om SSU är bärare av »ny syn» gör då demonstrationer för bostäder, slåss. Så gjorde SSUarnas föräldrar på trettiotalet. Det var effektivt. Men om den »nya synen» enbart blir en ny syn på diskussionen om det kristna paradiset... då kommer SSU sannerligen att behöva statligt stöd för att kunna värva medlemmar. Därmed inget ont sagt om SSU. Ingen annan ungdomsorganisation är bättre. De tycks alla mer intresserade av statsanslag åt funktionärslöner än av att slåss för medlemmarnas krav. (Det är så fult att slåss, det sätter funktionärssubsidierna i fara.)

Den radikalism som går till roten har inget samförstånd. Men nu sägs att det skall finnas en ny radikalism, en bildad radikalism, en fin radikalism, en radikalism som vill hjälpa de stackars fattiga. Det är den grevliga

radikalismen det.

Jag väljer backstusittarna även om de uttrycker sig dåligt och deras teorier är misslyckade.Sverige är ett vackert land. Ett land där man måste vara mån om sin integritet. Allt kan »fixas» (med förbindelser), arbete, bostad, ära, resor. Det som förvånar mig är inte att även intellektuella låter sig korrumperas, utan att de är så billiga. Om en resa kostar 400: — för vanligt folk så kan det stå kö på ambassaderna av intellektuella som vill bli bjudna. Detta är inte längre klerkernas förräderi. Det är deras självdestruktion.

När jag säger detta stiger säkerligen många intellektuella upp och menar att jag smutskastar en kår. Talar jag om byråkrati säger man att jag inte förstår tjänstemännen (de är hederliga). Men om jag säger att enligt alla undersökningar är sjuksköterskor och läkare i ovanligt hög grad utsatta för risken att bli narkomaner är detta ingen smutskastning. Alltså ...

Det är därför i ett välordnat samhälle som det svenska viktigt att ständigt hålla i minnet att radikalismen måste vara tölpaktig. (Se s. 31—33.)

Alltså, man är icke medlem i klubben, man vill icke bli det, man kommer aldrig att bli det. Man erkänner icke spelreglerna ty det är inget spel. Korten är märkta. Kommer man åt så välter man spelbordet med glas och marker och allt.

Annan tankegång; lika viktig: det positiva. Exempelvis i kulturfrågorna kommunernas insatser för biblio-tek etc. Måste utarbetas. Ju mer decentraliserat, ju närmare människorna ju riktigare.

Det mest tragiska som kan drabba en skrivare: ord som inte berör och påverkar. Att vara ledarskribent i svensk press. Varje nytt val visar hur svag deras opinionsbildande kraft är. Och varje val förvånas de lika mycket (innerst inne). Det är inte fråga om ord och skrivsätt. Det är en fråga om fiktivt skrivande. De skriver inte om vad folk talar. De är inga språkrör, inga folktribuner. De är tjugo män som sitter i ett hörn och mumlar med varandra.

När man sagt allt detta, då svaras: »Vilket är ditt program? Kom med ett program! Hur vill du att det skall skrivas?» Men jag erkänner inga sådana program. Det finns inga konstruktionsritningar. Det gäller engage-ment i skrivandet. Ett ställningstagande som var dag måste förnyas. Varje program är stelhet och död. (Trots att inom varje tänkbart program väsentlig litteratur kan skrivas av dem som tror sig följa ett program därför att de inte känner dess gränser.)

Men ställningstagandet kan inte undgås. Viljan, den drivande kraften. Och det är därför (att de leker som barn med byggklotsar) jag finner så mycket av samtida svenska författares produktion totalt utan intresse. Inte av formella eller »programmässigt» skäl.En radikal grundvärdering som tar ställning för mänsklighetens enhet och livets värde leder till konkreta slutsatser om befrielse av förtryckta, världsfred och socialism. Slutsatser som ständigt måste omformas och förnyas i takt med skeendet. Gårdagens position får inte bli dagens åsikt och det som var sant för ett år sedan blir lögn nästa år. Så är det och därför är prövningen, ställningstagandet en oupphörlig process. Jag vidhåller inte en åsikt livet igenom. Jag behåller en grundvärdering.

Detta gör också att jag inte anser att något parti, någon grupp, någon organisation kan dra upp gränserna för mitt arbete. Men detta är icke individualism — det är gemenskap. Resolutioner, beslut, anföranden är blott formuleringar av verklighetens nödvändighet. De virvlar förbi och blir historia.

Det jag nu säger gäller för mig här och nu, det gäller inte för alla över allt och inte för mig alltid.

(Situationer där partitagande — engagement — ställningstagande troligen måste upplevas som absoluta krav på organisatoriskt partitagande = de hårda skarpa krissituationer då organisationer växer fram för att föra »saken till seger», då organisationer spränger sina ramar och omvandlas från apparater med telefoner, kontor och lönelistor (som fyller lugna tiders krav) till rörelser i rörelse.)Om jag vaknar en morgon och finner att jag har exakt samma uppfattning av verkligheten som jag hade morgonen innan, då har jag byggt ett program omkring mig. Blivit gallerskakare.